

- Produktionsvärdet för färska frukter och grönsaker har de senaste åren legat ganska stabilt på inte fullt tre miljarder kronor.
- Struktumvandlingen fortsätter. Företagen blir färre och större, och avkastningen per hektar ökar snabbt för många produkter.
- En osäkerhet inför framtiden är den dåliga tillgången på växtskyddsmedel i Sverige.

Marknadsöversikt 2016

Frukt och grönsaker

Rapporten beskriver marknaden för färska frukter och grönsaker. Den tar upp produktion, konsumtion, priser och handel, och redogör också för huvuddragen i de regler som gäller för sektorn.

Marknadsöversikten kommer ut med två eller tre års mellanrum. Närmast föregående marknadsöversikt kom i november 2014.

Enheten för handel och marknad

Författare
Katarina Johansson

Sammanfattning

Den svenska sektorn för frukt och grönsaker har en positiv utveckling. Produktionen ökar för många produkter, och de försvarar sina marknadsandelar gentemot konkurrerande import.

Stabila produktionsvärden

Frukt- och grönsakssektorn har ett produktionsvärde på inte fullt 3 miljarder kronor. Det har hållit sig tämligen stabilt de senaste åren, efter en tids uppgång.

Framför allt är det frilandsgrönsakerna och bären som ökar. Närmare bestämt handlar det om att produktionsvärdena fortsätter att öka för framför allt morötter och jordgubbar.

En produkt drar ner förändringen i totalt produktionsvärde, och det är äpplen. Den effekten kan dock åtminstone delvis förklaras av att Jordbruksverket justerat sina metoder för att samla in data så att de bättre återspeglar värdet på den skördade frukten. Den minskning vi ser för äpplena kan därför snarare bero på att produktionsvärdet tidigare har varit överskattat.

Strukturumvandlingen fortsätter

Det pågår en snabb strukturumvandling inom sektorn. Det betyder att företagen blir färre och större. Sedan 1999 har till exempel antalet företag som odlar grönsaker på friland minskat med en fjärdedel, samtidigt som det genomsnittliga företaget numera har en dubbelt så stor areal som för femton år sedan.

Samtidigt ökar avkastningen per hektar. Till exempel har avkastningen för äpplen och jordgubbar ökat med omkring 40 procent sedan 1999. Även frilandsgrönsakerna ökar generellt sett, men inte lika snabbt. I växthusen ökar avkastningen för gurka, men ganska långsamt. För tomaterna minskar avkastningen per hektar, troligen på grund av en ökad odling av specialtomater.

Brist på växtskyddsmedel kan hämma produktionen

Ett problem för den svenska odlingen av frukt och grönsaker är den dåliga tillgången till växtskyddsmedel. De stora tillverkningsföretagen prioriterar inte en liten marknad som Sverige, och dessutom har den svenska tillämpningen av EU:s regler ibland varit striktare än i andra EU-länder.

Summary

The Swedish fruit and vegetable sector is developing well. Production is increasing for many products, and it is defending its market share against competition from imports.

Stable production values

The value of production of the fruit and vegetable sector is approximately SEK 3 billion. More specifically, production values continue to increase for carrots and strawberries.

One product holds back the change in total value of production, namely apples. However, that effect can at least in part be explained by the fact that the Board of Agriculture has adjusted its method for collecting data on apples, to ensure that the recorded value better reflects the value of harvested production. The decrease we see for apples may therefore depend on an earlier over-estimation of the value.

Structural change continues

The structure of the sector is changing rapidly: enterprises are getting fewer and larger. For instance, since 1999 the number of enterprises growing open-air vegetables has decreased by a quarter, and at the same time the average enterprise now has twice the area of an average enterprise fifteen years ago.

At the same time, yield per hectare is increasing. For instance, apple and strawberry yield has increased by 40 per cent since 1999. We also see an increase in yield for open-air vegetables, but not by as much. In greenhouses, cucumber yield is increasing fairly slowly. For tomatoes, yield is decreasing, probably due to an increased cultivation of special tomatoes.

Lack of plant protection products may hamper production

One problem that faces Swedish growers of fruit and vegetables is poor access to plant protection products. The main manufacturing companies do not give priority to such a small market as Sweden, and in addition Swedish application of EU rules has sometimes been stricter than in other Member States.

Innehåll

1	Aktuella händelser	1
1.1	Händelser de senaste åren	1
1.1.1	Nya handelsavtal har tillkommit och befintliga ifrågasatts	1
1.1.2	Ryssland stoppade importen i augusti 2014.....	1
1.1.3	WTO-uppgörelse om exportåtgärder i december 2015.....	2
1.1.4	Findus lade ner tillverkningen i Bjuv	2
1.2	Framåtblick	2
1.2.1	Begränsad tillgång på växtskyddsmedel kan ge problem.....	2
1.2.2	Flugan <i>Drosophila suzukii</i> kan etablera sig i Sverige	3
1.2.3	Storbritannien lämnar EU	4
1.2.4	Nya regler för producentorganisationerna	5
1.2.5	Sverige kan komma att införa EU:s skolfruktsprogram.....	6
1.2.6	Kommande handelsavtal.....	6
1.2.7	Banansjukdomen TR4 hotar vanligaste banansorten	7
2	Analys av marknaden för frukt och grönsaker	8
2.1	Strukturumvandlingen fortsätter	8
2.2	Vad påverkar marknaden framöver?	9
3	Den svenska marknaden.....	11
3.1	Sveriges produktion och strukturutveckling	11
3.1.1	Produktionsvärden	11
3.1.2	Produktion av frukt	13
3.1.3	Produktion av bär	15
3.1.4	Produktion av grönsaker på friland.....	17
3.1.5	Produktion av grönsaker i växthus.....	20
3.2	Konsumtion	21
3.2.1	Konsumtion av grönsaker per capita.....	22
3.2.2	Konsumtion av frukt och bär per capita.....	23
3.2.3	Konsumtion i förhållande till kostråden	24
3.3	Sveriges handel med frukt och grönsaker	25
3.3.1	Sverige import och export på aggregerad nivå	25
3.3.2	Sveriges handel med frukter och bär	27
3.3.3	Sveriges handel med grönsaker	28
3.3.4	Utbud och svensk marknadsandel.....	31
3.3.5	Utbud och svensk marknadsandel för enskilda produkter	32
3.4	Prisutvecklingen i Sverige	39
3.4.1	Priser i producentledet	39
3.5	Lönsamhet	46
3.6	Ekologisk produktion.....	46

4	EU-marknaden	49
4.1	Produktion i EU.....	49
4.1.1	EU:s produktionsvärde ökar.....	51
4.2	Konsumtion i EU.....	52
4.3	EU:s handel	53
4.3.1	EU:s handelsavtal för frukt och grönsaker.....	56
4.4	EU-priser	57
4.4.1	Tomater och gurka	57
4.4.2	Lök och vitkål	59
4.4.3	Äpplen och jordgubbar.....	60
4.5	Strukturutveckling inom EU	61
4.5.1	Den odlade arealen minskar.....	62
4.5.2	EU-företagen blir färre och större.....	62
5	Världsmarknaden.....	64
5.1	Global produktion.....	64
5.1.1	Global produktion av grönsaker	64
5.1.2	Global produktion av frukt.....	65
5.2	Världshandeln med frukt och grönsaker	67
5.2.1	Handeln med frukt	67
5.2.2	Handeln med grönsaker	68
5.3	Priser.....	70
6	Jordbrukspolitiken.....	71
6.1	EU:s jordbrukspolitik	71
6.1.1	EU:s marknadsreglering för frukt och grönsaker	71
6.1.2	EU:s stöd till banansektorn.....	75
6.1.3	Övriga EU-stöd.....	75
6.2	Svenska stöd.....	77
6.2.1	Bär och grönsaker i Norrland.....	77
6.2.2	Forskning och utveckling	77
7	Referenser.....	78

1 Aktuella händelser

Det här kapitlet redogör dels för händelser som inträffat de senaste åren, och dels för faktorer som kan komma att påverka sektorn framöver.

1.1 Händelser de senaste åren

I det här avsnittet beskriver vi ett antal händelser som inträffat sedan den förra marknadsöversikten kom ut i november 2014.

1.1.1 Nya handelsavtal har tillkommit och befintliga ifrågasatts

Ukraina-avtalet trädde ikraft den 1 januari 2016. Det innebär bland annat att Ukraina sänker tullarna på frukt och grönsaker från EU. En folkomröstning i Nederländerna godkände dock inte avtalet, men tills vidare tillämpas det provisoriskt.

EU:s avtal med Marocko har förklarats ogiltigt av EU-domstolen, eftersom det inte tar tillräcklig hänsyn till situationen i Västsahara. Kommissionen överklagade domen i februari 2016, men det väntas ta minst 18 månader innan vi vet hur det går. Tills vidare gäller handelsförmånerna som tidigare. För frukt och grönsaker ger avtalet bland annat förmånliga villkor för import av tomater och citrusfrukt till EU.

1.1.2 Ryssland stoppade importen i augusti 2014

I augusti 2014 stoppade Ryssland importen av en rad produkter, bland annat från EU. Från början var det sagt att stoppet skulle gälla ett år, men det har förlängts och det finns i dagsläget inget uttalat slutdatum.

Sverige hade inte någon nämnvärd export av frukt och grönsaker till Ryssland; det handlade om ungefär 40 ton frysta grönsaker om året, och vissa år även om export av bär.

EU:s första reaktion när det gäller frukt och grönsaker var att införa tillfälliga krisåtgärder. De har införts i olika omgångar med något olika produkttäckning varje gång. Krisåtgärderna innebär att större mängder än vanligt får gå till så kallade återtag¹, och att stödet för detta är högre än vanligt. Sverige har i två omgångar öppnat för ansökningar om krisåtgärder, men vi har inte fått in några ansökningar. En viktig anledning är att de svenska priserna inte varit särskilt låga.

I juni 2014 hade EU fått in ansökningar om tillfälliga krisåtgärder på ungefär 315 miljoner euro. Det motsvarar omkring 1,2 miljoner ton produkter.

En mer långsiktig lösning är att hitta andra marknader för frukt och grönsaker som producerats inom EU. En viktig utveckling är att USA förenklar sina regler för fruktimport från åtta länder (Belgien, Tyskland, Frankrike, Italien, Polen, Portugal, Spanien och Nederländerna). Eftersom de tidigare reglerna ledde till alltför dyra kontrollkostnader så har EU:s fruktexport till USA varit mycket liten. Regeländringen väntas leda till ökad export, men inte så mycket att enbart USA-exporten kan kompensera för bortfallet av den ryska marknaden.

¹ Återtag innebär att man skänker bort produkterna till behövande, eller att man hittar något annat användningsområde (som till exempel biogas eller kompostering). En liten del av stödet går istället till grön eller utebliven skörd, vilket i princip är detsamma som att slänga bort dem men man gör det innan de mognat.

1.1.3 WTO-uppgörelse om exportåtgärder i december 2015

Den 19 december 2015 nådde WTO:s medlemsländer en uppgörelse om att det inte längre ska vara tillåtet med exportbidrag. I-länderna ska avskaffa dem direkt, medan u-länderna får en frist till 2018. Avtalet innebär också att det för första gången finns internationella regler som sätter vissa gränser för hur exportkrediter får användas.

Eftersom EU inte tillämpat exportbidrag på frukt och grönsaker på flera år så har det här avtalet ingen direkt effekt på EU:s handel med dessa produkter.

1.1.4 Findus lade ner tillverkningen i Bjuv

Den 31 mars 2016 varslade Findus om att de lägger ner tillverkningen i Bjuv, och den 14 juni bekräftade företaget att så blir fallet.

Enligt företagets pressmeddelande kommer de att fortsätta att köpa produkter och råvaror i Sverige, men det verkar troligt att efterfrågan kommer att minska. Samma pressmeddelande säger också att ”i de fall ursprunget är viktigt” kommer de att fortsätta producera i Sverige, via samarbetspartners. Framför allt bör nerläggningen påverka odlingen av konservärter, men även andra grönsaker kan påverkas av nedläggningen.

Den svenska odlingen av konservärter har på senare år uppgått till inte fullt 10 000 hektar om året, varav nästan 7 000 hektar i Skåne.

1.2 Framåtblick

I det här avsnittet tar vi upp några frågor som kan påverka sektorn för frukt och grönsaker de kommande åren.

1.2.1 Begränsad tillgång på växtskyddsmedel kan ge problem

Tillgången på växtskyddsmedel har minskat under de senaste åren. Det beror på flera olika saker. Sverige är en liten marknad och är ofta inte aktuell för nya medel som lanseras på den europeiska marknaden. Hög ambition på miljöområdet i Sverige gör också att en del växtskyddsmedel aldrig har godkänts i Sverige och en del har dragits in från marknaden när kraven höjts. Eftersom odlingen av frukt och grönsaker är liten drabbas den i högre utsträckning. Utvecklingen att ta fram nya medel går inte så fort att de gamla medlen som försvinner kan ersättas. Forskning kring alternativa medel och metoder är i många fall är mycket begränsad.

EU:s förordning (EG) 1107/2009 har medfört väsentliga ändringar. Allt fler registrerade preparat får kraftigt ändrade villkor. Verksamma ämnen som tidigare var undantagna från krav på registrering (låg-riskmedel) har försvunnit från marknaden eftersom förordningen föreskriver en fullständig granskning.

Läget för låg-riskmedel har knappast förändrats de senaste två åren. Det finns fortfarande inga såpor, eller medel baserade på ren rapsolja, tillgängliga för yrkesodling. Medlen Fruktträd Effekt (rapsolja) och Bladlöss Effekt (såpa) är registrerade för användning i frukt och bär, men tillgängliga endast i små konsumentförpackningar. LRF har under de senaste åren fått dispenser för begränsad användning under odlings-säsong, men i stort sett bara för ekologisk odling. I fruktodling är Fibro (paraffinolja) godkänd, men användningen är begränsad till att bekämpa fruktträdskvalster och

päronbladlöppla. Ingen ren olja finns godkänd för användning i grönsaksodling. Bara Raptol (rapsolja blandad med pyretriner) finns kvar på marknaden.

En handfull aktiva substanser har blivit godkända på EU-nivå som lågriskmedel, varav en mikroorganism. Det kan tolkas som en tydlig markering om att mikroorganismer i princip kommer att hanteras som lågriskmedel i framtiden. Det är mycket positivt men utgör endast en pusselbit i växtskyddsarbetet. Biologiska medel måste oftast kombineras med specifikt verkande kemiska medel eller lågriskmedel för att få tillräcklig effekt. Utbudet av specifikt verkande medel är mycket begränsat.

En utvärdering av EU-förordningen har påbörjats på europeisk nivå. Det finns också en särskild arbetsgrupp som jobbar med principer för klassificering och utvärdering av lågriskmedlen. Innan utvärderingarna är klara är det inte troligt att det blir någon förändring av situationen med lågriskmedlen.

Den begränsade tillgången på kemiska växtskyddsmedel gör det svårt för odlarna att tillämpa effektiva strategier inom integrerat växtskydd (IPM). Ett ökande problem är risk för resistens. Det finns många fall där skadegörare har blivit motståndskraftiga mot växtskyddsmedel eller att de överkommit motståndskraften hos resistent växtsorter. Två aktuella exempel är minskad effektivitet av pyrimetanil (Scala) i fruktodlingar och stora angrepp av bladlöss i resistent sallatssorter.

Flera vanligt förekommande skadegörare och ogräs har blivit svåra att bekämpa till följd av att nyckelpreparat försvunnit från marknaden. Några exempel är följande:

- Stomp, som används i lök och flera andra frilandsgroönsaker, har fått användas på dispens i flera år. Våren 2016 beslutade Kemikalieinspektionen att inte bevilja den ansökan om dispens som LRF skickade in. Det här ger svenska odlare en svår situation, eftersom det visat sig svårt att hitta andra bekämpningsstrategier som fungerar lika effektivt och samtidigt inte skadar grödan. Stora ansträngningar har lagts ner på detta i ett stort antal försök under åtta år. Eftersom alla andra EU-länder tillåter att man använder det verksamma ämnet i Stomp så innebär det också att svenska odlare får svårare att konkurrera mot importen. Det är svårt att säga hur fortsättningen blir eftersom EU håller på att ompröva det verksamma ämnet, vilket har dragit ut på tiden. Om ämnet faller kommer hela EU att få hitta andra lösningar.
- Merpan (kaptan) används i många länder som standardbehandling mot frukt-trädskräfta. Fram till 2014 har svenska odlare på dispens kunnat använda Merpan efter skörd. Därefter har Kemikalieinspektionen informerat LRF om att dispens inte kan beviljas om det inte finns en strategi för ett permanent godkännande. Danmark och Finland fortsätter att bevilja dispens för användning innan och efter skörd eftersom det inte finns något likvärdigt alternativ.

1.2.2 Flugan *Drosophila suzukii* kan etablera sig i Sverige

Nya skadegörare etablerar sig i Sverige och *Drosophila suzukii* är ett sådant exempel.

Flugan angriper tunnskaliga friska, mognande frukter och bär innan skörd. Skadorna upptäcks ofta inte förrän i samband med skörd och i värsta fall efter distribution. Flugan upptäcktes i Sverige 2014. Under 2015 genomförde växtskyddscentralen i samarbete med flera bärådgivare en inventering på 22 platser, varav tretton i Skåne, sex i Västra Götaland, tre i Östra Götaland och en i övre Norrland. Flugan har fångats i skånska odlingar av hallon, björnbär, blåbär, fläder, vinbär, körsbär och plommon.

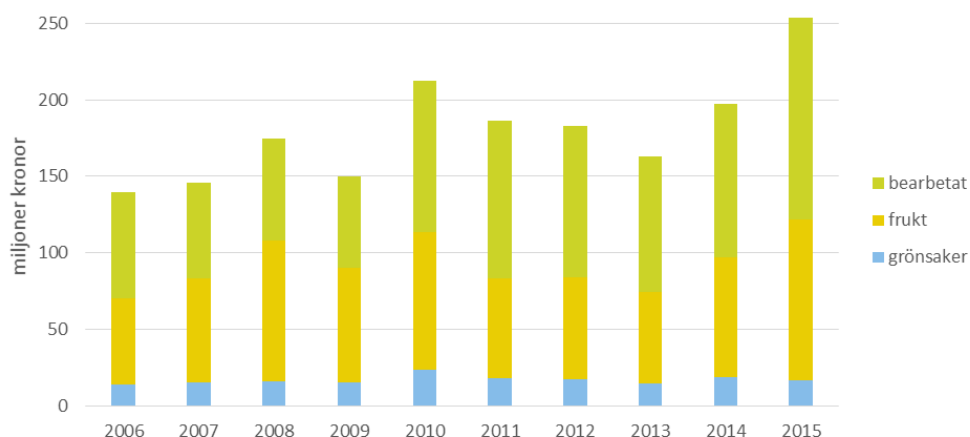
De kemiska medel som står till buds för att bekämpa *D. suzukii* är inte godkända i Sverige. Man försöker lösa problemet kortsiktigt genom att söka dispens för Conserve (spinosad). Det preparatet används i både konventionell och ekologisk odling världen över, men är inte godkänt för användning utomhus i norra zonen.

1.2.3 Storbritannien lämnar EU

I juni 2016 hölls en folkomröstning i Storbritannien, och en majoritet av de röstberättigade ville att landet skulle lämna EU. I skrivande stund har Storbritannien inte lämnat in någon formell ansökan om utträde, och det är mycket oklart hur processen skulle gå till, hur lång tid det kan ta, och hur det nya förhållandet mellan EU och Storbritannien kan komma att se ut. Vi vet till exempel inte om tullar kommer att införas i handeln mellan parterna, om beslutet leder till att företag flyttar sin verksamhet, eller om Storbritannien kommer att tillämpa EU:s handelsnormer även i framtiden.

I den här marknadsöversikten spekulerar vi inte i konsekvenserna av detta. Det kan dock vara intressant att se hur handeln med frukt och grönsaker ser ut idag.

Vår import från Storbritannien uppgår till omkring 200 miljoner kronor om året.

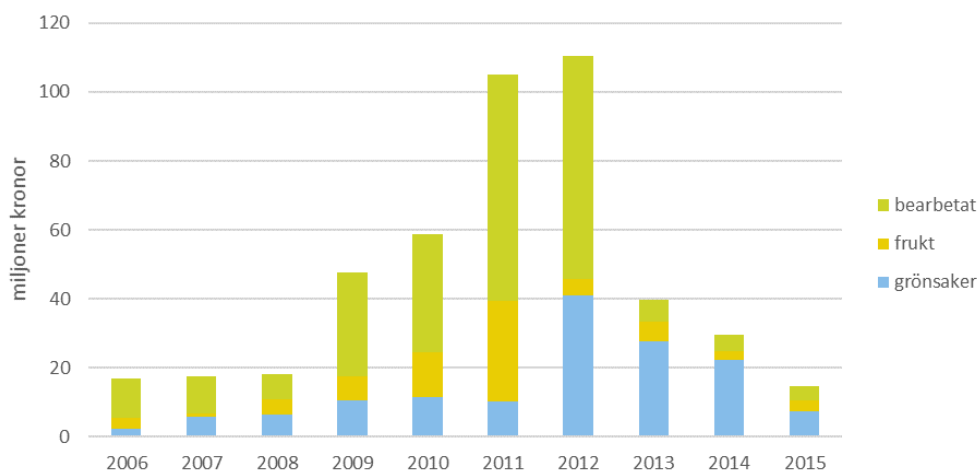

Källa: SCB

Figur 1 Sveriges import av frukt och grönsaker från Storbritannien 2006-2015, miljoner kronor

Importen består framför allt av förädlade produkter, som nötblandningar och marmelad. En del färska produkter kommer också in från Storbritannien, men har knappast odlats där. Det gäller till exempel apelsiner, cashewnötter och avokado.

Den svenska exporten till Storbritannien har fluktuerat kraftigt de senaste tio åren, men är normalt sett mycket mindre än importen.

Källa: SCB

Figur 2 Sveriges export av frukt och grönsaker till Storbritannien 2006-2015, miljoner kronor

Den största exportprodukten är ärter. Andra produkter högt på exportlistan är sådana som inte odlas i Sverige, som fikon, bananer och jordnötter.

EU som helhet säljer betydligt mycket mer frukt och grönsaker till Storbritannien än vad det landet säljer till EU. EU:s "nettoexport" för färsk och förädlade frukter och grönsaker är omkring 6 miljarder euro om året.

1.2.4 Nya regler för producentorganisationerna

EU:s stöd till frukt och grönsaker går via erkända producentorganisationer. Under 2016 diskuterade kommissionen flera ändringar med medlemsstaterna, och i skrivande stund (september 2016) ser det ut som om de nya reglerna kommer att träda ikraft i februari eller mars 2017. Den EU-förordning som slår fast detaljreglerna för stödet delas upp i två delar, eftersom det krävs i det så kallade Lissabonfördraget. Samtidigt ändras en del detaljregler.

Samtidigt har Jordbruksverket förberett en reviderad version av den nationella strategin. Vår avsikt är att den ska träda ikraft samtidigt som de nya förordningarna. Ett syfte med ändringarna var att reglerna ska bli tydligare och lättare att tillämpa. Strategin beslutas av Regeringen.

Vi räknar också med att ta fram en ny version av föreskriften. Även den ska träda ikraft samtidigt som förordningarna.

En ändring i reglerna för producentorganisationer är att EU-kommissionen i augusti 2016 beslutade att kraftigt höja stöden till intervention. Det gäller både produkter som delas ut gratis till behövande och produkter som till exempel komposteras eller används som biogas. Det här berör inte Sverige direkt, eftersom vi i normalfallet inte tillåter stöd till intervention. Däremot kan det leda till ökat svinn och en ökad belastning på EU:s budget. De högre priserna träder ikraft samtidigt som resten av de nya förordningarna.

1.2.5 Sverige kan komma att införa EU:s skolfruktsprogram

EU har idag två program för att dela ut produkter i skolorna; ett för mjölk och ett för frukt och grönsaker. De båda programmen kommer att slås samman med start i augusti 2017, och samtidigt ändras en del regler så att de båda programmen ska bli mer lika varandra.

Sverige tillämpar idag endast skolmjölksprogrammet. Eventuellt kommer sammanläggningen att innebära att Sverige också ska tillämpa fruktdelen av programmen, men i så fall inte förrän med start tidigast i augusti 2018. Jordbruksverket och Livsmedelsverket har fått i uppdrag att studera hur det skulle kunna gå till, men regeringen kommer inte att besluta i frågan förrän under 2017.

1.2.6 Kommande handelsavtal

EU har många handelsavtal på gång. Här redovisar vi ett urval av dem. Om du vill ha en utförligare beskrivning kan du läsa [EU-kommissionens sammanställning av läget hösten 2016](#).²

1.2.6.1 USA

Det viktigaste handelsavtalet som EU håller på att förhandla om är det med USA. Från början var ambitionen att avtalet skulle bli klart under 2016, men i skrivande stund (september 2016) är det mycket osäkert om det kommer att bli så.

Om avtalet skulle försenas kommer förutsättningarna för det att ändras, i och med att ingen av de båda presidentkandidaterna är någon större vän av frihandel. Dessutom kommer förhandlingarna att på något sätt beakta att EU inom kort väntas tappa en stor medlem.

Exakt hur avtalet skulle se ut när det gäller frukt och grönsaker vet vi inte idag, men det skulle förmodligen handla både om lägre eller helt slopade tullar och om enklare tekniska regler. Det gäller handeln åt båda hållen.

EU importerar idag frukt och grönsaker³ till ett värde av omkring 3,6 miljarder euro från USA. Importen består till mycket stor del av olika slags nötter; de utgör hela 75 procent av importvärdet för sektorn. I övrigt består importen av frukt och grönsaker till stor del av olika torkade produkter samt juicer och fruktkonserver.

EU:s export till USA är knappt hälften så stor som importen därifrån; år 2015 uppgick den till ungefär 1,4 miljarder euro. Den största exportprodukten är konserverade grönsaker, följt av juicer, fruktkonserver och tomatberedningar.

1.2.6.2 Canada

EU och Canada har förhandlat fram ett avtal om handel och samarbete. Det behöver nu godkännas av många olika parter, och enligt kommissionen kan det kanske börja tillämpas provisoriskt i början av 2017.

EU importerar inte särskilt mycket färska frukter och grönsaker från Canada idag. De främsta produkterna är stenfrukt, nötter och bär. EU:s export till landet avser betydligt större värden. EU:s främsta exportprodukter inom sektorn är citrusfrukt, nötter, bär och vissa grönsaker.

² DG Trade, Overview of the FTA and other trade negotiations, September 2016

³ Datan avser HS-kapitel 7, 8 och 20 utom 0701 (potatis).

1.2.6.3 Länder i Sydostasien

EU har gett upp försöken att förhandla fram ett gemensamt avtal med hela ASEAN samtidigt. Istället för man samtal med enskilda länder i regionen. EU har redan färdiga avtal med Vietnam och Singapore, och förhandlingar pagar med Malaysia och Thailand. Förhandlingar med Filippinerna och Indonesien inleds under 2016.

EU ar nettoimportfor av frukt och grönsaker från de här länderna. Importen uppgick år 2015 till 1,3 miljarder euro, och har ökat stadigt de senaste tre åren. Under samma period uppgick EU:s export till länderna bara till omkring 300 miljoner euro. EU:s import består framför allt av färsk frukt och bearbetade produkter, medan färska grönsaker är en betydligt mindre post. EU:s export till regionen består framför allt av bearbetade produkter.⁴

Av de sex länderna ar Vietnam den klart största aktforen, följt av Thailand. Vietnam exporterar färsk frukt (framför allt nötter) för omkring 500 miljoner euro till EU, och Thailand exporterar bearbetade produkter (mest fruktkonserver och juicer) till ett värde av omkring 250 miljoner euro.

1.2.6.4 Australien och Nya Zeeland

EU håller på att förbereda sig för förhandlingar om frihandelsavtal med Australien och Nya Zeeland. Det här är länder med ett förhållandevis avreglerat jordbruk och låga tullar, men EU-kommissionen (DG Trade, 2016) har ändå identifierat ett antal offensiva intressen som berfor jordbruksprodukter:

- tämligen höga tullar på vissa forarlade livsmedel
- strikta smittskyddsregler för både djur och växter
- missbruk av geografiska ursprungsbeckningar som är skyddade i EU.

Samtidigt betonar kommissionen att förhandlingarna ska ta hänsyn till vad EU anser är känsliga frågor på jordbrukssidan.

1.2.7 Banansjukdomen TR4 hotar vanligaste banansorten

Den så kallade panamasjukan på bananer har funnits länge, och kan ställa till stor skada på känsliga banansorter. Lange har den sort som dominerar den kommersiella produktionen – Cavendish – varit resistent mot sjukdomen, men det håller på att ändras.

Cavendish-bananerna ar inte resistent mot en ny variant av sjukdomen, kallad TR4. Den varianten påträffades först i Sydostasien på 1990-talet, men den har nu spridit sig därifrån trots försök att kontrollera den. Enligt FAO har den även påträffats i Australien, Jordanien, Moambique och Pakistan. Sjukdomen är svår att bekämpa, så motåtgärderna består framför allt i att försöka hindra att den får fäste i nya områden. Om sjukdomen väl har drabbat ett område så går det inte att odla icke-resistent bananer där på många ar.

Det finns idag inga banansorter som är resistent mot den nya varianten av panamasjukan. Den har hittills inte nått varken EU eller de stora produktionsomraderna i Latinamerika, men det kan inte uteslutas att det kommer att ske. Om man inte lyckas hitta bekämpningsmetoder eller resistent sorter innan dess så kan det få mycket stora konsekvenser för bananproduktionen i världen.

⁴ Datan avser HS-kapitel 7, 8 och 20. Det betyder att den även inkluderar potatis.

2 Analys av marknaden för frukt och grönsaker

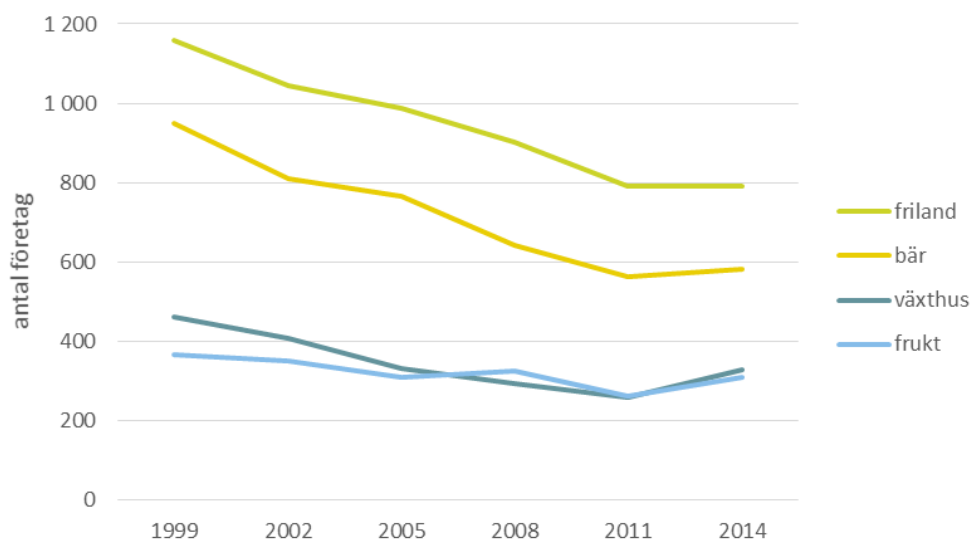
Den svenska sektorn för färska frukter och grönsaker utvecklas väl. Totalt sett är produktionsvärdet nästan tre miljarder kronor om året; ett värde som varit ganska konstant sedan 2012. För att sätta den siffran i perspektiv så är det ungefär en miljard mer än fjäderfäsektorn och en miljard mindre än grissektorn.

Sektorn behåller i stort sina marknadsandelar, och för lök och äpplen har andelen svenska produkter i det totala utbudet ökat markant (med ungefär 20 procent på tio år). För tomater, som under en längre tid har haft en svag utveckling, verkar nedgången ha brutits och de svenska tomaternas andel av det totala utbudet har ökat med omkring 10 procent sedan 2011.

2.1 Strukturomvandlingen fortsätter

Även om sektorn som helhet går bra så minskar antalet företag snabbt. Om vi tar frilandsgrönsaker som ett exempel så har antalet företag minskat från drygt 1100 till färre än 800 företag från 1999 till 2014. Mer än vart fjärde företag har alltså försvunnit på femton år, eller odlar i alla fall inte grönsaker längre.

Dessutom är nedgången förmodligen större än vad siffrorna visar. Datan år 2014 samlades in på ett nytt sätt som fångar upp flera odlare, så om man använt samma metod som tidigare så hade siffrorna blivit lägre. Det trendbrott som figuren nedan verkar visa år 2014 motsvarar därför inte nödvändigtvis en faktisk utveckling.

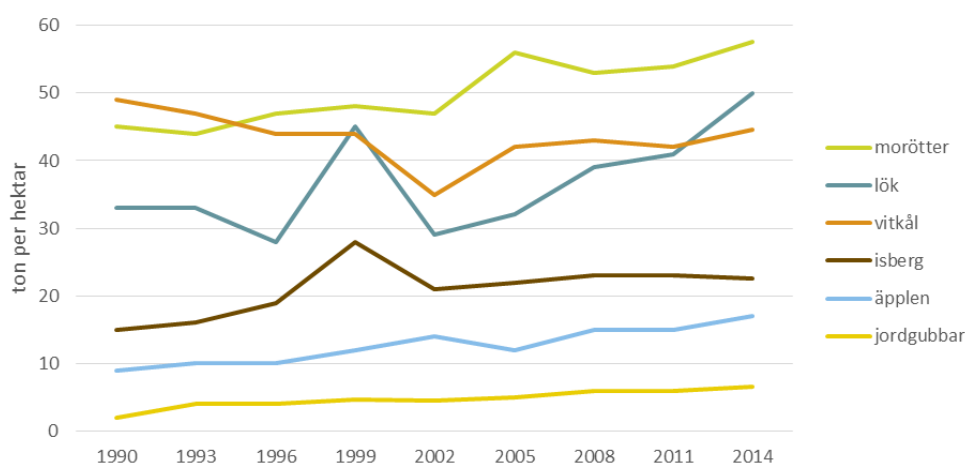

Källa: Jordbruksverket, JO 33 SM 1501

Figur 3 Antal företag som odlar frukt eller grönsaker 1999-2014

Samtidigt har de kvarvarande företagen blivit betydligt större. Om vi fortsätter att titta på frilandsgroönaker så har den genomsnittliga arealen för ett företag mer än fördubblats på femton år. År 1999 hade en genomsnittlig odlare av frilandsgroönaker omkring fem hektar. År 2014 var motsvarande siffra elva hektar.

Företagen blir inte bara större, de producerar också betydligt större volymer på varje hektar de odlar. För äpplen och jordgubbar handlar det om en ökning sedan 1999 med omkring 40 procent. Om man går ända tillbaka till 1990 så är ökningarna ännu större: omkring 90 procent för äpplen och över 200 procent för jordgubbar. Tätplanteringar och tunnelodling är bidragande förklaringar.

Källa: Jordbruksverket, JO 33 SM 1501

Figur 4 Avkastning per hektar för vissa produkter 1990-2014, ton per hektar

Också för frilandsgroönaker ökar avkastningen per hektar, men inte lika markant. Vitkål är ett exempel på en produkt där avkastningen per hektar är ungefär densamma nu som för femton år sedan.

I växthusen ser det lite annorlunda ut. Avkastningen för gurka ökar, men långsammare än många frilandsgroönaker (upp 17 procent sedan 1999). För tomater har avkastningen per hektar minskat, men det beror troligen på att det blivit vanligare att odla olika former av körsbärstomater istället för vanliga runda.

2.2 Vad påverkar marknaden framöver?

Svenska konsumenter köper gärna svenska produkter, trots att de ofta är dyrare än importen. Det är förstås ett faktum som gynnar sektorn. Ett exempel på det är att när Ryssland stoppade livsmedelsimporten från bland annat EU så drabbades flera länder av svårsålda överskott och låga priser. I de svenska avräkningspriserna ser vi dock inte någon nämnvärd effekt av importstoppet.

Vi såg en liknande effekt – eller snarare utebliven effekt – i samband med ehec-utbrottet våren 2011. Flera EU-länder rapporterade om kraftigt fallande priser och osäljbara produkter för flera olika produktslag, medan marknaderna i Sverige påverkades ganska lite (i alla fall för de produkter som vi har prisstatistik för).

Svenska företag verkar därför kunna undslippa en del av effekten av plötsliga händelser på den europeiska marknaderna. Däremot så finns det förstås ett konstant konkurrenstryck från importen, och ofta följer de svenska priserna de långsiktiga tendenserna i konkurrentländerna, även om de svenska priserna ligger högre.

En annan positiv faktor för näringen – och för folkhälsan – är att vi äter allt mer frukt och grönsaker. Man bör dock komma ihåg att en stor del av ökningen utgörs av produkter som inte odlas i Sverige, som till exempel den snabbt växande konsumtionen av nötter.

Å andra sidan har svenska odlare ett problem som många av deras konkurrenter inte har i samma utsträckning, och det gäller dålig tillgång på bekämpningsmedel. I botten ligger det faktum att Sverige är en liten marknad, vilket gör att företag som tillverkar bekämpningsmedel är mer intresserade av att ta fram – och få godkända – produkter som är avsedda för andra länder.

En överhängande osäkerhet är vad som ska hända med den svenska lökodlingen. Lök är den produkt som haft den mest positiva utvecklingen på senare år; produktionen har ökat med nästan 75 procent på tio år. I mars 2016 meddelade dock Kemikalieinspektionen att de inte kommer att ge fortsatt dispens för att använda medlet Stomp, och i dagsläget finns det inga alternativa preparat eller metoder som ger en lika bra effekt.

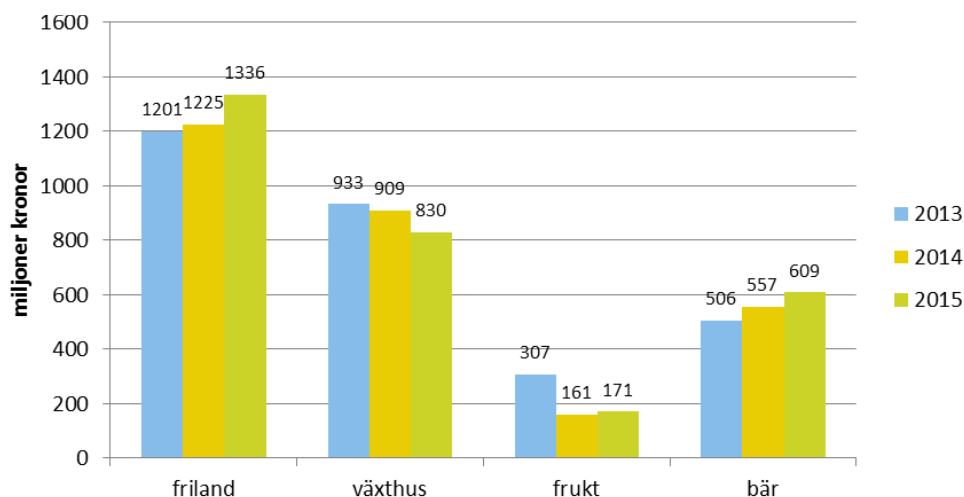
3 Den svenska marknaden

3.1 Sveriges produktion och strukturutveckling

I det här avsnittet går vi först igenom hur produktionsvärdena har utvecklats de senaste åren. Därefter redovisar vi produktionsvolym och arealer.

3.1.1 Produktionsvärden

Produktionsvärdet för den svenska odlingen av frukt och grönsaker har de senaste åren uppgått till nästan 3 miljarder kronor. Grönsakerna är klart störst, och står för ungefär tre fjärdedelar av produktionsvärdet. Bär står för 20 procent och frukt endast för omkring sex procent.

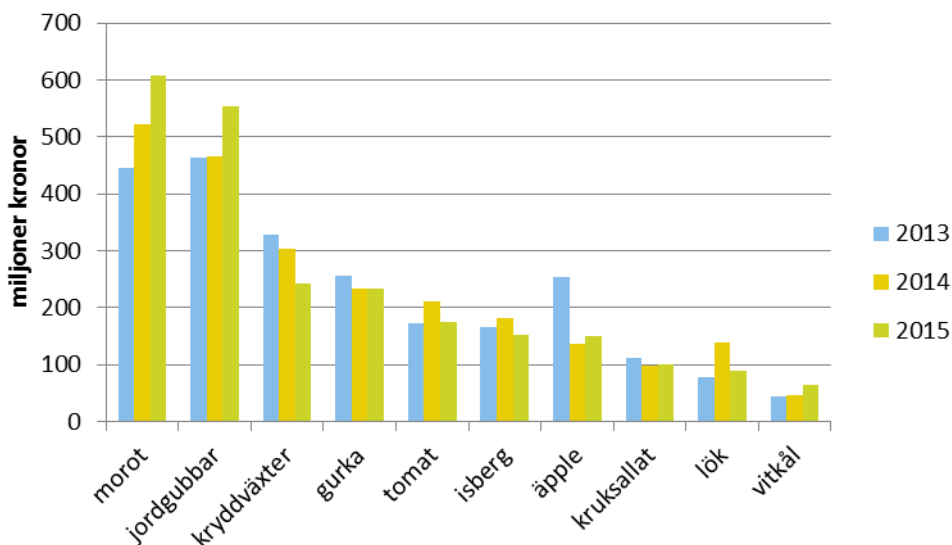

Källa: Jordbruksverket, statistiskt meddelande JO 28 SM 1601

Figur 5 Produktionsvärde för frukt och grönsaker 2013-2015, miljoner kronor

Uppdelat på de olika sektorerna så har produktionsvärdena de tre senaste åren ökat för frilandsgroönsaker och bär, och minskat för växthusgrönsaker och frukt.

Vilka produkter som står för de största produktionsvärdena varierar något från år till år, beroende på prisläge och skörderesultat. Morötterna har ökat kraftigt i värde de två senaste åren och stod år 2015 ensamma för 20 procent av produktionsvärdet för frukt och grönsaker. Det mesta av den ökningen är en följd av högre priser. Jordgubbar är den näst största produkten och har också ökat, men i det fallet handlar det mer om att produktionen har ökat.

Källa: Jordbruksverket, statistiskt meddelande JO 28 SM 1601. Siffran för jordgubbar inkluderar växthusodlade bär.

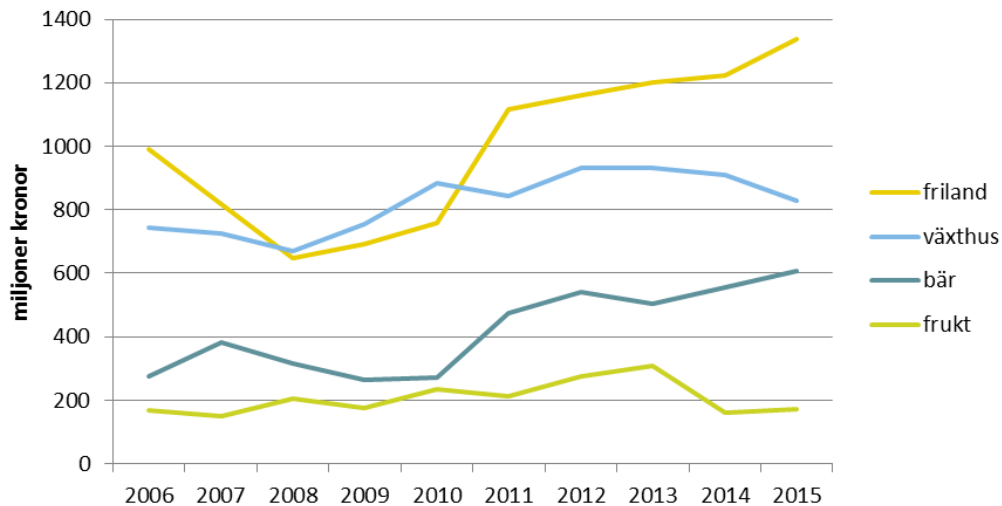
Figur 6 Produktionsvärde för de största produkterna 2013-2015, miljoner kronor

Lökodlingen hade ett påfallande högt produktionsvärde under 2014. Det beror på att priset sett till kalenderåret var ovanligt högt det året, trots att skörden var större än på många år. De senaste åren har lökpriserna haft en tydligt sjunkande trend samtidigt som den svenska produktionen ökat.

För äpplen har det totala produktionsvärdet varit påfallande lågt de senaste två åren, trots att skördarna har varit stora. Problem med hagelskador är en förklaring, särskilt under 2014. En annan förklaring är att vi har ändrat metoden för att samla in prisuppgifter, för att datan bättre ska återspegla priset på hela skörden och inte bara äpplen i klass 1. Det är möjligt att produktionsvärdet för 2013 och tidigare år har varit överskattat.

Sett över en längre tid fluktuerar produktionsvärdet en del. De senaste tre åren har det totala produktionsvärdet för frukt och grönsaker i stort sett varit oförändrat, men den övergripande trenden är positiv. De senaste tio åren har det totala produktionsvärdet ökat med nästan 50 procent. Framför allt består ökningen av ett högre värde på frilandsgroönerna.

Bär är dock den produktgrupp vars produktionsvärde har ökat mest; nästan en fördubbling på tio år. Det beror både på en större volym och på högre priser.

Källa: Jordbruksverket, statistiskt meddelande JO 28 SM 1601

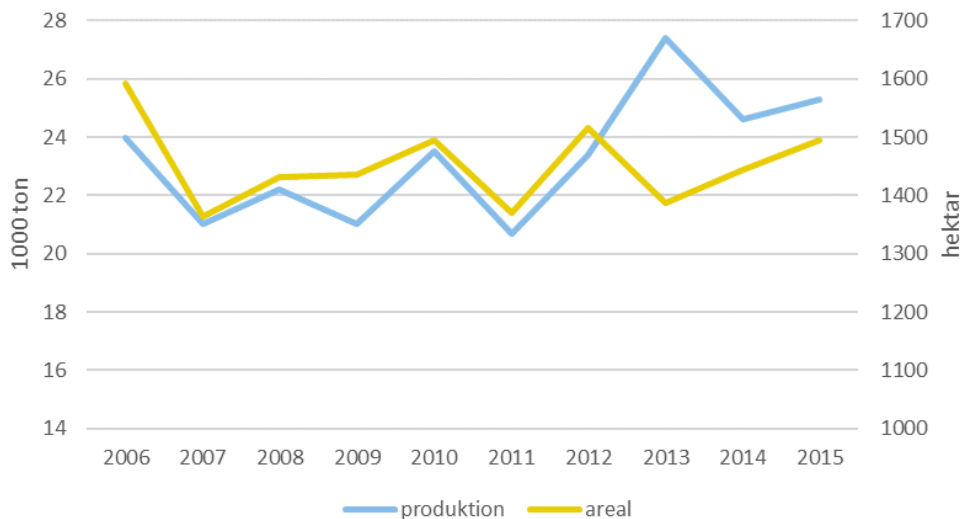
Figur 7 Produktionsvärde per produktgrupp 2006-2015, miljoner kronor

Man bör dock komma ihåg att siffrorna är i nominella tal, och att en del av ökningen alltså beror på inflationen.

Mer om hur de enskilda produkterna har utvecklats och varför hittar du i de följande avsnitten, som diskuterar utvecklingen i ton snarare än i värde.

3.1.2 Produktion av frukt

Den svenska produktionen av frukt domineras helt av äpplen. På senare år har produktionen uppgått till ungefär 25 000 ton om året. Det innebär att produktionen nu är nästan 20 procent större än den var för tio år sedan⁵. Samtidigt är den areal som används för äppelodling i stort sett oförändrad.

Källa: Jordbruksverket, statistiskt meddelande JO 37 SM 1601

Figur 8 Svensk produktion och areal av äpplen 2006-2015, 1000 ton och hektar

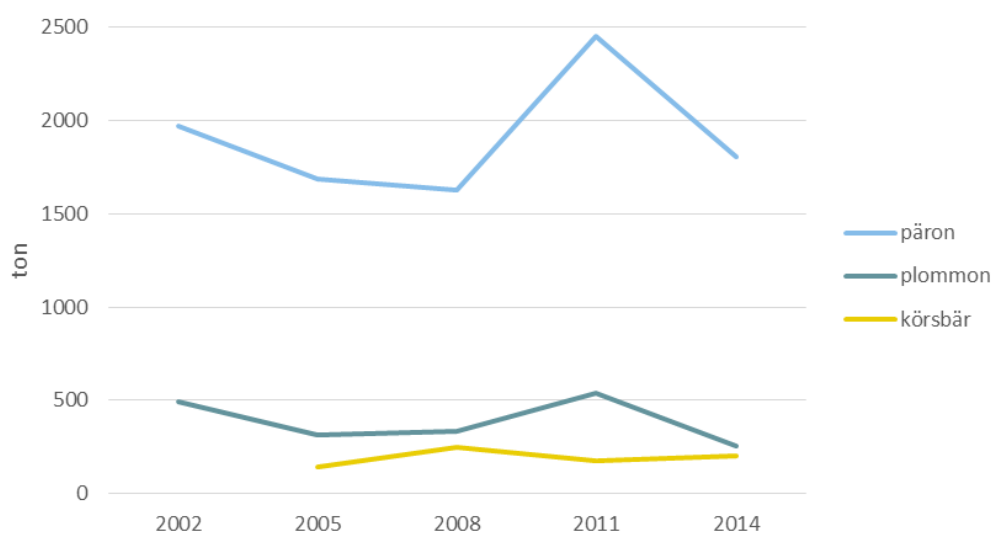
⁵ Avser genomsnittet för 2004-06 i förhållande till 2013-15. 2006 var ett år med ovanligt hög produktion, så tendensen är mer stigande än vad det ser ut som i figuren.

Ökad produktion och oförändrad areal betyder förstås att avkastningen per hektar har ökat. En anledning till det är att man har en betydligt högre avkastning i en modern tätplantering än i en mer traditionell odling med äldre och större träd. För tio år sedan låg den genomsnittliga avkastningen per hektar på omkring 15 ton. Snittet idag ligger närmare 17 ton, och under toppåret 2013 var den genomsnittliga avkastningen så hög som 19 ton/hektar.

I ett europeiskt perspektiv är dock den genomsnittliga svenska äppelkastningen fortfarande ganska låg. Italien och Nederländerna får ut i genomsnitt 40 ton per hektar, och Tyskland strax under 30 ton. Den svenska avkastningen har dock ökat snabbare än i dessa länder de senaste tio åren (FAO, 2016).

År 2013 publicerade Jordbruksverket detaljerad statistik om plantering av äppelträd. Vi kommenterade den statistiken i nyhetsbrevet På tal om jordbruk, 17 oktober 2013.

Produktionen av andra frukter är mycket mindre. Päronskörden brukar uppgå till omkring 2 000 ton om året, och produktionen av plommon och körsbär är oftast under 500 ton. Data för dessa mindre produkter samlas bara in vart tredje år.

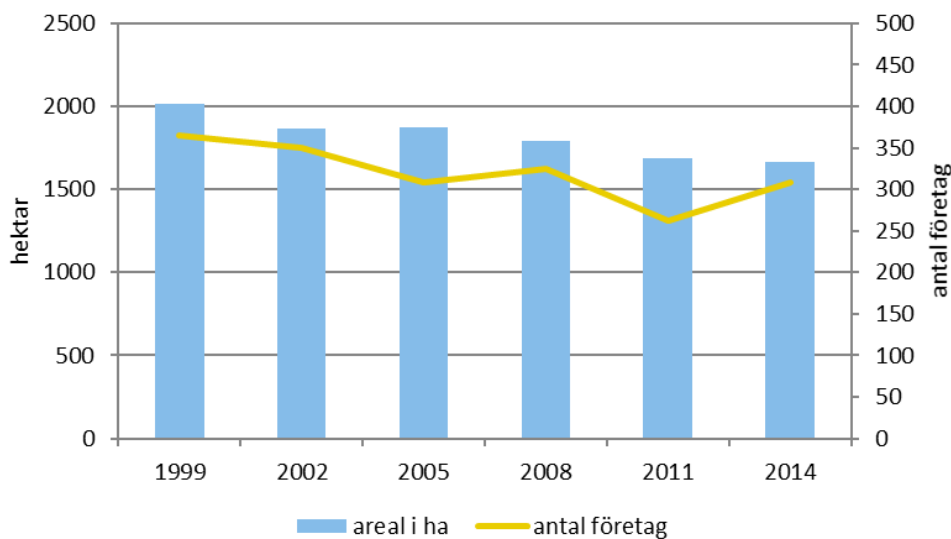

Källa: Jordbruksverket, JO 33 SM 1501. Observera att skalan är i ton, inte 1000 ton.

Figur 9 Svensk produktion av vissa frukter 2002-2014, ton

En artikel i Viola (2016) förklarar den låga plommonproduktionen med att odlingen är omodern, både när det gäller vilka sorter som odlas och vilka metoder man använder. Satsningar på ULO-lager skulle också behövas för att förlänga och jämma ut säsongen.

Den totala fruktproduktionen ökar visserligen, men den gör det trots att både arealen och antalet företag minskar. Sedan sekelskiftet har arealen fruktträd minskat med 17 procent, och antalet företag med 16 procent. År 2014 uppgick den totala arealen till 1 662 hektar, och de fördelade sig på 308 företag. Det innebär att det genomsnittliga företaget hade omkring 5,2 hektar.

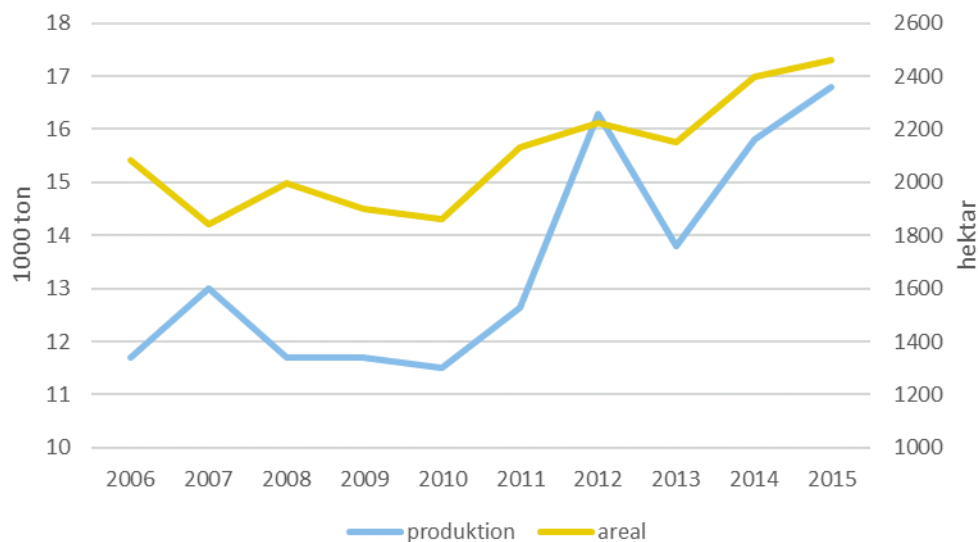
Källa: Jordbruksverket, JO 33 SM 1501

Figur 10 Areal och antal företag inom fruktodlingen 1999-2014

En viktig anledning till att arealerna minskar är att man får ut betydligt större skördar per hektar med en modern tätplantering jämfört med traditionella odlingar med äldre och bredare träd.

3.1.3 Produktion av bär

Den svenska bärproduktionen domineras helt av jordgubbar. Både areal och produktion har ökat markant de senaste åren efter en period med ganska oförändrade värden. Sedan 2010 har produktionen ökat med 46 procent och arealen med 32 procent.

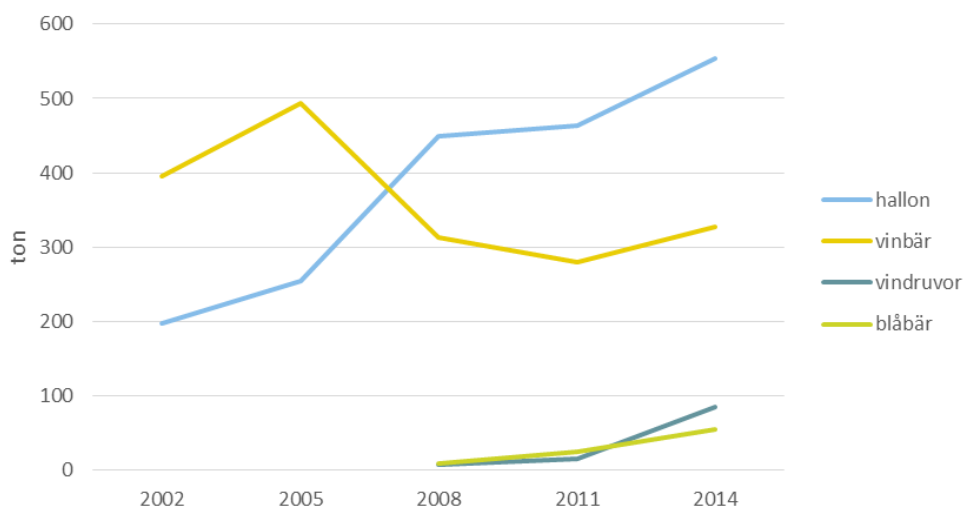
Källa: Jordbruksverket, JO 33 SM 1501

Figur 11 Areal och produktion av jordgubbar 2006-2015, hektar och 1000 ton

Arealerna kan vara något underrapporterade. Jordgubbsarealerna i SAM-ansökan är ungefär tio procent större än de som rapporteras i statistiken. Möjligen kan det bero på att trädgårdsstatistiken inte får med alla arealer där jordgubbar har planterats men ännu inte skördats.

2015 var ett år med mycket gynnsamma förutsättningar för jordgubbsodling, och skörden blev rekordstor. Det slog igenom på priserna under högsäsongen, så de odlare som inte nådde marknaden förrän efter midsommar hade svårt att få bra betalt för sina bär. Den ökande produktionen drivs delvis fram av ökad avkastning tack vare att man hela tiden uppgraderar odlingstekniken, gärna med inspiration från utlandet. Bland annat blir det vanligare att odla i tunnlår, även i substrat ovanför marken.⁶

Hallon är den näst största bärgrödan. Den odlingen har ökat betydligt de senaste tio åren, och 2014 nådde skörden över 500 ton för första gången. Å andra sidan har skörden av svarta vinbär minskat under samma period. Odlingen av blåbär, havtorn och vindruvor ökar också, men från mycket små nivåer.

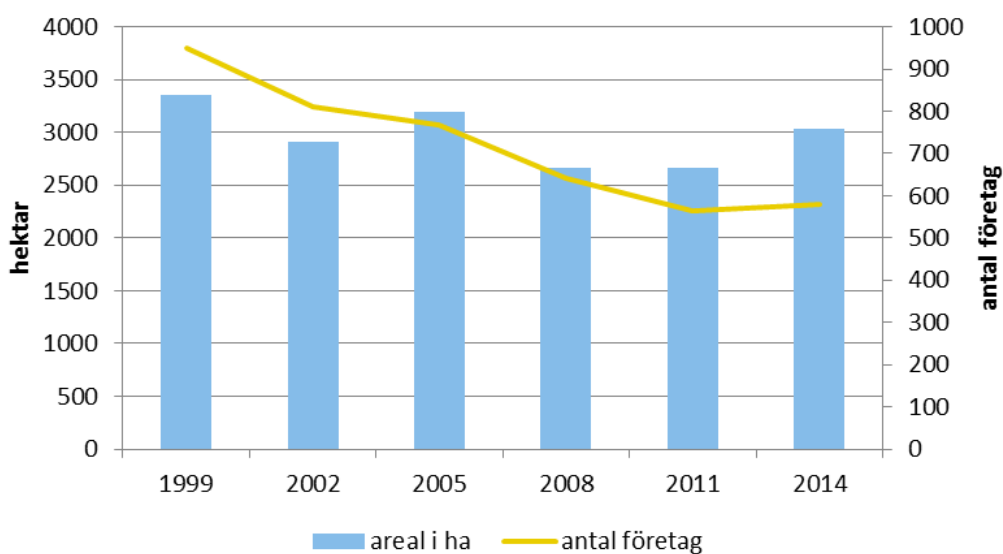
Källa: Jordbruksverket, JO 33 SM 1501. Observera att skalan är i ton, inte 1000 ton.

Figur 12 Svensk produktion av vissa bär 2002-2014, ton

För hallon kommer den kraftiga ökningen framför allt från en ökad avkastning per hektar. Runt sekelskiftet låg den på 1-1,5 ton per hektar, men 2014 fick man i genomsnitt ut mer än dubbelt så mycket på en hektar, omkring 3,5 ton. En förklaring till den ökade odlingen är att en allt större del av produktionen odlas i tunnlår, vilket ger bär med längre hållbarhet. En annan förändring i odlingen är att man ibland odlar hallon på ettåriga plantor, som alltså inte behöver övervintra.

När det gäller den svenska bärödlingen som helhet så minskar antalet företag, och det är en trend som har hållit i sig en längre tid. Den utvecklingen bröts dock 2014; då fanns det 581 företag som odlade bär på friland, vilket är något fler än antalet 2011. (Som vi kommenterat tidigare kan dock trendbrottet bero på att metoden för att samla in data har ändrats så att fler företag kommer med i statistiken.)

⁶ En utförligare kommentar till den svenska jordgubbsodlingen finns i vårt nyhetsbrev På tal om jordbruk och fiske, 25 november 2015.

Källa: Jordbruksverket, JO 33 SM 1501

Figur 13 Areal och antal företag inom bärödlingen på friland 1999-2014

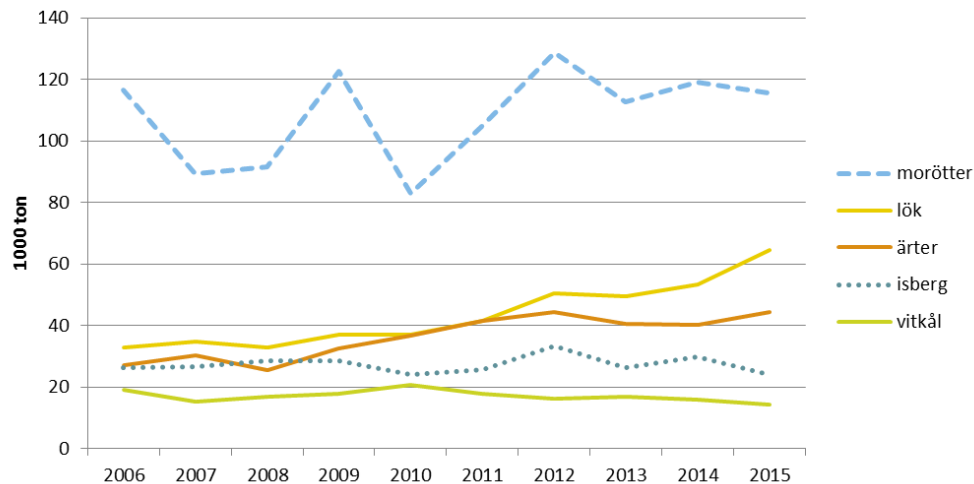
De företag som finns kvar inom bärödlingen har allt större arealer. År 2014 hade det genomsnittliga företaget 5,2 hektar, vilket är en ökning med nästan 50 procent sedan sekelskiftet. Det är rimligt att se en koppling mellan större företag och ökad avkastning per hektar. Det beror på att de nya odlingsmetoder som bidragit till att öka hektaravkastningen ofta är dyra, och kräver välskötta och stabila företag för att löna sig.

Liksom för äpplen är dock den svenska avkastningen för jordgubbar ganska låg i ett europeiskt perspektiv. Svenska odlare får numera i genomsnitt ut ungefär 7 ton per hektar. Det kan jämföras till exempel med Spanien, som i genomsnitt producerar nästan 40 ton per hektar. Den svenska avkastningen ökar dock snabbare än i konkurrentländerna (FAO, 2016).

En del av de svenska bären odlas inte på friland, utan i växthus. Totalt sett ägnar sig drygt 30 företag åt sådan odling, och den totala växthusytan år 2014 var nästan 65 000 kvadratmeter. En intressant utveckling i växthusodlingen är att odlingen av hallon har ökat kraftigt, och nu utgör nästan 30 procent av växthusarealen inom bärödlingen. Jordgubbar är dock fortfarande den klart största bärprodukten även inom växthusodlingen.

3.1.4 Produktion av grönsaker på friland

Den svenska frilandsodlingen av grönsaker domineras av morötter. Omkring en fjärdedel av den totala grönsaksarealen används för att odla morötter. Av trädgårdsprodukterna är det bara jordgubbarna som odlas på en större areal.

Källa: Jordbruksverket, JO 37 SM 1601

Figur 14 Svensk produktion av vissa grönsaker på friland 2006-2015, 1000 ton

Morotsproduktionen har inte haft någon tydlig trend de senaste tio åren. Produktionen kan variera en hel del från år till år, men skörden år 2015 var ungefär lika stor som 2006. Delvis kan fluktuationerna bero på årsmån, men det är också ganska stora fluktuationer i hur stora arealer som används för morotsodling från ett år till ett annat. Under 10-talet har odlingen alltmer koncentrerats till Skåne, på bekostnad av framför allt Öster- och Västergötland.

Avkastningen per hektar har i genomsnitt ökat med omkring 20 procent på tio år. Om man jämför med några stora europeiska producentländer så är den svenska avkastningen ungefär densamma som i Tyskland och Storbritannien, och betydligt högre än i Polen.

För lök kan vi se en stadig ökning av produktionen. Jämfört med situationen för tio år sedan är lökproduktionen dubbelt så stor idag. Till stor del består ökningen i att skörden per hektar har ökat med mer än 40 procent på tio år. För tio år sedan låg genomsnittet på omkring 33 ton per hektar, vilket man kan jämföra med att odlarna fick ut i genomsnitt 50 ton per hektar år 2015. Även arealen har dock ökat under perioden. Under tiotalet har också lökodlingen alltmer flyttats till Skåne, i det här fallet på bekostnad av Kalmar län och Östergötland.

Det finns flera anledningar till att hektaravkastningen för lök har ökat så kraftigt som den gjort⁷:

- Ökad bevattning. De flesta lökodlarna har numera möjlighet att bevattna sina odlingar.
- Nya löksorter med högre avkastning.
- Bättre utnyttjande av mark. Mindre utarmade jordar som används för lökodling, och bättre växtföljder.

⁷ Källa: Muntligt besked från Stefan Lundgren på producentorganisationen Kalmar-Öland.

Den snabba ökningen innebär att den svenska avkastningen numera inte står långt efter avkastningen i till exempel Nederländerna och Spanien.

Ett problem för lökproduktionen kan bli att ogräsmedlet Stomp inte längre får användas (från och med 2016), i och med att Kemikalieinspektionen avslag LRF:s ansökan om att få dispens ännu ett år.

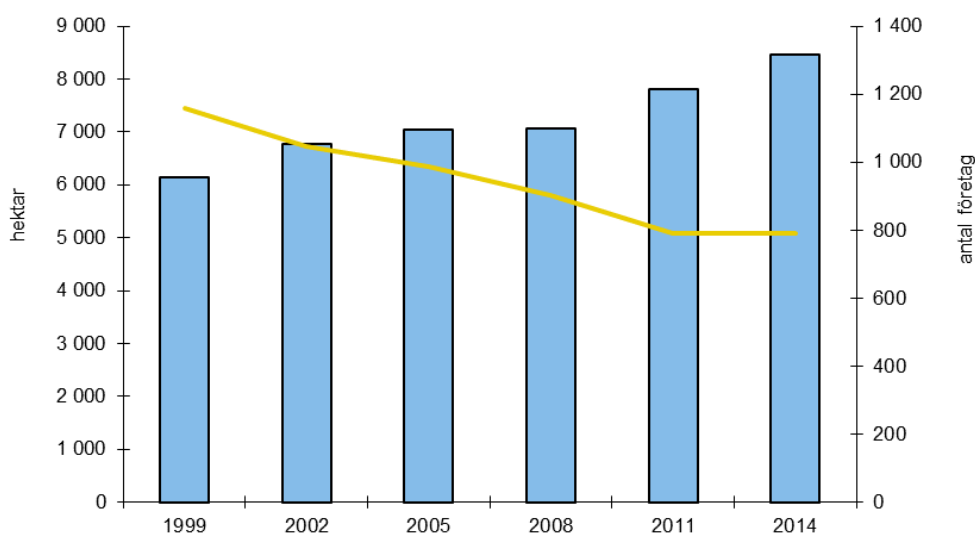
Produktionen av ärter har vi tidigare inte haft med i marknadsöversikten. De ärter som är med här är de som kallas konservärter, och som alltså är avsedda som livsmedel. Den odlingen ökade stadigt fram till 2012, och har därefter hållit sig ganska stabil. Med tanke på att Findus lägger ner produktionen i Bjuv är det osäkert vad som kommer att hända med ärtodlingen framöver. (Ärterna ingår inte i det produktionsvärde vi redovisar tidigare i den här rapporten.)

Produktionen av vitkål har gått ner något på senare år, och låg år 2015 på 15 000 ton. Produktionen ligger till största delen i Skåne, men ungefär en tredjedel av produktionen kommer från Västergötland istället. Till skillnad från situationen för morötter och lök har produktion inte flyttat söderut under de senaste tio åren. En bidragande förklaring till det är att Dafgårds, som använder en hel del kål, ligger i Lidköping

Odlingen av isbergssallad håller sig ganska stadigt omkring 25-30 000 ton. Nästan hela produktionen finns i Skåne.

3.1.4.1 Frilandsarealen ökar snabbt

Odlingen av grönsaker på friland ökar stadigt i Sverige. År 2014 nådde den skördade arealen över 8 000 hektar för första gången. Framför allt är det stora produkter som morötter och lök som står för den ökade arealen, men vi noterar också att arealen för rödbetor ökat snabbt på senare år. Ärter ingår inte i figuren, men den står för förhållandevis stora arealer. Odlingen av konservärter upptog nästan 10 000 hektar år 2015.

Källa: Jordbruksverket, JO 33 SM 1501

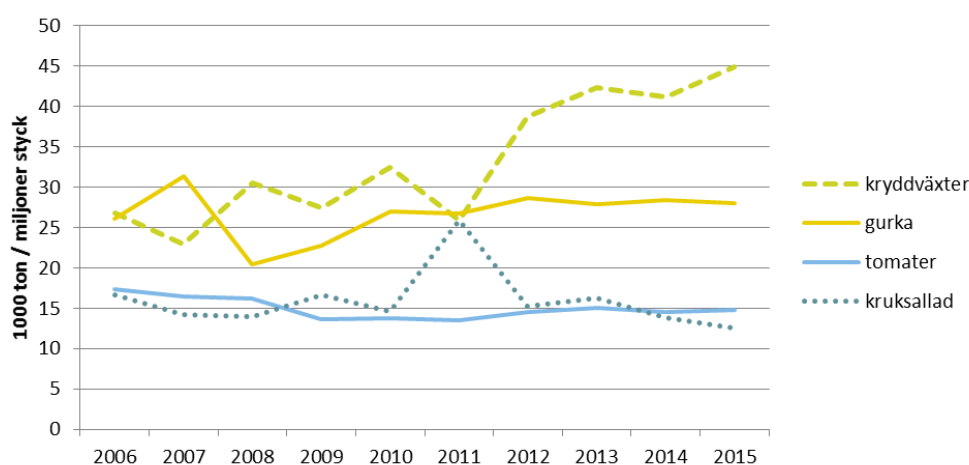
Figur 15 Areal och antal företag inom frilandsodlingen av grönsaker 1999-2014

Samtidigt som arealerna ökat har antalet företag minskat under en längre tid. 2014 var det första året på länge då antalet företag inte minskade längre, men det är möjligt att detta inte är en verklig förändring utan beror på hur statistiken samlas in. Totalt sett odlade 792 företag grönsaker på friland under 2014. Det är i stort sett lika många som år 2011.

Företagen blir snabbt allt större. Sedan sekelskiftet har den genomsnittliga arealen per företag fördubblats, och uppgick år 2014 till drygt tio hektar.

3.1.5 Produktion av grönsaker i växthus

I växthusodlingen har odlingen av kryddväxter ökat snabbt. Sedan mitten av 00-talet har odlingen ökat med hela 86 procent. Samtidigt är odlingen av gurka i stort sett oförändrad, och odlingen av tomater och kruksallad har minskat under samma period.

Källa: Jordbruksverket, JO 37 SM 1601

Figur 16 Sveriges produktion av grönsaker i växthus 2006-2015, 1000 ton och miljoner styck

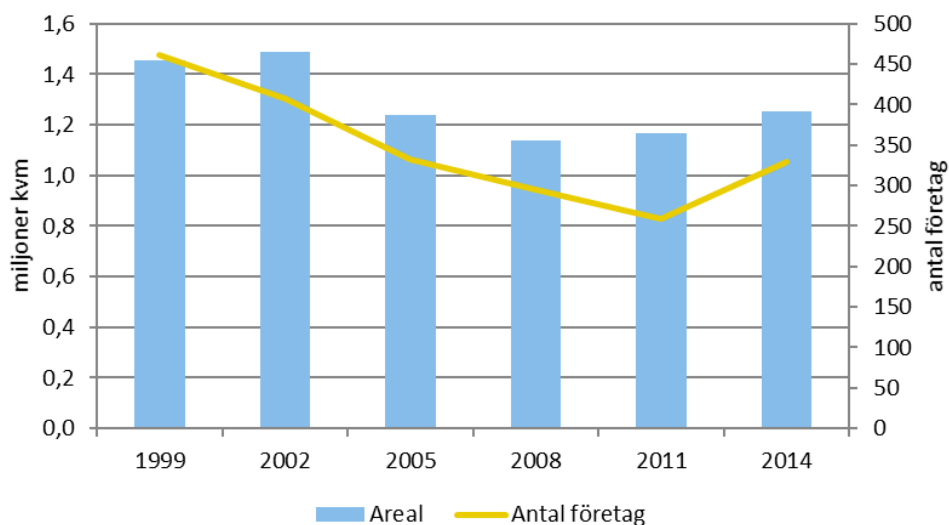
En intressant utveckling inom växthusodlingen är att odlingen av specialtomater ökar. Eftersom 2014 är första och hittills enda året som vi har siffror som är uppdelade på vanliga tomater och specialtomater så kan vi inte redovisa någon trend, men det är värt att notera att specialtomater då stod för 22 procent av tomaternas totala växthusareal, och omkring 12 procent av skörden.

Utöver de fyra stora produkterna odlas det också bland annat groddar, melon och paprika i svenska växthus.

Större delen av växthusodlingen ligger i Skåne. Det är dock intressant att notera att koncentrationen inte ökar. Tvärtom, för tomater har en del produktion flyttat från Skåne till Blekinge på senare år. År 2014 låg drygt hälften av tomatproduktionen i Skåne, och en fjärdedel i Blekinge.

3.1.5.1 Växthusarealen är på väg uppåt igen

Odlingen av grönsaker i växthus har tidigare haft en ganska svag trend, men på senare år har utvecklingen sett ljusare ut. Arealen ökade både 2011 och 2014, och uppgår nu till 1,2 miljoner kvadratmeter.

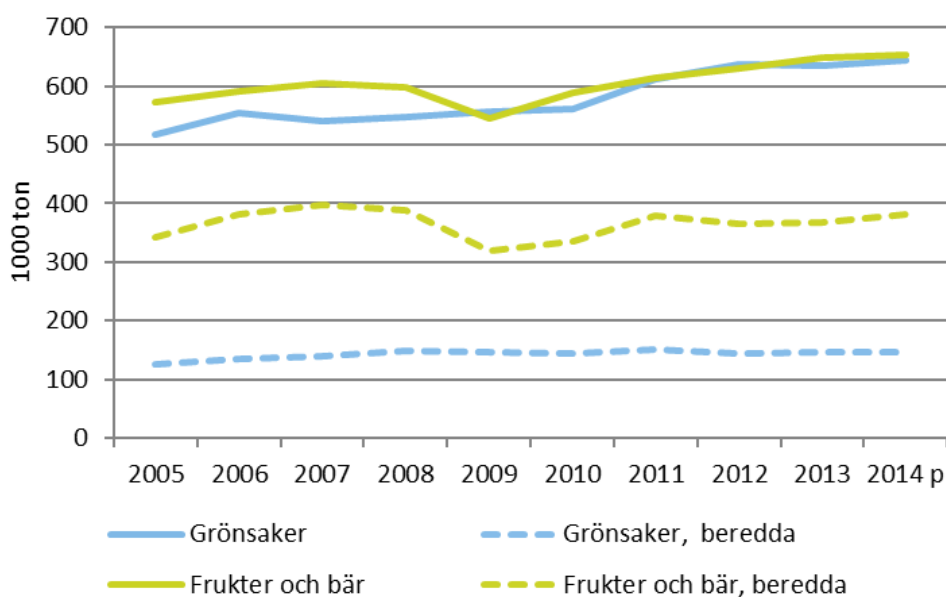
Källa: Jordbruksverket, JO 33 SM 1501

Figur 17 Areal och antal företag inom växthusodlingen av grönsaker 1999-2014

Liksom i andra sektorer har antalet företag minskat stadigt under en längre tid. År 2014 avviker dock från den trenden; antalet företag ökade då till 329 företag jämfört med bara 259 företag år 2011 (men det kan bero på en ändring i hur statistiken samlas in). Framför allt är det inom odlingen av gurka och tomat som antalet företag ökat. Kryddväxter, som numera är den största växthusprodukten sett till produktionsvärde, odlas av förhållandevis få företag (bara 37 företag år 2014).

3.2 Konsumtion

Den svenska konsumtionen av frukt och grönsaker har ökat stadigt under en längre tid. Tendensen har hållit i sig även under det senaste decenniet, även om fruktkonsumtionen hade ett par svaga år 2008 och 2009.

Källa: Jordbruksverket, utdrag ur databasen februari 2016. Totalkonsumtion innefattar även produkter som går till förädling.

Figur 18 Svensk totalkonsumtion av frukt och grönsaker 2005-2014, 1000 ton

Konsumtionen av färska grönsaker har ökat med 31 procent de senaste tio åren⁸. Ökningen för färska frukter och bär är något svagare, med 19 procent under samma period. Även beredda grönsaker konsumerar vi mer av, medan däremot konsumtionen av beredda frukter och bär ligger på i stort sett samma nivå idag som för tio år sedan.

Att konsumtionen ökat under större delen av perioden beror delvis på att Sveriges befolkning har ökat, från 9 miljoner 2005 till 9,7 miljoner 2014 (en ökning med omkring 8 procent). För att få en bättre bild av om kostvanorna har förändrats går vi i nästa avsnitt in på konsumtionen per capita.

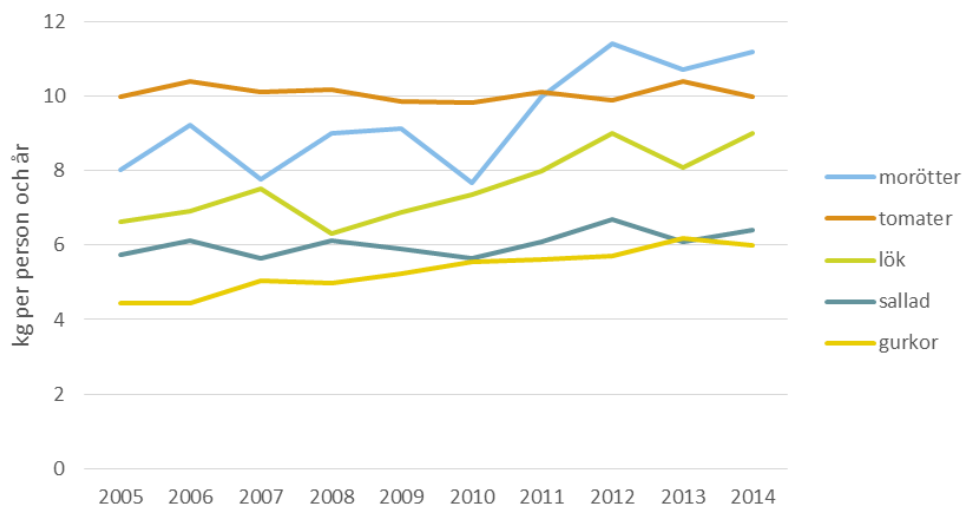
3.2.1 Konsumtion av grönsaker per capita

Svenskarna äter omkring 60 kg färska grönsaker och rotfrukter om året. Till det kommer drygt 20 kg grönsaker som konsumeras torkade, frysta eller beredda på något annat sätt. Räknat i vikt är tomater, morötter och lök de vanligaste grönsakerna, följt av sallad och gurka.⁹

Konsumtionen av grönsaker utvecklas i en positiv riktning. På tio år har konsumtionen per capita av färska grönsaker ökat med omkring 14 procent. Morötter, lök och gurka är exempel på produkter där konsumtionen ökat ganska kraftigt, med mer än tjugo procent på tio år.

⁸ Här jämför vi genomsnittet för 2012-14 med genomsnittet för 2002-04.

⁹ Alla siffror i det här avsnittet avser direktkonsumtion. Den inkluderar leveranser till konsumenter och storkök samt producentens egen förbrukning, men däremot inte leveranser till förädlingsindustrin.

Källa: Jordbruksverket, hämtat ur statistikdatabasen februari 2016

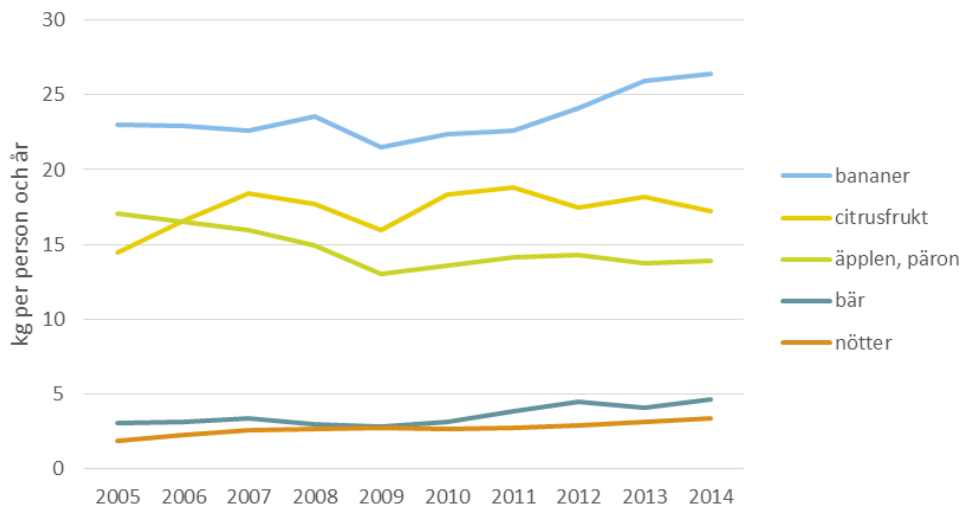
Figur 19 Svensk direktkonsumtion av vissa färska grönsaker 2005-2014, kg/person

Det är svårt att säga något definitivt om varför konsumtionen ökar. Troligen handlar det om en kombination av ökade inkomster, en ökande insikt om att frukt och grönsaker är ett nyttigt inslag i kosten, och att folk helt enkelt tycker att det är gott (Jordbruksverket, 2015).

En intressant utveckling är att barn i åldrarna 11-15 år säger att de äter mer grönsaker. Andelen barn som säger att de äter grönsaker minst en gång om dagen har ökat sedan sekelskiftet, och ligger nu på 30-50 procent. Flickor äter mer grönsaker än pojkar, och elvaåringar äter mer än äldre barn (Folkhälsomyndigheten, 2013/14).

3.2.2 Konsumtion av frukt och bär per capita

Svenskarna äter drygt 70 kg färska och frysta frukter och bär om året. Dessutom äter vi en hel del konserverad frukt, juice, sylt och marmelad. Räknat i vikt äter vi mest av bananer, citrusfrukt och äpplen.

Källa: Jordbruksverket, hämtat ur statistikdatabasen i februari 2016.

Figur 20 Svensk direktkonsumtion av vissa fräska frukter och bär 2005-2014, kg/person

Konsumtionen av de stora produktgrupperna, som bananer och citrusfrukt, har inte ändrats särskilt mycket under perioden. För bananer och citrusfrukt handlar det om blygsamma öknings, och konsumtionen av äpplen och päron har rentav minskat något under perioden. Konsumtionen av en del produkter som står för betydligt mindre volymer har dock ökat mycket kraftigt. Till exempel äter vi mer än dubbelt så mycket nötter och mandel nu som för tio år sedan. Även konsumtionen av bär har nästan fördubblats på tio år.

En förändring som inte syns i statistiken ovan är att konsumtionen av ekologisk frukt ökade markant från 2013 till 2014. Enligt SCB ökade andelen ekologisk frukt som köps i butik från 7 till 13 procent av det totala värdet.

Till skillnad från grönsakerna så äter inte skolbarn mer frukt nu än för femton år sedan. Andelen barn som säger att de äter minst en frukt om dagen är ungefär lika stor nu som vid sekelskiftet. Andelen ligger på 20-40 procent. Elvaåringar äter mer frukt än äldre barn, och flickor äter mer frukt än pojkar (Folkhälsomyndigheten, 2013/14).

3.2.3 Konsumtion i förhållande till kostråden

Livsmedelsverkets rekommendation är att vi bör äta 500 gram frukt och grönsaker om dagen, varav en betydande del bör utgöras av grova grönsaker som kål, rotfrukter, baljväxter och lök.¹⁰

Vår genomsnittliga konsumtion per capita når inte upp dit.

Den sammanlagda konsumtionen av fräska och bearbetade grönsaker motsvarar omkring 224 gram per dag. En dryg tredjedel av den volymen utgörs av fräska rotfrukter, kål och lök. Baljväxter går inte att urskilja i statistiken.

För frukt (fräska, frysta och torkade frukter) så äter vi i genomsnitt 72 kg per person och år. Det motsvarar knappt 200 gram per dag.

¹⁰ Muntligt besked från Livsmedelsverket 25 februari 2016. Före 2015 löd rådet att äta minst 250 gram grönsaker om dagen, och minst hälften av dessa borde vara grova grönsaker som kål eller morötter.

Den sammanlagda konsumtionen är alltså drygt 420 gram per dag. Det är 84 procent av rekommendationen. Grova grönsaker utgör omkring 20 procent av de frukter och grönsaker vi äter, vilket knappast kan betraktas som ”en betydande del”.

3.3 Sveriges handel med frukt och grönsaker

Sverige importerar stora kvantiteter frukter och grönsaker. Till en stor del handlar det om produkter som inte kan odlas i Sverige, som bananer och citrusfrukt. Ett annat viktigt skäl till att vi behöver importera är att den svenska skörden inte kan lagras hur länge som helst, och importen behövs då för att konsumenterna ska få vad de vill ha även när den svenska skörden har tagit slut. Delar av importen konkurrerar dock direkt med den svenska produktionen.

Siffrorna i det här avsnittet gäller grönsaker med HS-nummer 0702-0709 i tulltaxan, och frukt med nummer 0802-0810, om det inte står något annat på enskilda ställen. Det betyder till exempel att nötter ingår, men att potatis och frysta produkter inte gör det.

3.3.1 Sverige import och export på aggregerad nivå

I det här avsnittet beskriver vi handeln mätt i kronor. Längre ner kommer mer detaljer, och då mätt i ton istället.

3.3.1.1 Importvärdet har ökat snabbt på senare år

Sveriges import av färska frukter och grönsaker har ökat snabbt på senare år, och uppgick 2015 till 12,4 miljarder kronor. Omkring två tredjedelar av importvärdet utgörs av frukt.

Källa: SCB, hämtat ur databasen i februari 2016.

Figur 21 Sveriges import av färska frukter och grönsaker 2006-2015, miljarder kronor

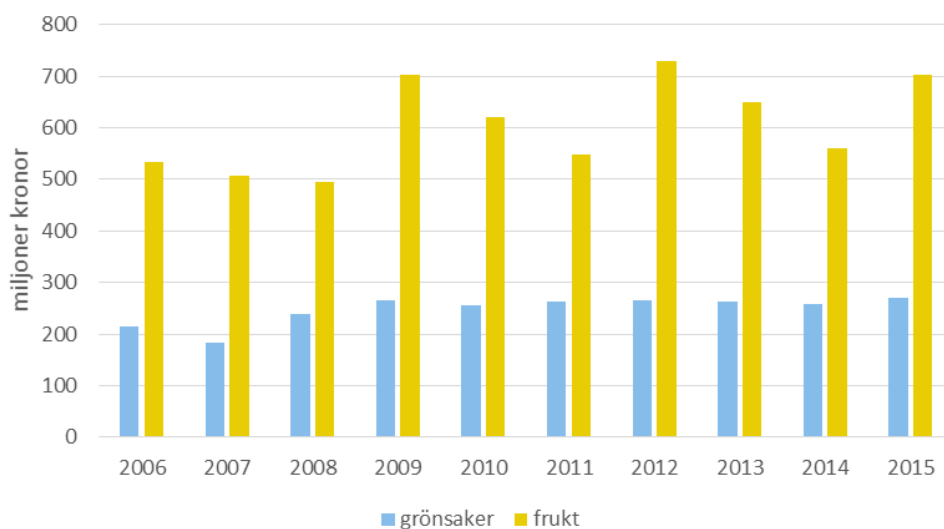
Framför allt är det fruktimporten som ökat kraftigt. Sammantaget handlar det om en ökning på 46 procent sedan 2006.

Importen av frukt domineras av bananer, citrusfrukt, äpplen och päron samt nötter. Importen har ökat för alla produkter under de senaste tio åren, men klart snabbast ökar importen av nötter och tropisk frukt – den importen är mer än dubbelt så stor nu som för tio år sedan. Även bärimporten ökar snabbt, medan däremot importen av äpplen och päron inte är nämnvärt större nu än den var 2006. Både bär och nötter är förhållandevis dyra produkter, så ökningen i det totala importvärdet kan till stor del förklaras av att det är just dessa produkter vi importerar mer av.

Importen av grönsaker domineras av tomater, som ensamt står för nästan hälften av det totala importvärdet. Paprika är den näst största importprodukten, och utgör omkring 20 procent av importvärdet. För de flesta produkterna har importen utvecklats ganska måttligt de senaste tio åren – för lök, kål, sallad och paprika handlar det om ökningarna på mindre än tio procent. Detta vägs upp av en mycket kraftig ökning för baljväxter. Även importen av rotfrukter och gurka har ökat snabbare än genomsnittet.

3.3.1.2 Exportvärdet

Sveriges export av frukt och grönsaker är liten jämfört med importen – exportvärdet är i grova drag en tiondel av importvärdet.

Källa: SCB, hämtat ur databasen februari 2016

Figur 22 Sveriges export av frukt och grönsaker 2006-2015, miljoner kronor

En betydande del av exportvärdet utgörs av återexport av bananer. Av de produkter vi kan odla eller producera i Sverige är det två produkter som sticker ut: dels sallad och dels bär. Salladsexporten har på senare tid legat på omkring 100-150 miljoner kronor om året. Bärexporten fluktuerar betydligt mer, och uppgick som högst till 261 miljoner kronor år 2013.

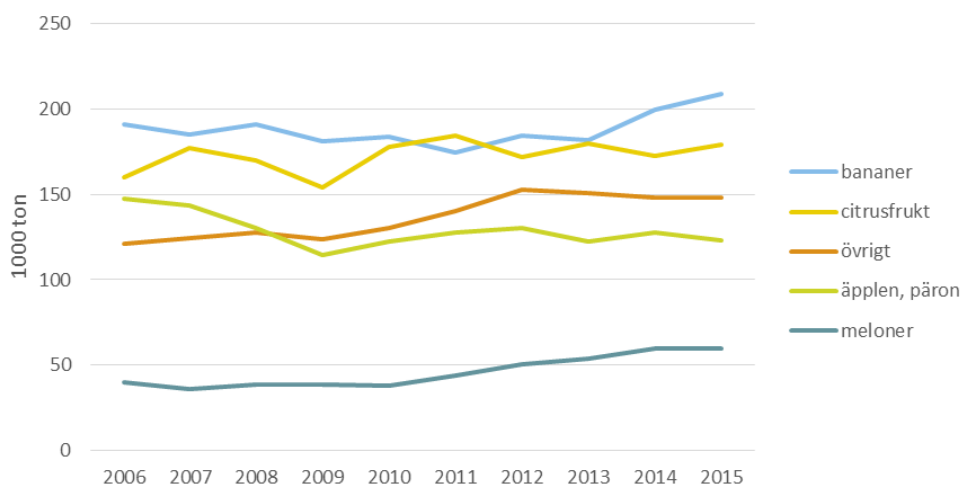
Kom ihåg att den här sammanställningen bara omfattar färska produkter. Sverige exporterar dock också en del frysta produkter, som till exempel bär och ärter.

3.3.2 Sveriges handel med frukter och bär

Det här avsnittet redovisar Sveriges handel med frukt och bär räknat i ton. Handeln i kronor räknat hittar du högre upp i rapporten.

3.3.2.1 Små förändringar i importen

Sverige importerar framför allt bananer och citrusfrukt, det vill säga produkter som inte odlas i Sverige. Vi har dock också en betydande import av äpplen, päron och bär.

Källa: SCB, hämtat från databasen i februari 2016

Figur 23 Sveriges import av vissa frukter 2006-2015, 1000 ton

Importen i ton räknat har hållit sig tämligen stabil under perioden; för de stora produkterna handlar det om förändringar på mindre än tjugo procent på tio år. Det kan jämföras med den kraftiga importökning man kan konstatera om man mäter importen i kronor istället för i ton. Importen av nötter och tropiska produkter har visserligen ökat även mätt i ton, men det handlar om en ökning på 50 respektive 70 procent och alltså långt ifrån den kraftiga ökning vi såg i importvärde.

I genomsnitt har alltså de importerade produkterna blivit betydligt dyrare. En förklaring kan vara att kronan varit svag de senaste åren.

Det finns inte ett eller två länder som står för nästan all frukt som importeras till Sverige. Istället kommer importen av varje produktslag från en handfull länder. Under perioden 2013-2015 såg det ut så här, med procentandelen inom parentes:

Tabell 1 Ursprungsländer för svensk import av vissa frukter och bär

Produkt	Ursprungsland
bananer	Costa Rica (24), Ecuador (17), Dominikanska rep. (14), Panama (11)
citrusfrukt	Spanien (45), Marocko (8), Sydafrika (5), Israel (3)
äpple/päron	Italien (28), Nederländerna (17), Belgien (11), Tyskland (8)
bär	Belgien (17), Nederländerna (14), Polen (14), Italien (8), Finland (8)
nötter	USA (25), Filippinerna (5), Australien (5), Vietnam (5)

Källa: SCB, hämtat ur databasen i februari 2016.

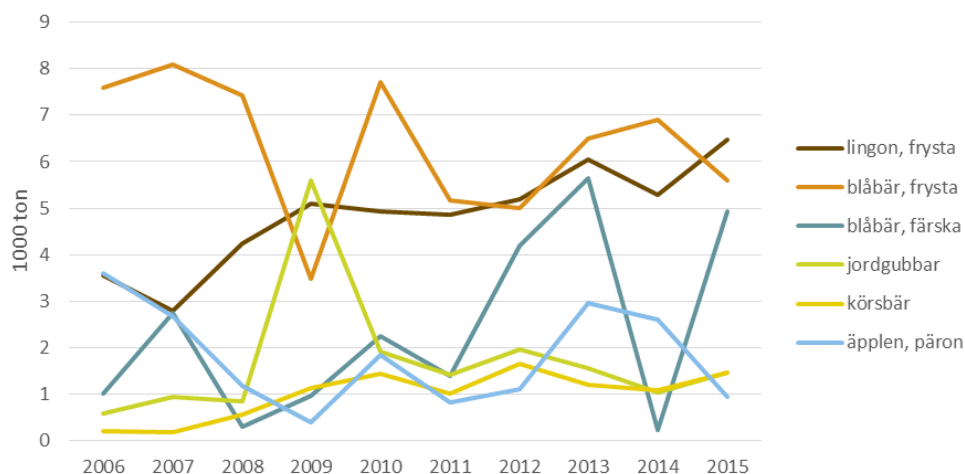
Bär inkluderar färska och frysta bär (KN-nr 0810 och 0811). Nötter inkluderar kokosnötter (KN-nr 0801 och 0802).

Ett problem med fruktstatistiken är att produkter som kommer från länder som inte är med i EU redovisas som import från det land där de först togs in i unionen. Sverige tar in stora kvantiteter bananer och citrusfrukt från bland annat Nederländerna och Belgien. Den importen är inte med i sammanställningen ovan.

3.3.2.2 Sverige exporterar mycket bär

Eftersom den svenska exporten av färska frukter och bär enligt statistiken domineras av bananer så gör vi inte någon övergripande beskrivning av dessa siffror. Istället redovisar vi endast export för produkter som kan odlas eller plockas i Sverige (men därmed inte sagt att de produkter som exporterats faktiskt kommer härifrån).

Den ”riktiga” exporten består framför allt av olika bär, i synnerhet blåbär och lingon. Det är alltså inte fråga om produkter som odlats här, utan som plockats i skogen.

Källa: SCB, hämtat från databasen februari 2016

Figur 24 Sveriges export av vissa frukter och bär 2006-2015, 1000 ton

Exporten av bär kan variera kraftigt från ett år till ett annat, men sett till hela perioden har exporten ökat. Under 2015 uppgick exporten till omkring 10 000 ton blåbär och 6 000 ton lingon.¹¹ I kronor räknat uppgick blåbärsexporten till omkring 250 miljoner kronor, och lingonexporten till omkring 200 miljoner kronor.

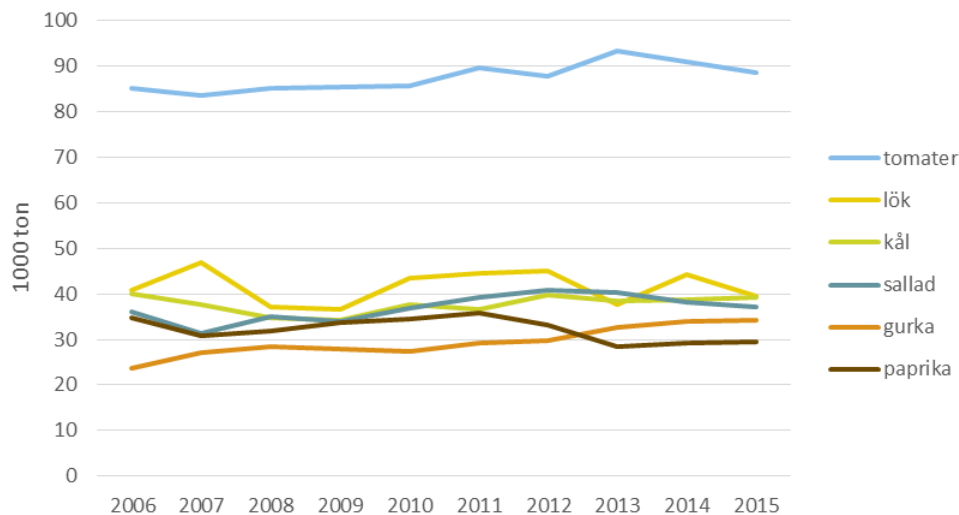
3.3.3 Sveriges handel med grönsaker

Det här avsnittet redovisar Sveriges handel med grönsaker räknat i ton. Handeln räknat i kronor hittar du högre upp i rapporten.

3.3.3.1 Vi importerar mycket tomater

Sverige importerar framför allt tomater. Andra stora importprodukter är lök, kål, sallad, gurka och paprika.

¹¹ Det finns inget tullnummer för enbart lingon. Den export vi här redovisar som lingon kan även innehålla export av en del andra bär.

Källa: SCB, hämtat ur databasen i februari 2016

Figur 25 Sveriges import av vissa grönsaker 2006-2015, 1000 ton

För tomat är det intressant att notera att utvecklingen ser mycket olika ut beroende på om man mäter i kronor eller i ton. Den totala volymen av importerade tomat har ökat med bara omkring fem procent de senaste tio åren, medan importvärdet under samma period har ökat med mer än 30 procent. Skillnaden i utveckling har varit särskilt tydlig de senaste fem åren. En trolig förklaring är att importen av specialtomater ökar, och eftersom dessa produkter är dyrare så drar de upp importvärdet.

För de flesta produkterna har importen inte förändrats särskilt mycket under perioden; volymerna är ungefär lika stora nu som de var för tio år sedan. Ett undantag från den bilden är importen av gurka, som ökat med över 40 procent under perioden. Den ökningen gäller både i pris och i volym. Gurkimporten har ökat alla månader under året, men mest under perioden april-juni. Gurkimporten i maj har mer än fördubblats på tio år.

Importen av färska grönsaker kommer framför allt från andra EU-länder, och då framför allt från Nederländerna och Spanien. Tyskland är den klart största leverantören av kål.

Tabell 2 Andel av Sveriges import av vissa färska grönsaker, snitt 2013-2015

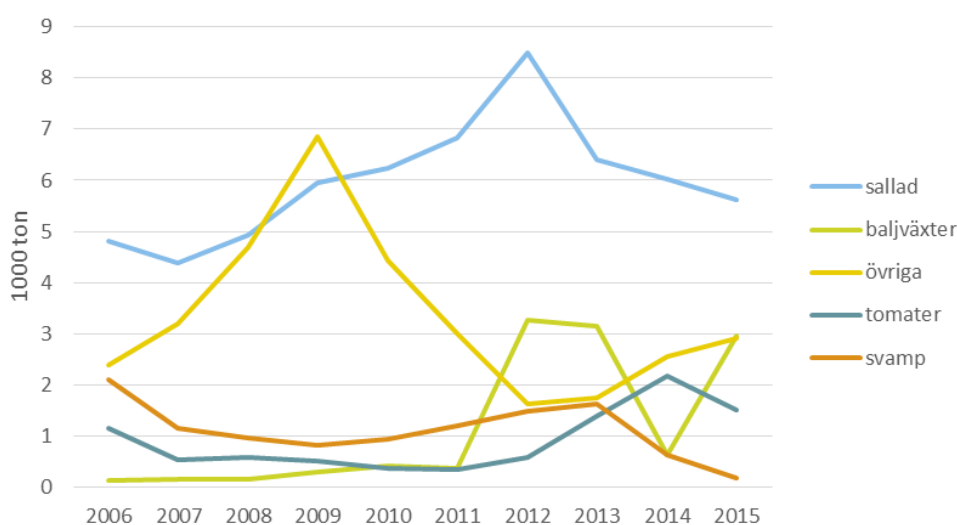
	tomater	lök	kål	sallad	gurka	paprika
Nederländerna	62 %	59 %	10 %	8 %	33 %	58 %
Spanien	22 %	10 %	19 %	69 %	56 %	26 %
Danmark	1 %	13 %	1 %	3 %	2 %	2 %
Tyskland	3 %	7 %	56 %	9 %	6 %	6 %
Övriga	12 %	11 %	14 %	10 %	3 %	8 %

Källa: SCB, hämtat ur databasen i februari 2016

Siffrorna i figuren avser helåret. Importmönstren kan skilja sig åt en del under säsongen, beroende på var i Europa produkterna odlas. Exempelvis kommer en stor del av tomatimporten under vintern från Spanien, medan Nederländerna dominerar stort under övriga tider på året.

3.3.3.2 Sverige exporterar en del sallad

Sverige exporterar inte särskilt mycket färska grönsaker. Exporten består mest av olika slags sallad; den exporten uppgår till omkring 6 000 ton om året men med stora svängningar från ett år till ett annat.

Källa: SCB, hämtat från statistikdatabasen i februari 2016

Figur 26 Sveriges export av vissa färska grönsaker 2006-2015, 1000 ton

Salladsexporten består till ungefär lika delar av huvudsallad och annan trädgårdssallad. Huvudsalladen säljs framför allt under sommaren och den tidiga hösten, medan trädgårdssalladen är jämnare utspridd under året. Exporten går framför allt till grannländerna Finland och Danmark, men en del sallad exporteras också till Italien.

På senare år har exporten av tomat ökat kraftigt. Det handlar dock inte om export av svenskodlade tomat; exporten är som störst kring årsskiftet när den svenska tomatproduktionen går på sparlåga, och den går framför allt till det stora producentlandet Nederländerna.

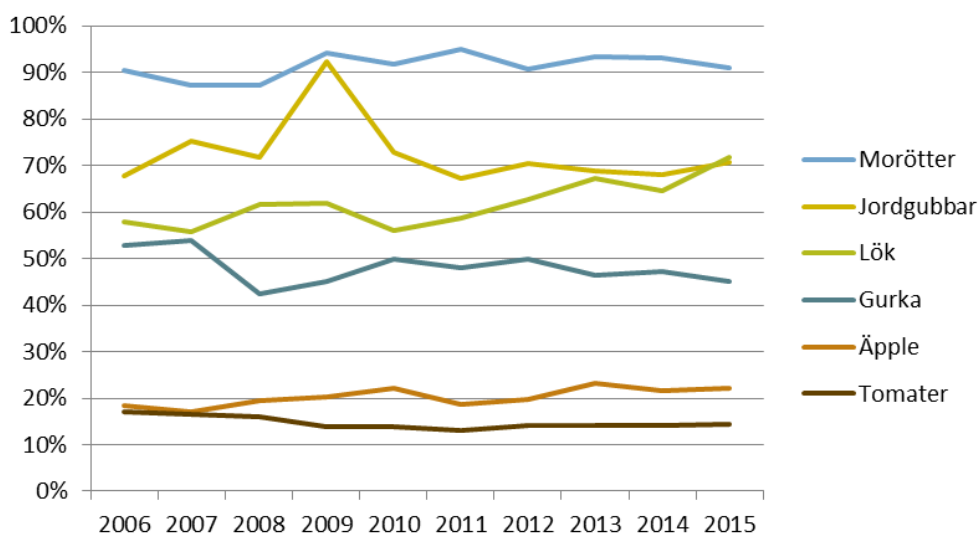
Den här marknadsöversikten handlar framför allt om färska produkter. Det är dock värt att notera att Sverige har en tämligen stadig export av frysta ärter. År 2015 uppgick den exporten till 25 000 ton. Exporten av frysta ärter är alltså betydligt större än exporten av färska grönsaker. I mars 2016 kom dock beskedet att Findus lägger ner sin produktion i Bjuv efter årets säsong, men konsekvenserna av det ser vi inte förrän 2017.

3.3.4 Utbud och svensk marknadsandel

Det här avsnittet redovisar produktion, import och export för ett antal frukter och grönsaker. Från dessa siffror räknar vi fram dels det totala utbudet, det vill säga produktion plus import minus export, och dels den svenska marknadsandelen, det vill säga produktion i förhållande till totalt utbud.

Hur stor del av det totala utbudet av frukter och grönsaker som producerats i Sverige varierar mycket från produkt till produkt. Däremot är förhållandena ganska stabila från år till år.

Om man räknar på hela året så har svenska produkter en stor del av marknaden för en del frilandsgroönsaker och för jordgubbar. Vi har dock bara tagit hänsyn till importen av färska produkter. Importen av frysta, torkade eller konserverade produkter är inte med, och inte heller produkter som ingår i sammansatta livsmedel.

Källa: Jordbruksverket¹²

Figur 27 Svensk marknadsandel för vissa produkter 2006-2015, procent

Några trender är värda att lyfta fram ur figuren ovan.

För lök kan vi se att den ökande produktionen har slagit igenom i en ökad marknadsandel; på tio år har andelen svensk lök ökat från knappt 60 procent till över 70 procent på helåret. Också för äpplen ser vi en ökande trend, men inte alls lika tydlig; andelen svenska äpplen har ökat från omkring 18 procent till 22 procent.

För växthusprodukterna (gurka och tomat) ser utvecklingen svagare ut. Tomaterna tappade marknadsandelar i början av perioden, men från 2009 har siffran på helåret hållit sig ganska stadigt omkring 14 procent. Gurkan har tappat andelar, och har de tre senaste åren legat en bit under 50 procent.

Mer detaljer hittar du i nästa avsnitt.

¹² Den höga siffran för jordgubbar år 2009 beror på att statistiken redovisar en omfattande export det året. Det är möjligt att detta beror på en felaktighet i rapporteringen till SCB och alltså inte återspeglar verkligheten.

3.3.5 Utbud och svensk marknadsandel för enskilda produkter

För att få en bättre bild av hur svenska produkter står sig i konkurrensen har vi gjort en uppskattning av den svenska marknadsandelen per månad. Uppgifterna om svenska kvantiteter per månad bygger på de värden som rapporterades i EAA-kalkylen 2010¹³. Vi har använt dessa för att räkna fram hur stor andel av den totala produktionen i ton som kan hänföras till varje månad. Siffrorna ska därför inte uppfattas som exakta, men de ger en god fingervisning om förhållandet mellan importerat och svenskodlat per månad. Total produktion och import avser 2015 i dessa figurer.

3.3.5.1 Äpplen

Det totala utbudet av färska äpplen har inte förändrats mycket sedan 2008. Det brukar hålla sig omkring 115 000 ton, varav omkring 90 000 ton är importerad frukt. Den svenska marknadsandelen har ökat något under samma period.

Tabell 3 Utbud och svensk marknadsandel för äpplen 2008-2015, ton

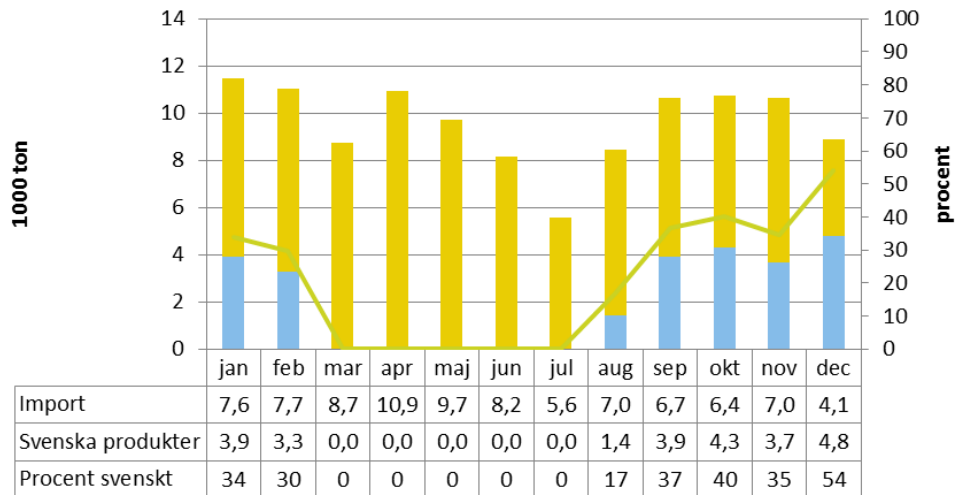
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Produktion	22 200	21 000	23 500	20 700	23 400	27 400	24 580	25 300
Import	92 022	83 328	84 422	91 177	96 449	93 176	91 030	89 697
Export	872	320	1 499	694	1 046	2 551	2 300	909
Utbud	113 350	104 008	106 423	111 183	118 803	118 025	113 310	114 088
Svensk marknadsandel	20%	20%	22%	19%	20%	23%	22%	22%

Källa: Handelsdata från SCB, produktionsdata från Jordbruksverket (statistiskt meddelande JO 37 SM 1601)

På senare år har den svenska äppelproduktionen ökat, och vi kan börja se effekterna av att det planteras mer äppelträd i landet. Från 2002 till 2012 har arealen ökat med 11 procent, och antalet träd med hela 60 procent. I en modern tätplantering ger dock varje enskilt träd mindre frukt än i äldre typer av planteringar, så att antalet träd säger inte så mycket om hur skörden kan utvecklas framöver.

Svenska äpplen finns att köpa från sensommaren. De senaste åren har säsongen för svenska äpplen förlängts, tack vare att odlarna satsar på bättre lagringsmetoder och lagringståliga sorter. Det är numera inte ovanligt att svenska äpplen säljs i butiker även under våren. Eftersom fördelningen per månad bygger på data från 2010 så återspeglar figuren inte den senaste utvecklingen.

13 Närmare bestämt avser datan värdevolym på produkter som sålts utanför gården, och omfattar alltså både direktförsäljning på marknader och försäljning till grossister.

Källa: Importen från SCB och svensk produktion från Jordbruksverket, JO 37 SM 1601

Figur 28 Svensk marknadsandel per månad för äpplen, 2015 års produktion och handel

Samtidigt bör man notera att även under den svenska högsäsongen så står den importerade frukten för mer än hälften av det totala utbudet. En viktig förklaring är att den importerade frukten ofta är billigare (se avsnitt 4.4.3 nedan).

3.3.5.2 Jordgubbar

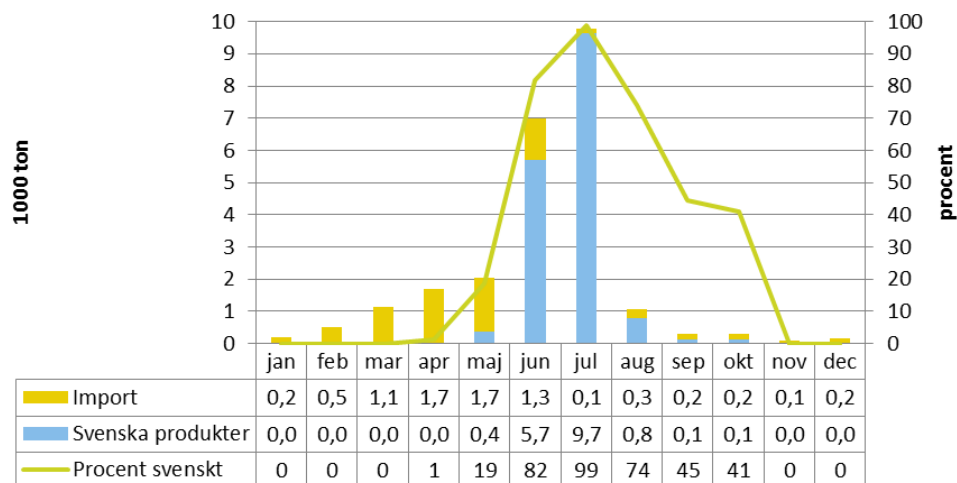
Utbudet av färska jordgubbar har ökat med nästan 50 procent sedan 2008. Både den svenska produktionen och importen bidrar till ökningen.

Tabell 4 Utbud och svensk marknadsandel för jordgubbar 2008-2015, ton

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Produktion	11 700	11 700	11 500	12 700	16 300	13 800	15 752	16 800
Import	4 734	5 782	5 530	6 691	7 577	6 976	7 480	7 473
Export	107	4812	1229	502	754	699	113	479
Utbud	16 327	12 670	15 801	18 889	23 123	20 077	23 119	23 794
Svensk marknadsandel	72%	92%	73%	67%	70%	69%	68%	71%

Källa: Importen från SCB och svensk produktion från Jordbruksverket, JO 37 SM 1601

Den svenska marknadsandelen brukar hålla sig omkring 70 procent på helåret. När de svenska frilandsbären kommer ut på marknaden från och med slutet av juni så är den svenska marknadsandelen betydligt större, och under högsäsongen i juli är dominansen i det närmaste total.

Källa: Importen från SCB och svensk produktion från Jordbruksverket, JO 37 SM 1601

Figur 29 Svensk marknadsandel per månad för jordgubbar, 2015 års produktion och handel

Jordgubbar är en utpräglad säsongprodukt, med en kraftig topp i totalt utbud under sensvåren och sommaren. Jämfört med tidigare år kom importen dock igång tidigare under 2015; för varje månad under perioden februari-maj var importen större än den varit tidigare år. Däremot är utbudet fortfarande mycket lågt under senhösten och vintern.

3.3.5.3 Tomater

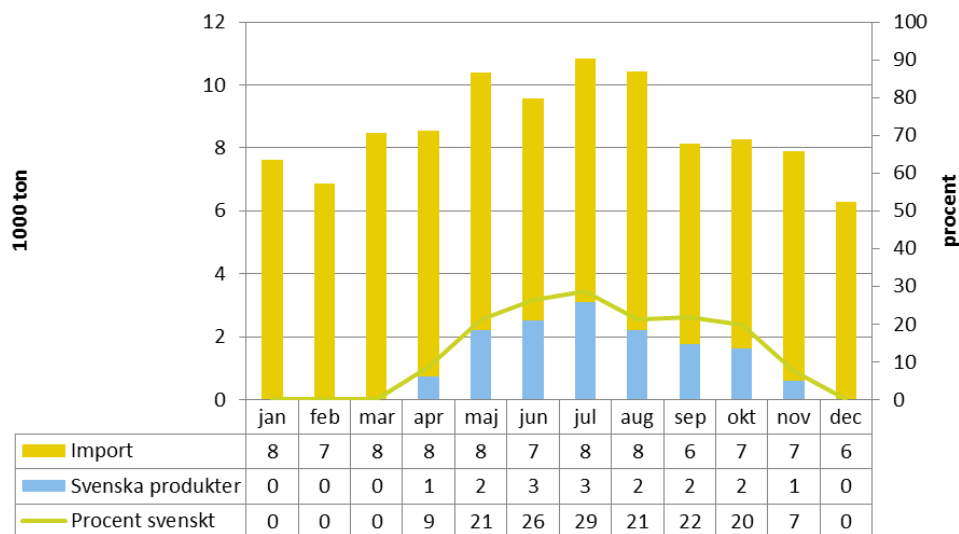
Det totala utbudet av tomater på den svenska marknaden har varit ganska stabilt de senaste tio åren på drygt 100 000 ton.

Tabell 5. Utbud och svensk marknadsandel för tomater 2008-2015, ton

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Produktion	16 200	13 600	13 800	13 500	14 500	15 100	14 581	14 800
Import	85 180	85 572	85 775	89 636	87 931	93 406	91 028	88 520
Export	572	517	377	352	571	1 382	2 164	1 498
Utbud	100 808	98 655	99 198	102 784	101 860	107 124	103 445	101 822
Svensk marknadsandel	16%	14%	14%	13%	14%	14%	14%	15%

Källa: Importen från SCB och svensk produktion från Jordbruksverket, JO 37 SM 1601

Den svenska marknadsandelen föll framför allt i början av perioden. På senare år, ungefär från 2009, har den långsiktigt neråtgående trenden stannat upp, och man kan även ana att de svenska produkterna börjat ta tillbaka en del av marknaden. En anledning till detta kan vara att odlingen av specialtomater ökar i Sverige.

Källa: Importen från SCB och svensk produktion från Jordbruksverket, JO 37 SM 1601

Figur 30 Svensk marknadsandel per månad för tomater, 2015 års produktion och handel

Det totala utbudet av tomater är ganska jämnt fördelat över året, men med en viss topp under sommarmånaderna. Det är också då som den svenska produktionen kommer ut på marknaden. Marknadsandelen kan då ligga på 25-30 procent, så även under den svenska högsäsongen så dominerar de importerade tomaterna.

3.3.5.4 Gurka

Den svenska produktionen av växthusgurka har de senaste fyra åren varit ganska stabil på omkring 28 000 ton om året. Samtidigt har importen ökat något.

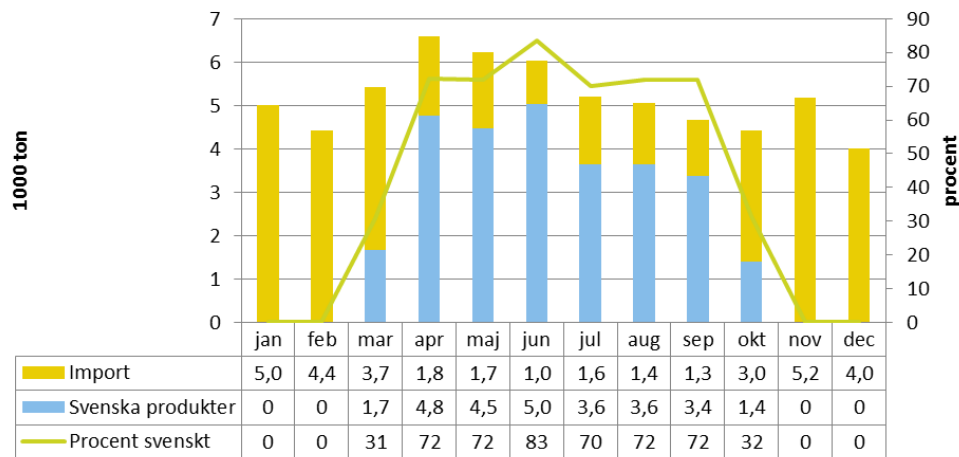
Tabell 6. Utbud och svensk marknadsandel för gurka 2008-2015, ton

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Produktion	20 500	22 700	27 000	26 800	28 700	27 900	28 150	28 000
Import	28 344	27 938	27 224	29 101	29 833	32 633	33 877	34 228
Export	609	277	247	217	923	323	2 345	96
Utbud	48 235	50 361	53 977	55 684	57 610	60 210	59 682	62 132
Svensk marknadsandel	43%	45%	50%	48%	50%	46%	47%	45%

Källa: Importen från SCB och svensk produktion från Jordbruksverket, JO 37 SM 1601

Det totala utbudet av gurka har ökat med omkring 25 procent de senaste tio åren. Det verkar dock som om svenska odlare inte helt har kunnat utnyttja den ökade efterfrågan, eftersom produktionen bara ökat med sju procent under samma period. Den svenska marknadsandelen har alltså minskat, och var år 2015 nere på 45 procent på helåret.

Svensk gurka finns framför allt i affärerna från mars till oktober. Under vintern är däremot i stort sett all gurka importerad.

Källa: Importen från SCB och svensk produktion från Jordbruksverket, JO 37 SM 1601

Figur 31 Svensk marknadsandel per månad för gurka, 2015 års produktion och handel

Under den svenska högsäsongen är den svenska marknadsandelen för gurka fortfarande stor, omkring 70-80 procent. I och med att de svenska gurkanorna kommer ut på marknaden så trängs större delen av importen undan; importkvantiteterna under sommaren är bara en tredjedel av vad de är på vintern.

Den svenska marknadsandelen är numera ganska jämnt fördelad över odlings-säsongen, och håller sig strax över 70 procent från april till september (med en topp i juni). Om man jämför med 2005 så var den svenska marknadsandelen då över 80 procent under perioden april-juni, men var mindre än 70 procent från och med juli.

3.3.5.5 Lök

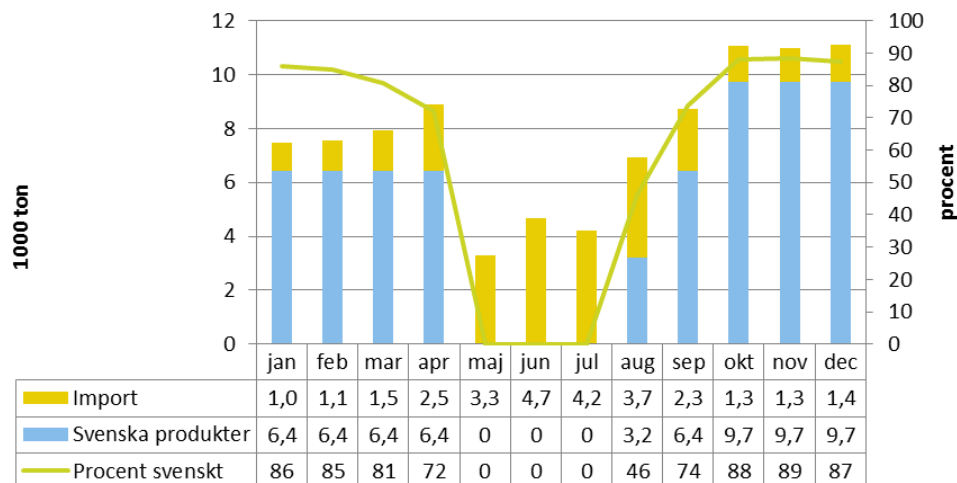
Det totala utbudet av lök har ökat kraftigt de senaste tio åren; produktionen har i stort sett fördubblats. Samtidigt finns det ingen motsvarande nergång i importen, så det totala utbudet på den svenska marknaden har också ökat kraftigt. Den svenska andelen av denna växande marknad har ökat, och nådde år 2015 över 70 procent för första gången.

Tabell 7 Utbud och svensk marknadsandel för lök 2008-2015, ton

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Produktion	32 800	37 000	36 900	41 600	50 400	49 600	53 282	64 600
Import	20 601	22 796	29 009	29 403	30 186	24 353	29 462	25 894
Export	133	68	196	84	148	252	125	376
Utbud	53 268	59 728	65 713	70 919	80 438	73 701	82 619	90 118
Svensk marknadsandel	62%	62%	56%	59%	63%	67%	64%	72%

Källa: Importen från SCB och svensk produktion från Jordbruksverket, JO 37 SM 1601

Svensk lök finns i handeln under nästan hela året. Löken skördas på sensommaren och tål att lagras förhållandevis länge. Under maj-juni är det dock importen som täcker efterfrågan.

Källa: Importen från SCB och svensk produktion från Jordbruksverket, JO 37 SM 1601

Figur 32 Svensk marknadsandel per månad för lök, 2015 års produktion och handel

Den svenska marknadsandelen under högsäsongen är mycket hög, nästan 90 procent. Liksom för äpplen och gurka är det tydligt att importen faller tillbaka när den svenska produktionen kommer ut på marknaden.

Det är värt att notera att framtiden för den svenska lökproduktionen är osäker. I början av 2016 stod det klart att bekämpningsmedlet Stomp inte kommer att få förlängd dispens i Sverige, och enligt näringen kommer det att innebära att det blir svårare att producera konventionellt odlad lök i Sverige.

3.3.5.6 Morötter

Det totala utbudet av morötter varierar en hel del från år till år, men har på senare år hållit sig omkring 125 000 ton. Nästan hela utbudet består av svenskodlade morötter; den svenska marknadsandelen för helåret ligger ganska stadigt på strax över 90 procent.

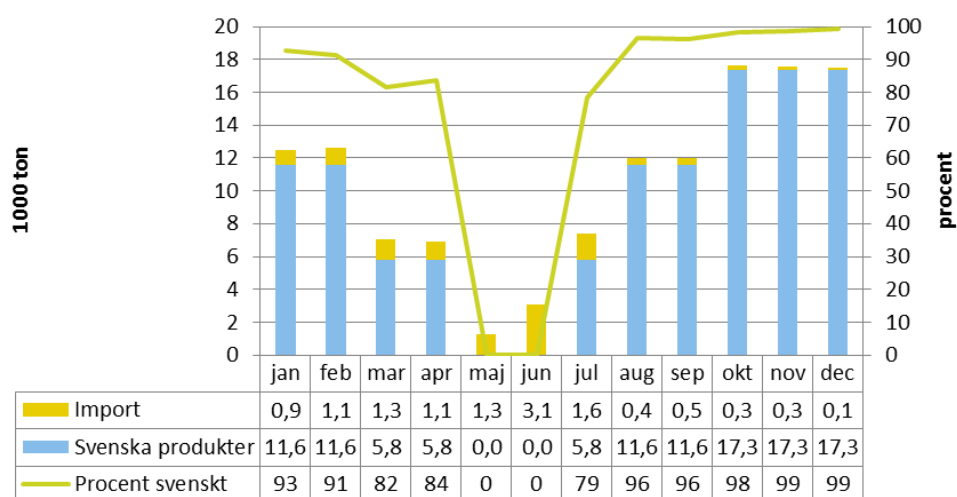
Tabell 8 Utbud och svensk marknadsandel för morötter 2008-2015, ton

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Produktion	91 600	122 600	83 000	104 900	128 700	112 800	119 021	115 600
Import	13 789	8 126	8 056	6 643	13 600	8 650	9 124	11 890
Export	277	461	514	1 095	458	792	271	452
Utbud	105 112	130 265	90 542	110 448	141 842	120 658	127 874	127 038
Svensk marknadsandel	87%	94%	92%	95%	91%	93%	93%	91%

Källa: Importen från SCB och svensk produktion från Jordbruksverket, JO 37 SM 1601

Importen kan också variera en hel del från år till år, men inte nödvändigtvis för att parera för variationer i den svenska skörden. Sedan 2009 har importen ofta hållit sig kring 8 500 ton, men både 2012 och 2015 var de importerade volymerna betydligt större än så trots att den inhemska produktionen inte var särskilt låg de åren.

Under augusti-december är den svenska marknadsandelen för morötter nästan 100 procent, och minskar sedan under vintern och våren. De svenska morötterna försvinner från marknaden under försommaren, då färska morötter från södra Europa tar över.

Källa: Importen från SCB och svensk produktion från Jordbruksverket, JO 37 SM 1601

Figur 33 Svensk marknadsandel per månad för morötter, 2015 års produktion och handel

Importen är som störst under försommaren, innan färska svenska morötter kommer ut på marknaden, men det totala utbudet av morötter är mycket lågt vid den tiden på året. Delvis kan det bero på att andra produkter – som till exempel olika primörer – lockar mer då.

Man bör också komma ihåg att den månatliga fördelningen i figuren ovan bygger på en uppskattning av när den svenska produktionen kommer ut på marknaden. De mycket låga siffrorna för totalt utbud i maj och juni kan tyda på att den uppskattningen inte är helt korrekt.

3.3.5.7 Vitkål (och rödkål)

Det totala utbudet av vitkål brukar hålla sig strax under 40 000 ton. Drygt hälften av detta är import. Observera att importsiffrorna även innehåller rödkål, så siffrorna är tyvärr inte helt jämförbara.

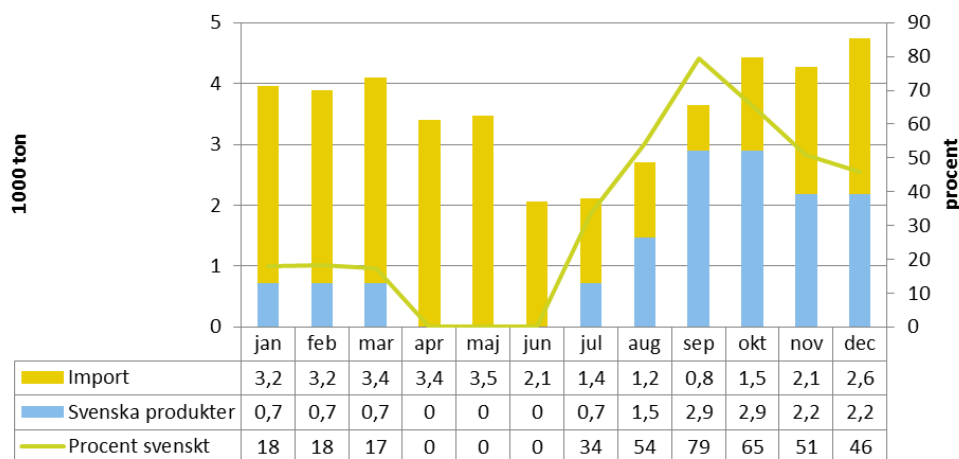
Tabell 9 Utbud och svensk marknadsandel för vitkål 2008-2015

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Produktion	16 962	18 000	20 800	17 795	16 300	16 800	15 889	14 500
Import	20 157	21 214	22 850	19 565	22 479	22 885	21 135	21 198
Export	677	105	46	87	150	109	70	85
Utbud	36 442	39 109	43 604	37 273	38 629	39 576	36 954	35 613
Svensk marknadsandel	47%	46%	48%	48%	42%	42%	43%	41%

Källa: Importen från SCB och svensk produktion från Jordbruksverket, JO 37 SM 1601

På senare år har den svenska marknadsandelen minskat med 5-6 procentandelar, eftersom produktionen minskat samtidigt som importen är i stort sett oförändrad.

Förhållandet mellan svenskodlat och importerat fördelar sig över året på ungefär samma sätt som lök och morötter, som också är lagringsbara grönsaker. När den svenska kålen kommer ut på marknaden under sensommaren så tar den en ganska stor del av marknaden, 50-80 procent. Andelen sjunker under vintern, och innan den nya skörden kommer ut på marknaden så står importen för hela utbudet under några månader.

Källa: Importen från SCB och svensk produktion från Jordbruksverket, JO 37 SM 1601

Figur 34 Svensk marknadsandel per månad för vitkål, 2015 års produktion och handel

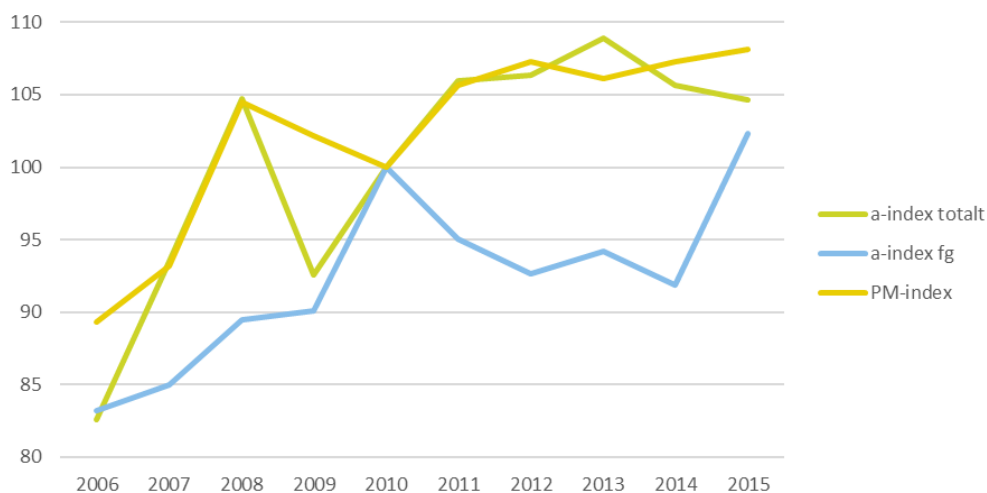
Det totala utbudet av kål på den svenska marknaden är ganska jämnt fördelat över året, bortsett från en tydlig minskning under sommaren.

3.4 Prisutvecklingen i Sverige

I det här avsnittet redovisar vi producent- och konsumentpriser i Sverige.

3.4.1 Priser i producentledet

Priserna för frukt och grönsaker har ökat under de senaste tio åren. I genomsnitt för alla produkter i segmentet handlar det om en ökning på drygt 20 procent. Sett till hela tidsperioden är den utvecklingen jämförbar med priserna i jordbrukssektorn som helhet. Under en period i början av 10-talet utvecklades dock priserna på frukt och grönsaker påfallande svagt i jämförelse med jordbruket som helhet, men de två senaste åren har kraftiga prisökningar jämnat ut bilden.

Källa: Jordbruksverket, hämtat från databasen i mars 2016. A-index beskriver priset som odlaren får för sina produkter, och PM-index är ett genomsnitt av vad odlaren får betala för produktionsmedlen. Det PM-index vi redovisar här har justerats så att det inte innehåller foder- och veterinärkostnader.

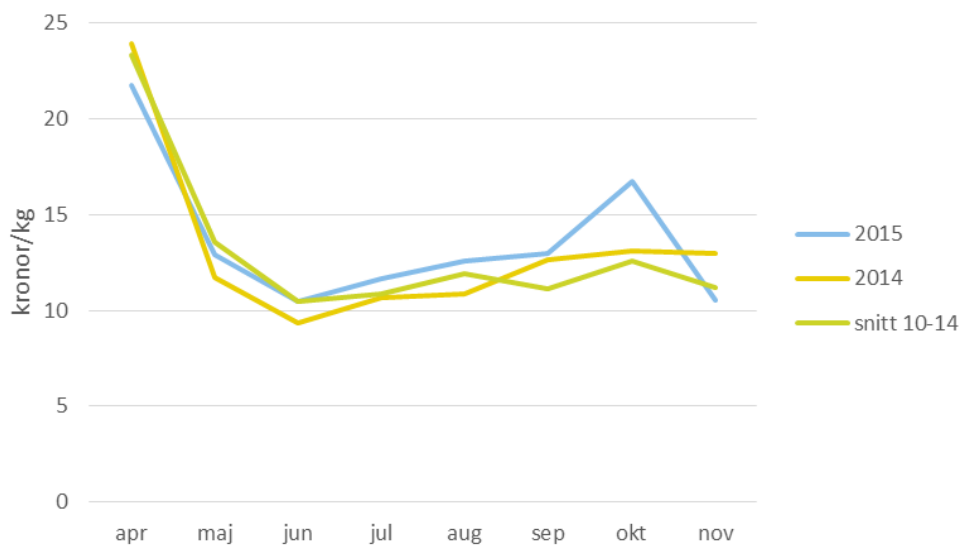
Figur 35 Totalt A-index och PM-index samt A-index för frukt och grönsaker, 2010=100

Priserna på produktionsmedel har ökat i ungefär samma takt som producentpriserna. Det är ganska stora skillnader på olika kostnadsposter. Priserna på gödnings- och bekämpningsmedel har till exempel ökat med omkring 25 procent under perioden, medan elpriset är i stort sett detsamma nu som för tio år sedan.

Figuren ovan ger en väldigt förenklad bild av hur priserna har utvecklats inom sektorn. Priserna på olika slags frukt och grönsaker varierar kraftigt under ett år, och de kan dessutom vara mycket olika produkt för produkt. Resten av det här avsnittet ägnar vi därför åt att beskriva hur avräkningspriserna har utvecklats för några utvalda produkter.

3.4.1.1 Tomater

För tomater redovisas svenska priser under perioden april-november. Priserna är som högst i början av säsongen. Sedan sjunker de snabbt, och de lägsta noteringarna brukar infalla i juni.

Källa: Jordbruksverket, hämtat ur databasen i mars 2016

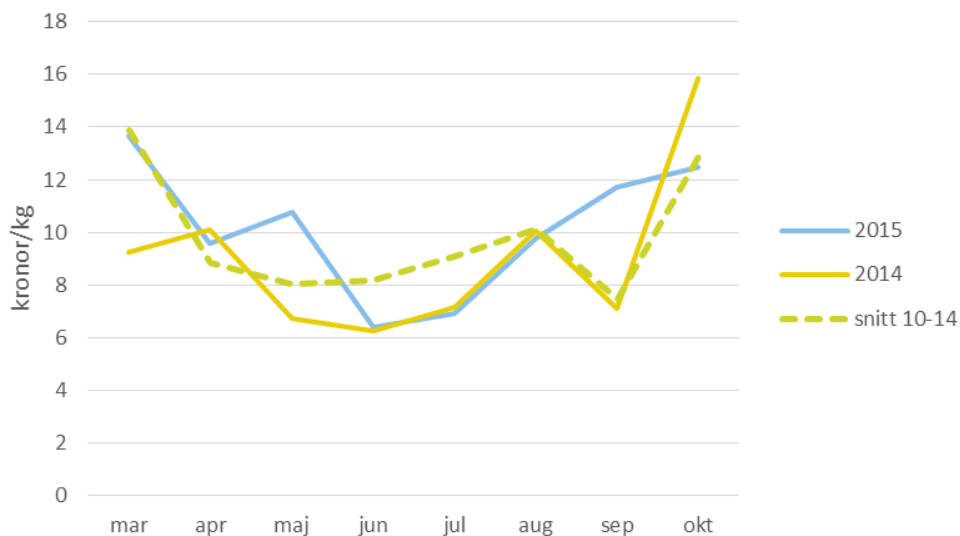
Figur 36 Avräkningspriser per månad för tomater 2010-2015, kr/kg

År 2015 började med tomatpriser som låg något under genomsnittet för de föregående fem åren, men från och med juni så höll sig 2015 års priser över det långsiktiga genomsnittet ända fram till och med oktober. En tänkbar förklaring är att en ökande andel av tomatkörden består av specialtomater, som ofta ger ett högre kilopris än vanliga runda tomater. Under april-juli 2016 var priserna mycket lika de som gällde under samma period året innan.

Även i slutet av 2014 låg tomatpriserna över det femåriga genomsnittet. Det verkar alltså som om det ryska importstoppet, som infördes i augusti 2014, inte har haft någon kännbar effekt på de svenska tomatpriserna.

3.4.1.2 Gurka

För gurka som odlas i växthus noteras svenska priser under perioden mars-oktober. Priserna är som högst i början och slutet av säsongen och brukar vara som lägst under sommaren.

Källa: Jordbruksverket, hämtat ur databasen i mars 2016

Figur 37 Avräkningspriser per månad för gurka 2010-2015, kronor/kg

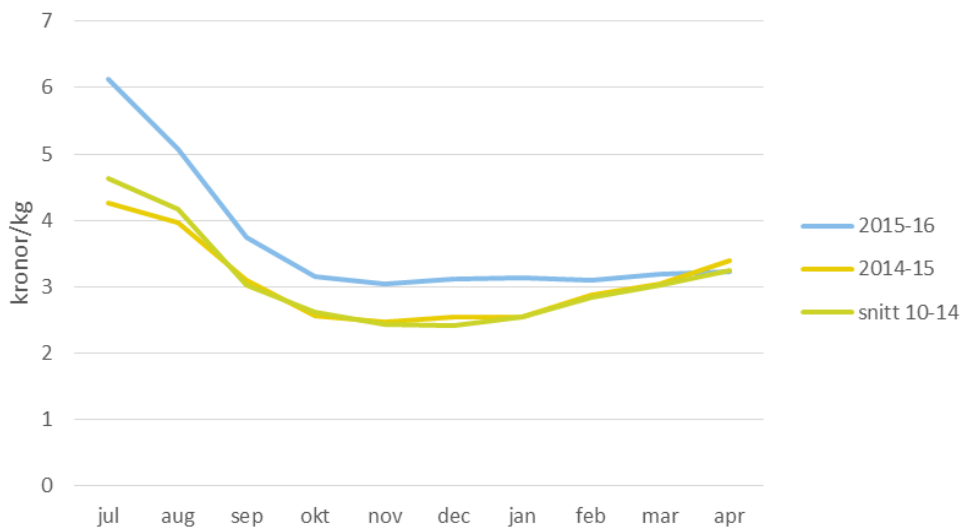
År 2015 inleddes med förhållandevis höga priser på växthusgurkan, men sedan föll priserna markant i början av sommaren och blev kvar på låga nivåer fram till hösten. För 2016 kan vi hittills se att säsongen inleddes med priser nära genomsnittet, men att en kraftig pristopp inträffade i juli, när de svenska växthusen inte producerade tillräckligt för att möta efterfrågan.

Under 2014 var priserna låga under större delen av säsongen. De föll ganska kraftigt samtidigt som Ryssland stoppade importen i augusti 2014, men eftersom även det femåriga genomsnittet sjunker markant vid den tiden på året så kan man inte dra slutsatsen att det var just importstoppet som orsakade den tillfälliga nedgången i priset.

3.4.1.3 Morötter

Priset på morötter noteras för alla månader utom maj-juni, då det nästan inte finns några svenska morötter kvar att sälja. Priserna är som högst när skörden börjar under sommaren, och faller sedan raskt ner till bottenivåerna under senhösten. Efter årsskiftet stiger de oftast igen.

Mönstret är typiskt för lagringsbara produkter; de odlare som inte har egna lager som klarar av långtidsförvaring säljer sina produkter snabbt och pressar ner priset under hösten.

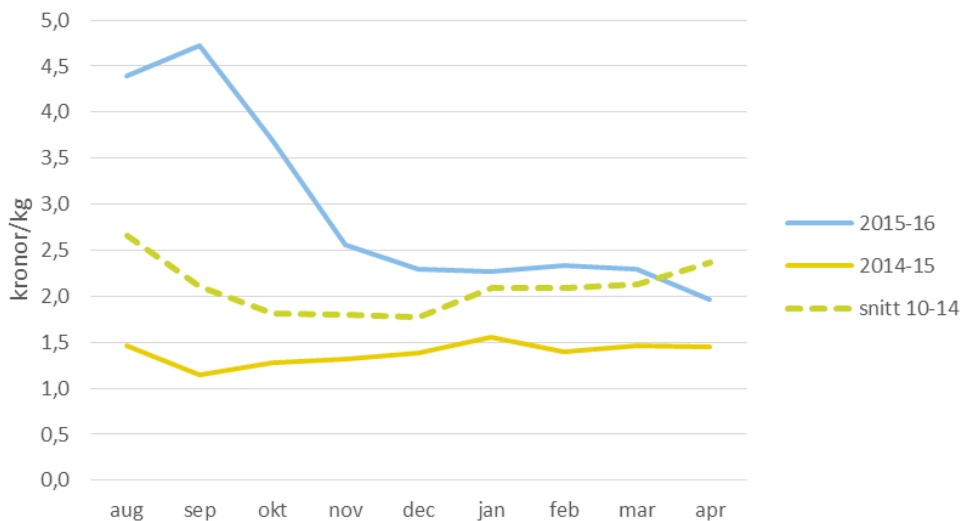
Källa: Jordbruksverket, hämtat ur databasen i juli 2016

Figur 38 Avräkningspriser per månad för morötter 2010-2016, kronor/kg

Under säsongen 2014-15 låg morotspriserna på i stort sett samma nivå som det femåriga genomsnittet. Säsongen därpå var prisnivån något högre, men jämfört med andra produkter är det påfallande små variationer i morotspriserna från ett år till ett annat.

3.4.1.4 Lök

För lök redovisas svenska priser för alla månader utom maj-juli. Oftast är priserna som högst när säsongen börjar, varpå de faller snabbt i början av hösten för att sedan långsamt öka igen tills löken tar slut fram på vårkanten.

Källa: Jordbruksverket, hämtat från databasen i mars 2016

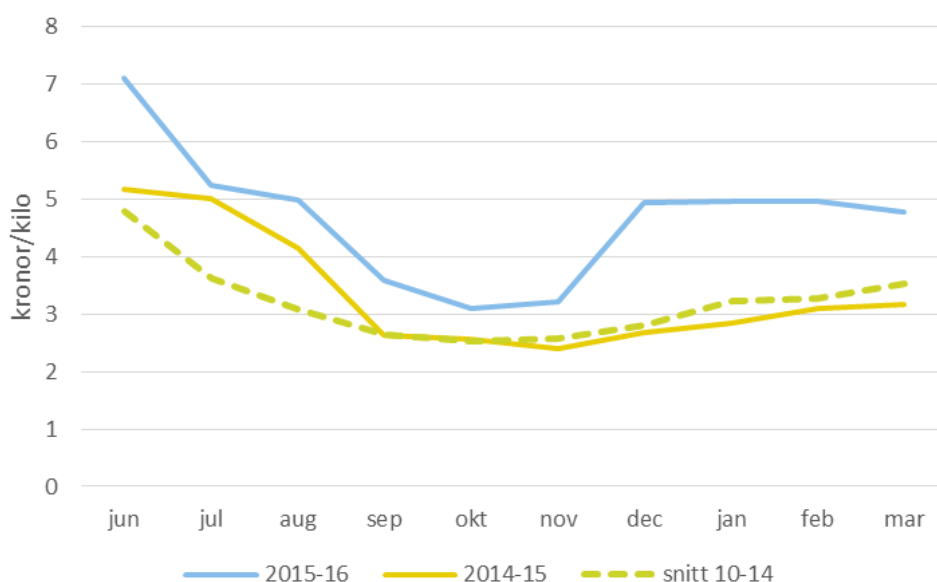
Figur 39 Avräkningspriser per månad för lök 2010-2015, kronor per kilo

Säsongen 2014-15 var ett år med påfallande låga lökpriser. I procent räknat handlar det om en prisnivå under 2015 som var 25-40 procent lägre än femårsgenomsnittet. Å andra sidan var priserna rekordhög i början av säsongen 2015-16.

Även om man går några år tillbaka kan man se att lökpriserna ofta svänger en hel del från ett år till ett annat. Det finns ingen uppenbar koppling till hur stor den svenska skörden varit olika år. Däremot brukar de svenska lökpriserna följa priserna i EU ganska väl (se avsnitt 4.4 om EU-priser nedan).

3.4.1.5 Vitkål

Statistiken redovisar avräkningspriser för vitkål för alla månader utom april och maj. Den normala utvecklingen är lik den för lök och morötter. Priserna är höga i säsongsstarten, men faller sedan snabbt under högsäsongen för att sedan öka något igen.

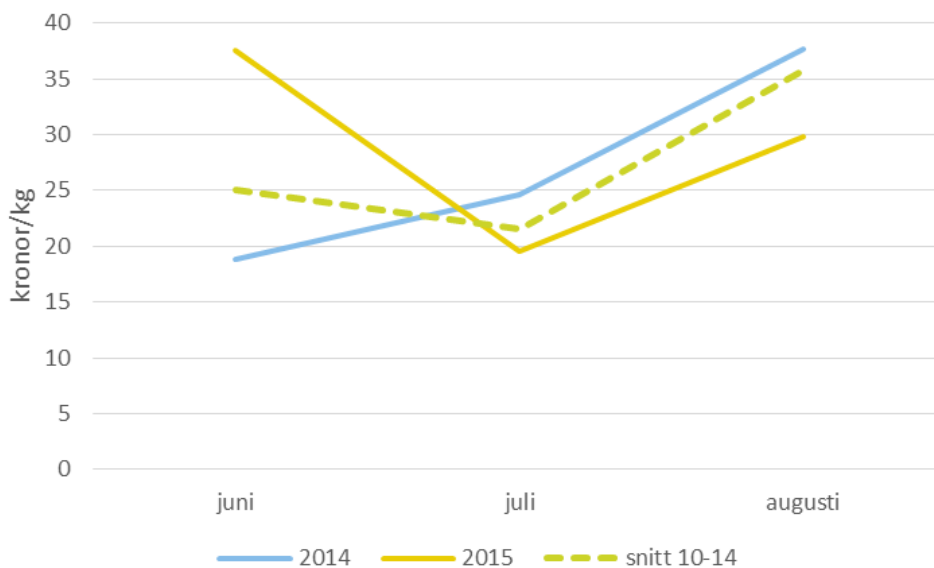
Källa: Jordbruksverket, hämtat från databasen i april 2016

Figur 40 Avräkningspriser per månad för vitkål 2010-2016, kronor/kg

År 2015/16 var avräkningspriserna betydligt högre än femårsgenomsnittet. En rimlig förklaring är att skörden år 2015 var ovanligt låg, bara 14 500 ton vilket kan jämföras med femårsgenomsnittet på 17 500 ton.

3.4.1.6 Jordgubbar

Svenska jordgubbspriser samlas in för sommarmånaderna juni-augusti. Under denna korta period finns ingen tydlig trend i priserna, annat än att de oftast är som lägst under högsäsongen i juli. År 2016 är dock ett undantag från den trenden. Priserna var mycket låga i juni, men ökade sedan under juli. (I skrivande stund har datan för augusti inte kommit.)

Källa: Jordbruksverket, hämtat från databasen april 2016

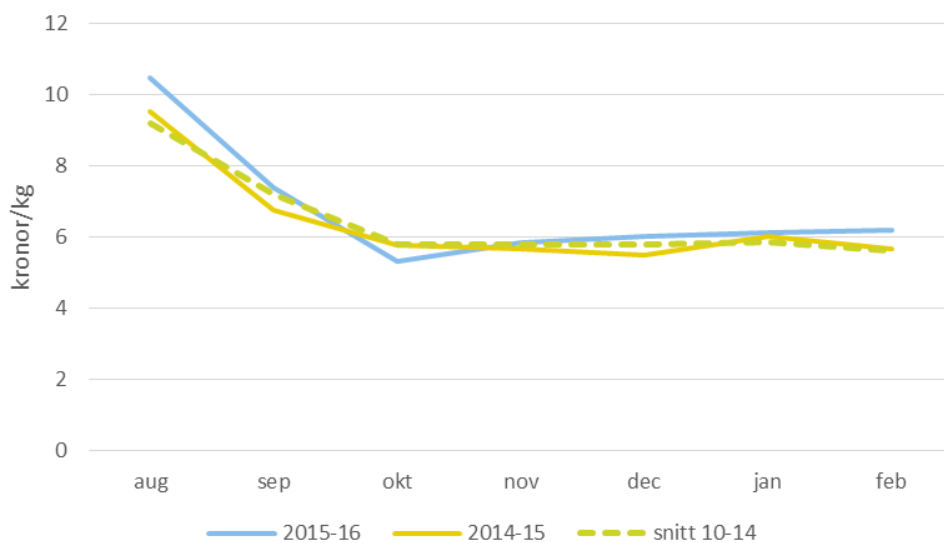
Figur 41 Avräkningspriser per månad för jordgubbar 2010-2015, kronor/kg

Det är ofta stora skillnader mellan högsta och lägsta pris under den korta säsongen, och jordgubbar är en utpräglad färskvara. Det kan därför spela stor roll för en odlares ekonomi om hen lyckas förlägga en betydande del av skörden till perioder med högre priser.

År 2015 är ett tydligt exempel på detta. Året inleddes med mycket höga priser, men sedan ledde gynnsamma förhållanden för odlingen till att stora volymer kom ut på marknaden samtidigt, och priserna föll kraftigt. Genomsnittet för juli är 20 kronor per kilo, men odlare som skördade bär utan att ha en avtalad köpare för dem kunde få betydligt lägre priser.

3.4.1.7 Äpplen

För äpplen noteras svenska avräkningspriser från augusti till februari, trots att det numera finns svenska äpplen i butikerna betydligt längre än så. Priserna brukar vara högst under försäsongen, för att sedan stabilisera sig kring 6 kronor/kilot under hösten och vintern.

Källa: Jordbruksverkets databas, hämtat april 2016

Figur 42 Avräkningspriser per månad för äpplen 2010-2015, kronor/kg

Priserna de senaste åren har hållit sig mycket nära det femåriga genomsnittet. De har också varit påfallande stabila. Om man går lite längre tillbaka i tiden var äppelpriserna oftast lägre, men från och med 2011 tog de sig upp på en högre nivå och har sedan stannat kvar där, trots att utbudet av svenska äpplen har ökat.

Man bör komma ihåg att de här månadspriserna avser produkter av klass 1. Det betyder att om en betydande del av skörden behövt säljas som klass 2 så återspeglas det inte i statistiken. Den årsvisa data vi använder för produktionsvärdena tidigare i det här kapitlet är ett genomsnitt för alla kvaliteter och alla månader, så därför är det inte en motsägelse att månadspriserna ser stabila ut samtidigt som produktionsvärdet varit ovanligt lågt de två senaste åren.

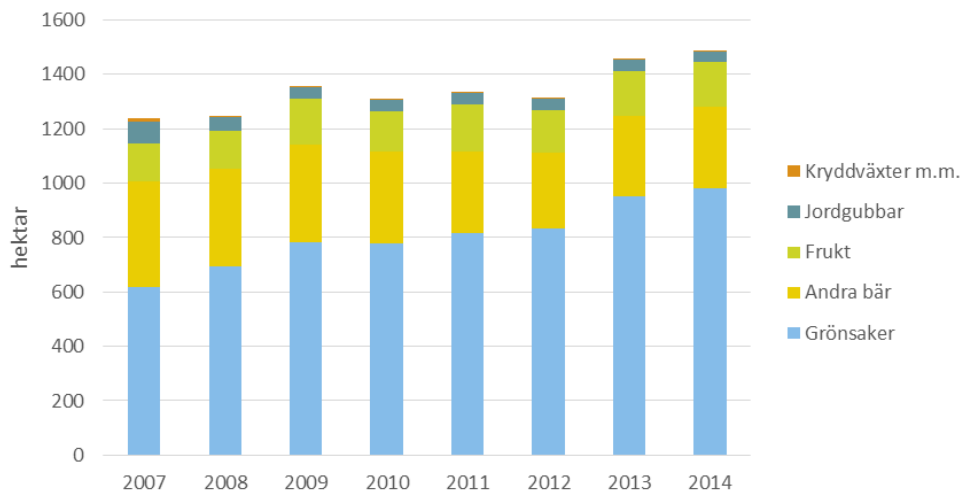
3.5 Lönsamhet

Den jordbruksekonomiska undersökningen har med en kategori om trädgårdsföretag. Detta är dock en mycket heterogen kategori, samtidigt som undersökningen bara omfattar ett fåtal trädgårdsföretag. Vi har därför valt att inte redovisa en tidserie för lönsamheten inom sektorn.

3.6 Ekologisk produktion

Totalt sett har den ekologiskt odlade arealen inom frukt och grönsaker ökat med omkring 20 procent från 2007 till 2014. Siffran avser arealer som omfattas av en ansökan om miljöersättning för ekologisk odling. År 2014¹⁴ uppgick den ekologiska arealen för frukt och grönsaker till inte fullt 1 500 hektar.

¹⁴ Figuren nedan går bara till 2014. År 2015 började en ny ersättning för ekologisk odling gälla, och den datan finns i skrivande stund inte i databasen DAWA.

Källa: Jordbruksverket, hämtat från DAWA i augusti 2016. I kryddväxter ingår också grönsaksutsäde.

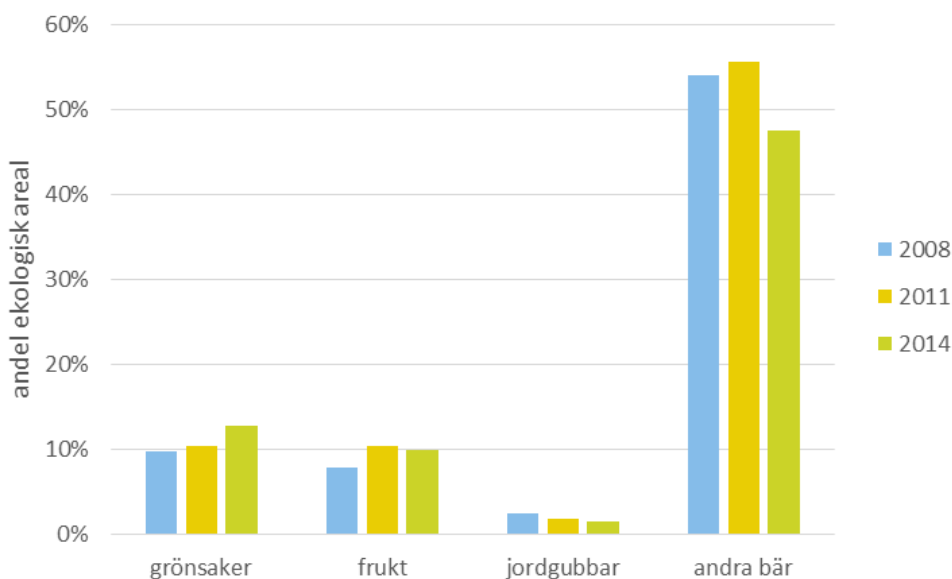
Figur 43 Arealer inom frukt- och grönsakssektorn som odlas ekologiskt 2007-2014, hektar

Grönsakerna står för de största ekologiska arealerna inom sektorn. Detta är väntat, eftersom grönsakerna står för de klart största arealerna totalt sett. Mer anmärkningsvärt är att delsektorn ”andra bär” kommer på andra plats. Detta är en mycket liten sektor totalt sett, men en mycket stor andel av arealen odlas ekologiskt. Arealen ekologiska bär har dock minskat, vilket till stor del beror på att en stor odlare av ekologiska svarta vinbär har upphört med produktionen.

Eftersom vi inte har någon data om miljöersättning för 2015 kan det vara intressant att komplettera med KRAV:s uppgifter om ekologiskt odlad areal. Enligt dem så ökade den kravcertifierade arealen grönsaker med så mycket som 21 procent från 2014 till 2015, och de räknar med att ökningen fortsätter under 2016. Framför allt är det morotsodlingen som ökar. Den kravcertifierade arealen frukt och bär var dock i stort sett oförändrad 2015 jämfört med året innan. Enligt organisationen har svenska kravmärkta äpplen haft svårt att konkurrera med importen.

Trots att odlingen av ekologiska grönsaker ökar i Sverige så tappar de svenska ekologiska grönsakerna marknadsandelar, eftersom importen ökar ännu snabbare (Ekoweb, 2016).

Omkring tolv procent av den totala arealen som används för frukt, bär och grönsaker odlas ekologiskt i Sverige. Den siffran bygger på en jämförelse mellan arealer som omfattas av en ansökan om stöd till ekologisk produktion och arealer enligt trädgårdsundersökningen. Datan har alltså samlats in på olika sätt och är inte helt jämförbar, men det kan ändå ge en uppfattning om ungefär hur stor del som är ekologisk.

Källa: Jordbruksverket, från DAWA augusti 2016 samt JO 33 SM 1501.

Figur 44 Andel av arealen som odlas ekologiskt 2008-2014, procent

Det är stora skillnader för olika produkter. För andra bär än jordgubbar är den ekologiska andelen mycket stor, medan andelen för jordgubbar är mycket liten. För de båda kategorierna grönsaker och frukt ligger andelen på omkring tio procent.

Andelen ekologiskt odlad areal har ökat för grönsaker, och uppgick år 2014 till omkring 13 procent. Samtidigt har andelarna minskat för frukt och bär.

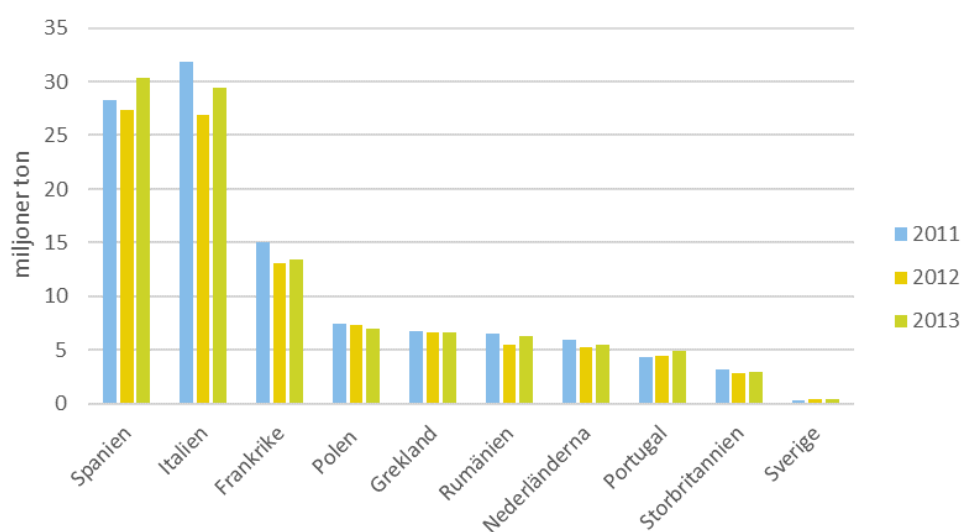
En utveckling som inte syns när man studerar den odlade arealen är att Sverige har en snabbt ökande produktion av ekologiska kryddväxter, som delvis odlas i växthus. Enligt KRAV:s marknadsrapport för 2016 så har försäljningen av kravmärkta kryddväxter fortsatt att öka, och står nu för hälften av den totala försäljningen inom kategorin.

4 EU-marknaden

I det här avsnittet ger vi en kort översikt över EU:s produktion, konsumtion och handel när det gäller frukt och grönsaker.

4.1 Produktion i EU

EU producerar 120-130 miljoner ton frukt och grönsaker om året. De klart största producentländerna är Spanien och Italien, som tillsammans står för nästan hälften av EU:s totala produktion. Sverige står för en försvinnande liten del av EU:s totala produktion av frukt och grönsaker, närmare bestämt 0,3 procent.

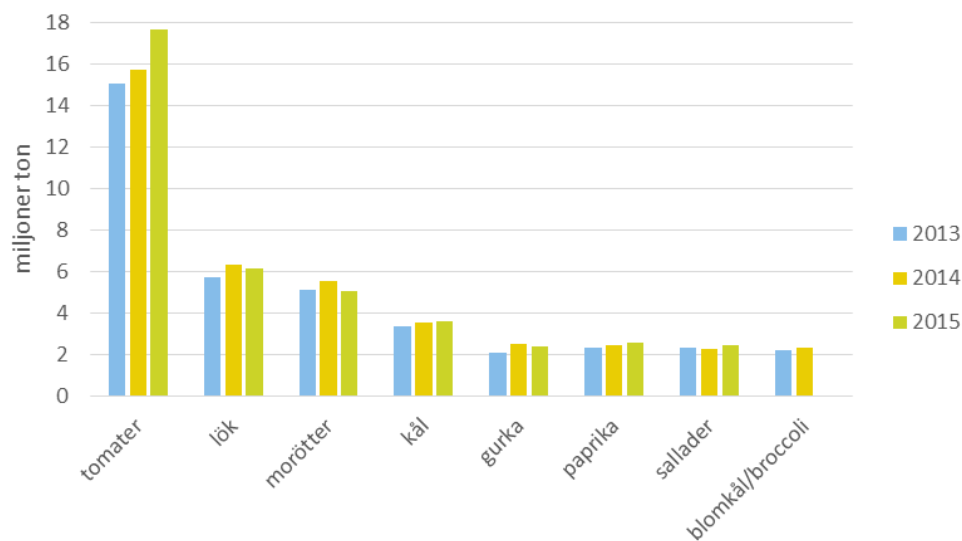

Källa: FAO, hämtat från databasen i september 2016

Figur 45 EU:s produktion av frukt och grönsaker 2011-2013, miljoner ton

EU:s totala produktion av frukt har minskat något de senaste tio åren, från 68 miljoner ton år 2004 till 62 miljoner ton år 2013. Även grönsaksodlingen minskar; total produktion har gått ner från 73 miljoner ton till 64 miljoner ton (FAO:s databas). De här siffrorna kan dock överskatta minskningen, eftersom 2004 var ett år med ovanligt stor produktion inom EU.

Tomater är den klart största produkten i EU:s grönsaksproduktion. Andra viktiga produkter (mätt i ton) är till exempel morötter, kål, lök och paprika.

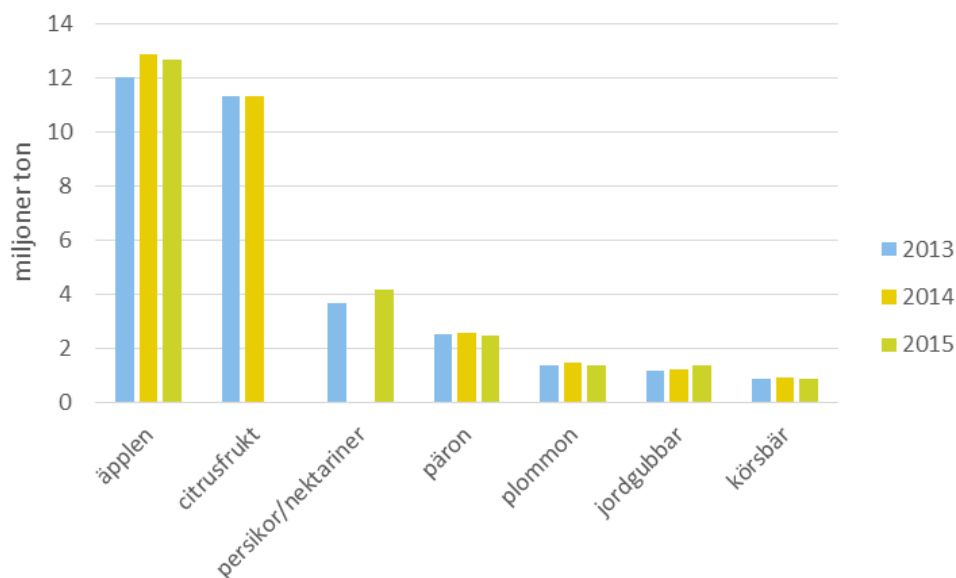

Källa: Eurostats databas, hämtat 8 augusti 2016

Figur 46 EU:s produktion av vissa grönsaker 2013-2015, miljoner ton

Förhållandet mellan de olika produktslagen ändras inte mycket från år till år. Tomater är den överlägset största grönsaken, och EU:s produktion har dessutom ökat snabbt på senare år. Från 2011 till 2015 handlar det om en uppgång på 11 procent. Även paprikaodlingen ökar inom EU; sedan 2011 har produktionen ökat med 17 procent, men den uppgången kommer från en betydligt lägre nivå.

När det gäller frukt så domineras produktionen av äpplen och citrusfrukt.

Källa: Eurostats databas, hämtat 8 augusti 2016. Data saknas för en del produkter och länder.

Figur 47 EU:s produktion av vissa frukter och bär 2013-2015, miljoner ton

Äppelproduktionen har ökat med tio procent de senaste fem åren, samtidigt som produktionen av citrusfrukt varit mer eller mindre oförändrad. En produkt som ökar snabbt är jordgubbar; EU:s totala produktion har ökat med en tredjedel sedan 2011.

Italien och Spanien är de klart största producenterna sett till alla frukter och grönsaker, men de är inte störst på alla produkter. Till exempel är Polen det EU-land som producerar mest äpplen, och morötter produceras i första hand i Storbritannien.

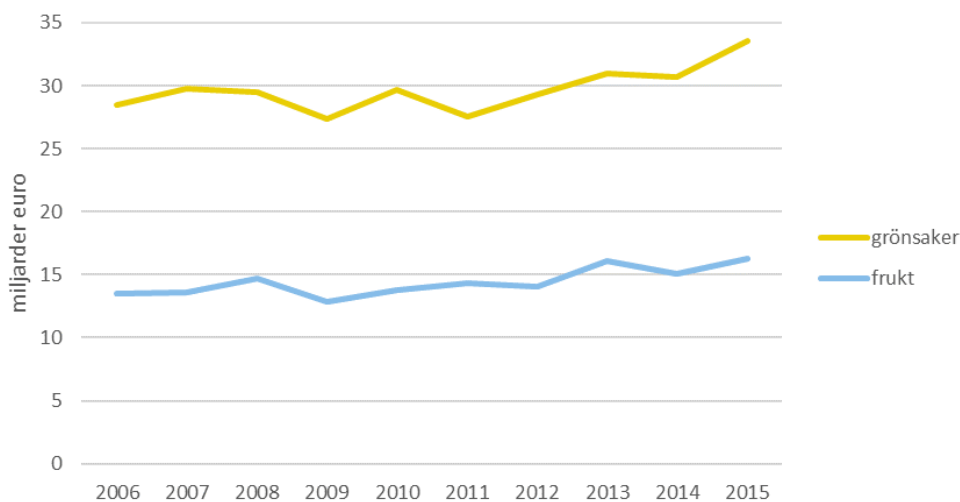
Tabell 10 De största producentländerna för vissa frukter och grönsaker 2015, procent

	äpplen	jordgubbar	persikor	tomater	gurka	morötter
Största landet	Polen (25 %)	Spanien (29 %)	Spanien (34 %)	Italien (36 %)	Spanien (29 %)	Storbr. (14 %)
Näst största	Italien (19 %)	Polen (16 %)	Italien (33 %)	Spanien (27 %)	Polen (18 %)	Polen (13 %)
Tredje största	Frankrike (15 %)	Tyskland (12 %)	Grekland (23 %)	Portugal (8 %)	Nederl. (17 %)	Nederl. (11 %)

Källa: Eurostat, News release 22 June 2016, Production of fruit and vegetables

4.1.1 EU:s produktionsvärde ökar

Totalt sett uppgår EU:s produktion av färsk frukt och grönsaker till ett värde av nästan 50 miljarder euro. Det är ungefär lika mycket som spannmålssektorn inom EU, och något mindre än mjölksektorn. Omkring två tredjedelar av produktionsvärdet utgörs av grönsaker.

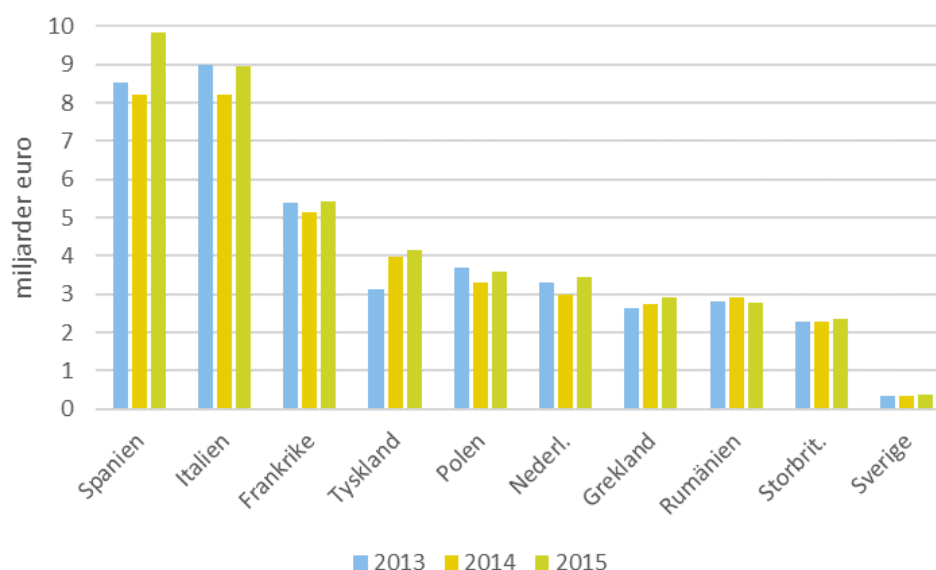

Källa: Eurostat, hämtat från databasen i mars 2016. Värdena avser löpande priser.

Figur 48 EU:s produktionsvärde för färsk frukt och grönsaker 2006-2015, miljarder euro

Det totala produktionsvärdet för frukt och grönsaker har ökat med omkring 13 procent under de senaste tio åren (snittet 2005-07 jämfört med snittet 2013-15). Räknat i euro har grönsakerna ökat mest, men räknat i procent är det frukten som ökat snabbast.

Också om man räknar produktionen i värde så är Italien och Spanien de klart största producentländerna. Nederländerna och Tyskland är viktigare producenter räknat i värde jämfört med om man räknar i volym. Ett annat sätt att uttrycka samma sak är att dessa länders produkter har ett högre värde än produkterna från till exempel Grekland och Portugal.

Källa: Eurostats databas, hämtat 21 september 2016

Figur 49 EU:s produktion av frukt och grönsaker 2013-2015, miljarder euro

Sverige står för 0,8 procent av EU:s samlade produktionsvärde för grönsaker och 0,6 procent när det gäller frukt. Andelen har ökat något de senaste tio åren.

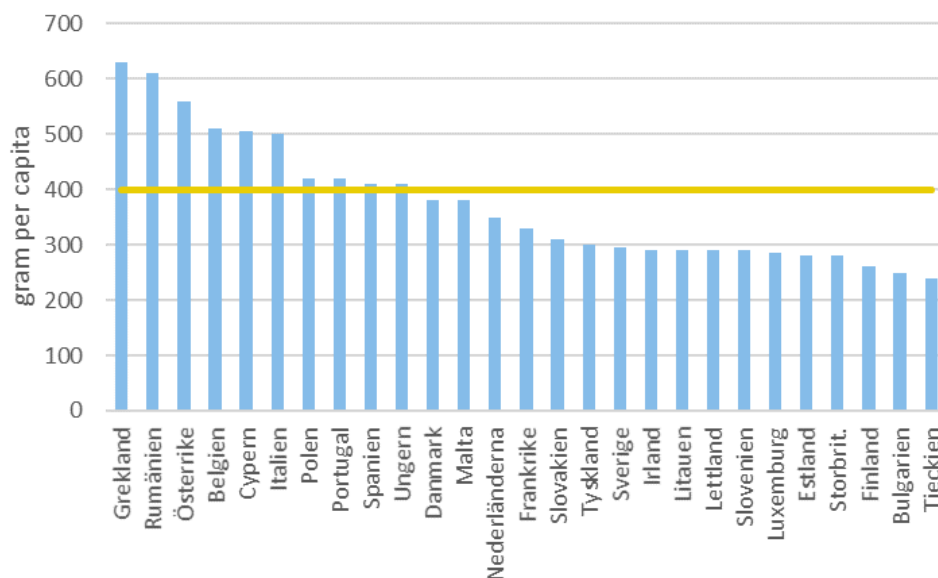
4.2 Konsumtion i EU

I genomsnitt för hela EU var konsumtionen per capita omkring 342 gram färska frukter och grönsaker, år 2013. Det är något högre än året innan, men trots det lägre än snittet för perioden 2008-2012. Det innebär också att EU-genomsnittet är lägre än Världshälsoorganisationens rekommendation på 400 gram om dagen. Så många som 22 av 28 medlemsländer ligger under den rekommendationen (Freshfel, 2015).

Lite mer än hälften av konsumtionen består av frukt, och resten av grönsaker.

Det är värt att notera att Freshfel tar fram sin data genom att utgå från produktionen och lägga till importen och dra ifrån exporten. Metoden tar inte hänsyn till att en betydande del av produktionen går bort i svinn i olika led. Å andra sidan tar metoden inte heller hänsyn till att många konsumenter äter produkter de själva odlat.

Det är stora skillnader mellan länderna. Generellt sett äter man mycket mer frukt och grönsaker i södra EU än i norra.

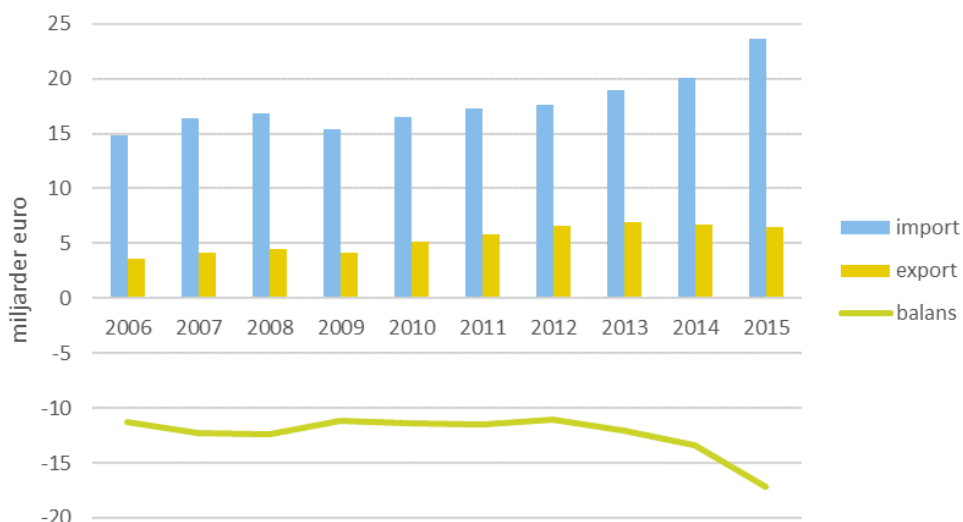
Källa: Freshfel. Siffrorna är avlästa ur ett diagram.

Figur 50 EU-ländernas konsumtion per capita av frukt och grönsaker 2011, gram/c

4.3 EU:s handel

EU importerar betydligt mer frukt och grönsaker än vad vi exporterar¹⁵. Unionen är visserligen nettoexportör av grönsaker, men fruktimporten är så stor att den väger upp detta med råge.

Underskottet i EU:s handel har dessutom ökat på senare år, i takt med att importen ökat samtidigt som exporten inte gjort det. Förändringen består framför allt i att importen har ökat i värde, inte att den skulle ha ökat i total volym.

Källa: Eurostat, hämtat från databasen 26 juli 2016

Figur 51 EU:s export och import av frukt och grönsaker 2006-2015, miljarder euro

¹⁵ Med frukt och grönsaker menas i det här avsnittet KN-kapitel 7 och 8. Det betyder att potatis ingår, liksom torkade och frysta produkter. Däremot ingår inte olika beredningar, som fruktkonserver och juicer.

EU:s import kommer från många olika länder. De flesta grönsakerna kommer från Marocko, följt av Kina och Egypten. Frukten kommer från USA, Turkiet, Sydafrika och flera länder i Latinamerika.

Exporten går numera i första hand till Schweiz och Norge. Även USA, Egypten och Vitryssland är betydande mottagarländer för EU:s export. För några år sedan var det istället Ryssland som var den största exportmarknaden för EU:s produkter, men sedan importstoppet infördes i augusti 2014 så har landet snabbt tappat i betydelse. År 2013 tog landet emot 25 procent av EU:s export av frukt och grönsaker, och år 2015 var den andelen nere på 2 procent.

Tabell 11 EU:s handel med Ryssland före och efter importstoppet, miljoner euro

	2013	2014	2015
Total export	3 033	2 838	2 902
Export till Ryssland	769	505	68
Andel till Ryssland	25 %	18 %	2 %

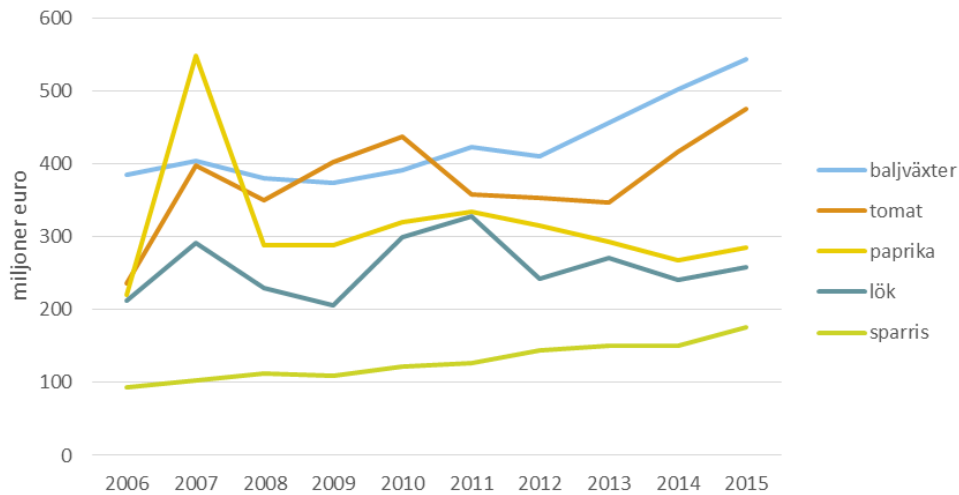
Källa: Eurostat, hämtat ur databasen den 21 juli 2016

Samtidigt som exporten till Ryssland har minskat kraftigt så har exporten till andra länder ökat. EU:s export av frukt till Vitryssland och till flera arabländer ökade snabbt under den här perioden. När det gäller grönsaker ökade exporten snabbt till bland annat USA, Vitryssland och Förenade Arabemiraten. Under 2015 ökade också exporten av grönsaker kraftigt till Indien, från obetydliga nivåer till omkring 70 miljoner euro.

4.3.1.1 EU:s handel med grönsaker

EU:s **import** av grönsaker består i första hand av baljväxter och tomater. Importen av dessa har dessutom ökat markant de senaste tio åren. För tomater handlar det om en fördubbling av importen sedan 2006, samtidigt som importen av baljväxter har ökat med omkring 40 procent. En viktig del i den ökningen är bönor från Marocko.

Även paprika, lök och sparris är betydande importprodukter. Importen av lök och paprika har varit ganska stabil under perioden (bortsett från en topp under 2007 för paprika), samtidigt som sparrisimporten har ökat stadigt och nästan fördubblats på tio år.

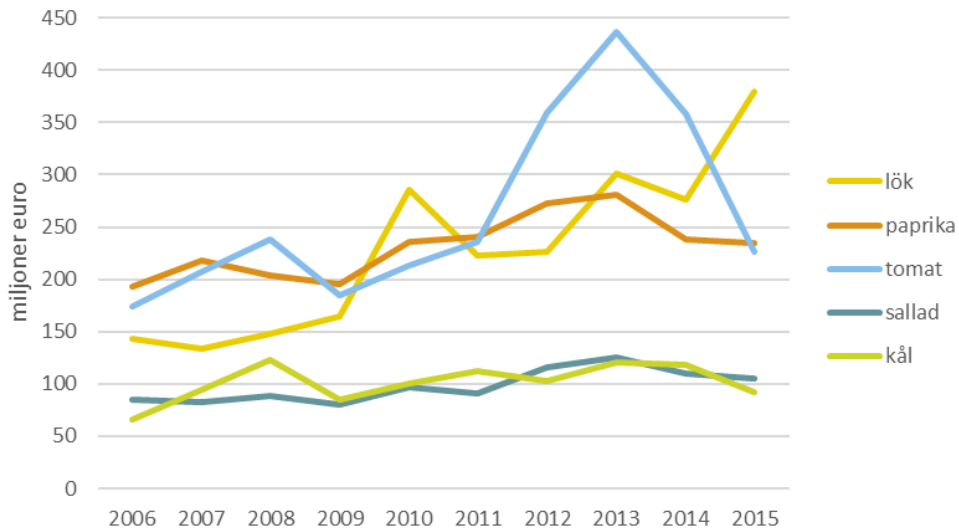

Källa: Eurostat, hämtat från databasen 8 augusti 2016

Figur 52 EU:s import av grönsaker 2006-2015, miljoner euro

Marocko är det land som EU importerar mest grönsaker ifrån. En stor del av den importen består av tomater, men också av baljväxter och paprika. Andra viktiga leverantörer är Kina (lök, kål), USA (svamp, sparris), Egypten (lök, baljväxter) och Turkiet (tomat, paprika).

När det gäller **exporten** så består den framför allt av lök, tomat och paprika.

Källa: Eurostat, hämtat från databasen 8 augusti 2016

Figur 53 EU:s export av grönsaker 2006-2015, miljoner euro

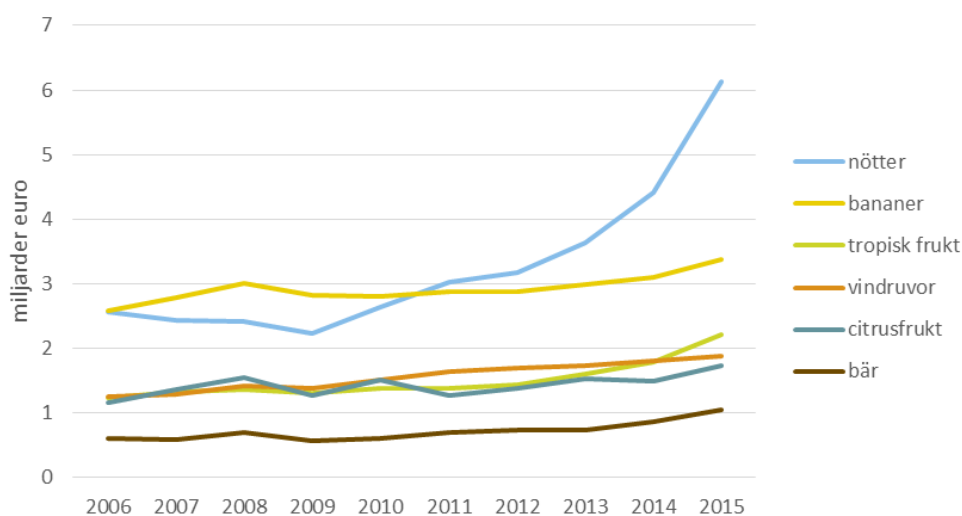
Exporten går i första hand till grannländerna Norge (tomat, paprika) och Schweiz (paprika, tomat, sallad). Ett mer avlägset land som USA importerar framför allt mer hållbara produkter, som lök och paprika.

Under 2014 och 2015 har exporten till Vitryssland ökat markant. Det hänger rimligtvis ihop med det ryska importstoppet, men vi kan inte säga om EU-produkter hittat en

annan marknad i Vitryssland eller om de gått vidare till den ryska marknaden. Till exempel har EU:s export av paprika till Vitryssland mer än fördubblats på två år, och exporten av tomater har ökat med en tredjedel.

4.3.1.2 EU:s handel med frukt

EU:s import av frukt består till stor del av produkter där unionens egen produktion är ganska liten, som nötter, bananer och olika slags tropisk frukt. Importen av till exempel äpplen och meloner är betydligt mindre, och delvis handlar den importen om att komplettera utbudet på EU-marknaden under lågsäsongen. En del import konkurrerar dock direkt med EU:s egen produktion.

Källa: Eurostat, hämtat ur databasen 9 augusti 2016

Figur 54 EU:s import av vissa frukter 2006-2015, miljarder euro

En slående utveckling är hur snabbt importen av olika slags nötter har ökat på senare år; importvärdet har fördubblats på bara fyra år. Mandel och valnötter från USA är en viktig del av den ökningen, liksom hasselnötter från Turkiet. Andra produkter där importen ökar snabbt är bär och olika slags tropiska frukter.

4.3.1 EU:s handelsavtal för frukt och grönsaker

EU har en rad handelsavtal och andra arrangemang med många länder. Dessa avtal innebär ofta att parterna sänker eller tar bort tullarna sinsemellan på frukt och grönsaker. Nedan ger vi en grov översikt över vilka avtal som finns på området.

Det är ingen tull alls på import till EU från följande länder och regioner:

- de minst utvecklade länderna, enligt FN:s definition
- länderna på västra Balkan
- vissa före detta kolonier i Afrika, Karibien och Stillahavsområdet

Det är nedsatt tull på vissa frukter och grönsaker från en lång rad länder:

- samtliga u-länder

- de flesta länderna söder och öster om Medelhavet
- flera länder i Syd- och Centralamerika
- Chile, Island, Mexiko, Norge, Schweiz, Sydafrika och Sydkorea

Dessutom finns så kallade tullkvoter inom ramen för WTO:s regelverk för en del produkter, det vill säga att tullen sänks eller tas bort för en begränsad kvantitet. En del av dessa kvoter gäller för alla länder, medan andra gäller endast utpekade länder.

De flesta av de här arrangemangen innebär också att dessa länder ger EU förmånligare tullar på import från unionen.

4.4 EU-priser

EU-priserna för vissa produkter påverkas fortfarande av att Ryssland stoppade importen i augusti 2014. I viss mån har dock produkterna funnit andra marknader.

Det är svårt att på ett enkelt sätt ge en översikt över priserna på frukt och grönsaker i EU. Priser rapporteras för många olika produkter, och kan skilja sig kraftigt mellan länder och mellan olika tider på året.

I det här avsnittet redovisar vi därför i första hand priser för sådana produkter som odlas i betydande mängd i Sverige, och som vi dessutom importerar från EU-länder. Varje figur jämför det svenska priset med de två EU-länder som vi importerar mest av den berörda produkten ifrån. Vi tar inte hänsyn till att transportkostnader skulle tillkomma för att sälja de utländska produkterna i Sverige.

Läsare som vill ha mer detaljerad information om priser i olika EU-länder kan till exempel läsa produktrapporterna på kommissionens webbplats¹⁶. För äpplen, tomater, citrusfrukt och persikor/nectariner finns dessutom uppdaterad och detaljerad information i kommissionens så kallade *dashboards*¹⁷.

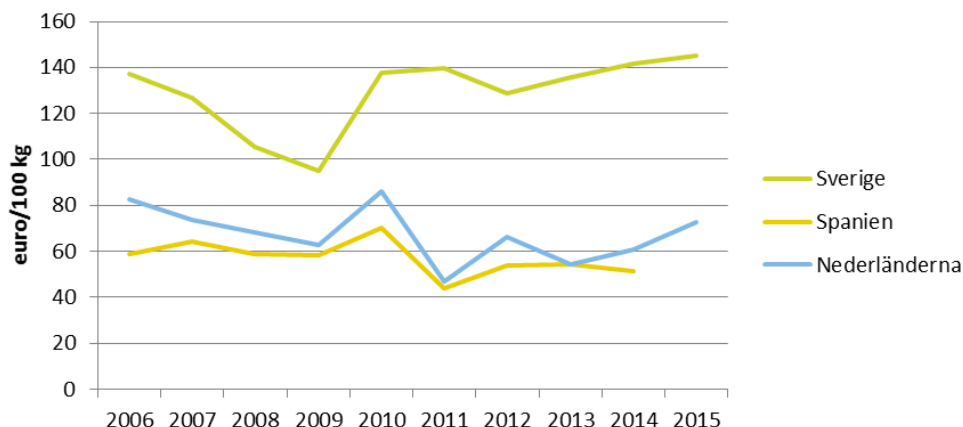
4.4.1 Tomater och gurka

Tomatpriserna har haft en positiv utveckling i de största producentländerna i EU. Både Italien och Nederländerna redovisar stigande priser under 2014 och 2015, trots det ryska importstoppet. (Data för 2015 saknas i Eurostat för Spanien). I Polen har priserna gått stadigt uppåt i många år, och de börjar nu närma sig priserna i Västeuropa.

Om man ser till genomsnittspriset för hela EU så har det hållit sig ganska nära genomsnittet sedan 2014. Sommaren 2015 var dock priserna högre, och 2016 har inletts med något lägre priser än vanligt.

¹⁶ http://ec.europa.eu/agriculture/fruit-and-vegetables/product-reports/index_en.htm. Här finns rapporter för äpplen/päron, persikor/nectariner, citrusfrukt, bananer och tomater.

¹⁷ http://ec.europa.eu/agriculture/dashboards/index_en.htm

Källa: Eurostat

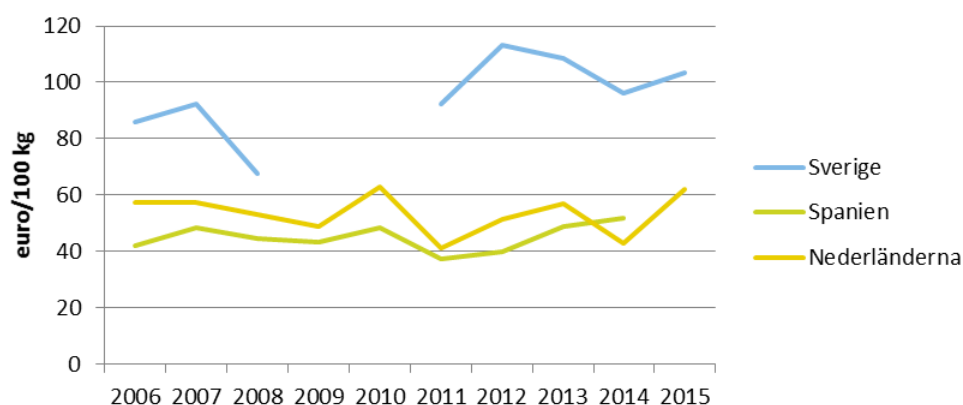
Figur 55 Pris i producentled på tomater 2006-2015, euro/100 kg

Sverige importerar tomater i första hand från Spanien och Nederländerna. I båda dessa länder är tomatpriserna mycket lägre än i Sverige. De senaste fem åren har de svenska priserna varit ungefär dubbelt så höga som i de andra två länderna.

Även om priserna ligger på en betydligt högre nivå i Sverige så följer de ofta en liknande trend som i de största leverantörländerna.

För **gurka** så gick priserna i flera av de stora producentländerna ner under 2014, men återhämtade sig under 2015 (data saknas dock för Spanien). Nedgången 2014 sammanfaller med en ovanligt stor gurkproduktion i EU det året (2,5 miljoner ton istället för mer normala 2,1 miljoner ton).

Gurkpriserna verkar alltså inte ha påverkats nämnvärt av det ryska importstoppet, i alla fall inte sett till årsgenomsnittet. Gurka var dock inte någon stor exportprodukt före stoppet. Visserligen gick halva EU:s gurkexport till just Ryssland, men bara tre procent av EU-produktionen exporterades (EU-kommissionen, 2014).

Källa: Eurostat, hämtat ur databasen juli 2016

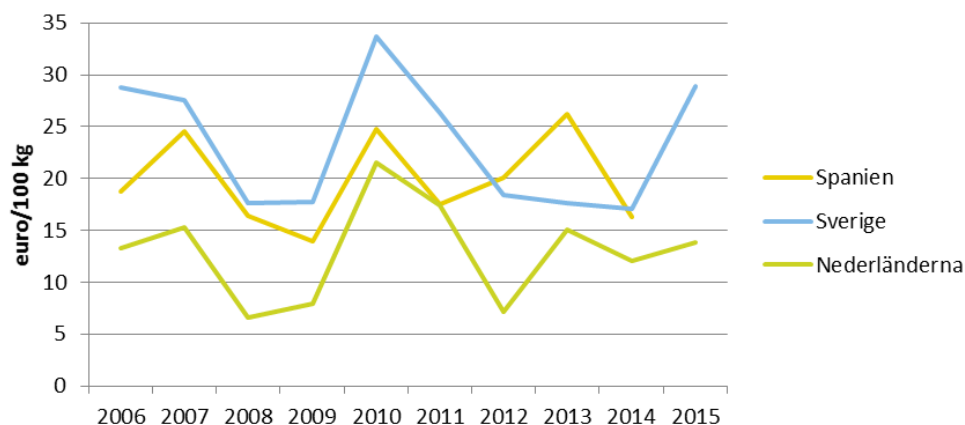
Figur 56 Pris i producentled på gurka 2006-2015, euro/100 kg

Liksom för tomater så ligger de svenska priserna betydligt högre än i de länder som i första hand exporterar gurka till oss, men trenden går ofta åt samma håll (det vill säga att om priserna ökar i konkurrentländerna så ökar de ofta i Sverige också).

4.4.2 Lök och vitkål

Priserna på **lök** i de stora producentländerna har fluktuerat en del de senaste åren, med toppar 2010 och 2013. Även 2015 ser ut att bli ett år med tämligen höga priser på lök inom EU.

Priserna i de olika länderna brukar dock följas åt väl; Polen, Spanien, Tyskland och Nederländerna har alla pristoppar och -dalar samma år, medan däremot priserna i Storbritannien är i stort sett frikopplade från priserna på kontinenten. De svenska priserna följer oftast det kontinentala mönstret, även om den trenden inte varit lika tydlig de senaste tre åren.

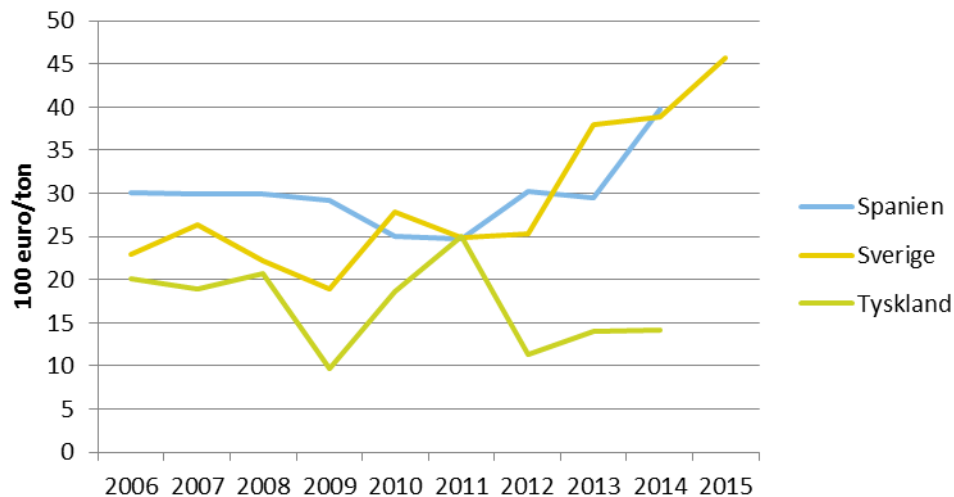
Källa: Eurostat, hämtat ur databasen juli 2016

Figur 57 Pris i producentled på lök 2006-2015, 100 euro/kg

Sverige importerar i första hand lök från Nederländerna, men en del kvantiteter kommer också in från Spanien. Den svenska löken brukar vara markant dyrare, särskilt jämfört med de nederländska produkterna, och det prisgapet har hållit i sig trots att den svenska produktionen ökat stadigt under flera år.

För **vitkål** ökade priserna markant under 2015 i de flesta stora producentländerna.

Sverige importerar vitkål framför allt från Tyskland, som har påfallande låga priser jämfört med andra EU-länder. Vissa kvantiteter kommer också in från i första hand Spanien och Nederländerna.

Källa: Eurostat, hämtat ur databasen i juli 2016

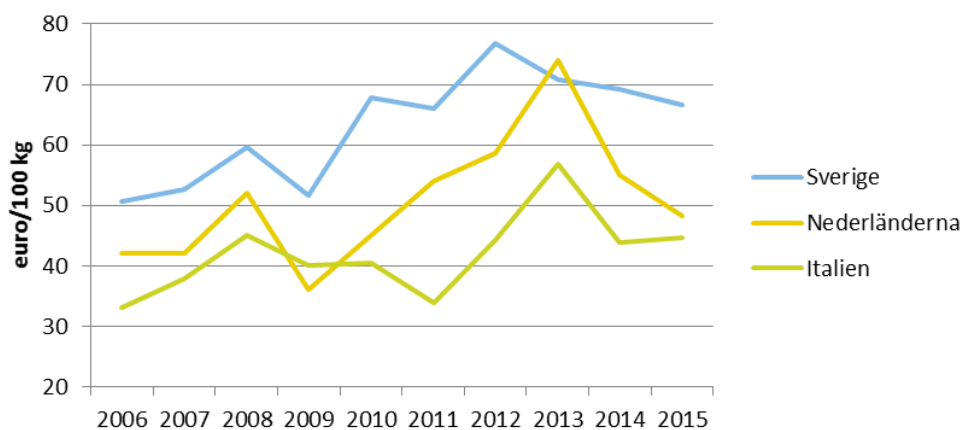
Figur 58 Pris i producentled på vitkål 2006-2015, 100 euro/kg

De svenska priserna har tidigare följt de tyska ganska nära, även om de varit något högre. Den utvecklingen bröts 2013 då de svenska priserna ökade kraftigt samtidigt som de tyska sjönk till en påfallande låg nivå. Tyvärr saknar vi data för 2015 från både Tyskland och Spanien, så vi kan inte säga om den höga svenska prisnivån det året följer en EU-trend eller avviker från den.

4.4.3 Äpplen och jordgubbar

Priserna på **äpplen** har under 2014 och 2015 sjunkit tillbaka efter en period av starka priser. Även under det första halvåret 2016 låg äppelpriserna under det treåriga genomsnittet för EU som helhet.

En viktig anledning är det ryska importstoppet, som infördes i augusti 2014. Särskilt Polen har haft svårt att hitta andra marknader för sina produkter, samtidigt som den polska äppelproduktionen har ökat stadigt i många år.

Källa: Eurostat, hämtat ur databasen i juli 2016

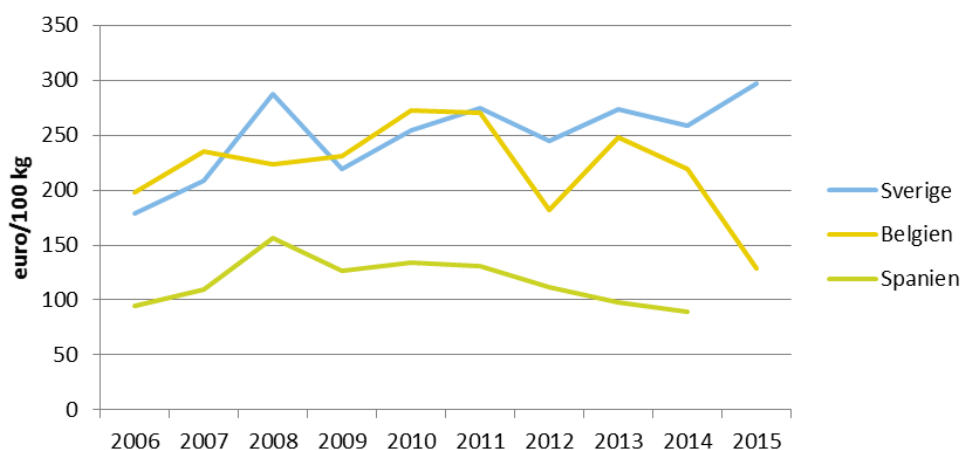
Figur 59 Pris i producentled på äpplen 2006-2015, euro/100 kg

Det ryska importstoppet sammanföll dessutom med en stor EU-produktion. Både 2014 och 2015 var år med ovanligt stor sammanlagd äppelproduktion inom EU; omkring 12,5 miljoner ton. Prognoserna för 2016 tyder på att produktionen kommer att minska med några procent, vilket skulle kunna hjälpa priserna uppåt igen (WAPA, 2016).

De svenska äppelpriserna följer i stora drag samma trender som i de länder som säljer mest till oss, det vill säga Italien och Nederländerna. De svenska priserna är dock oftast betydligt högre. Sett till hela tioårsperioden har de svenska priserna i genomsnitt legat nästan två kronor/kg över de italienska och 1,1 kronor/kg över de nederländska.

För **jordgubbar** är det stora prisskillnader mellan EU-länderna.

Sverige importerar jordgubbar i första hand från Spanien och Belgien, men även Nederländerna är en betydande exportör. Spanska jordgubbar är betydligt billigare än de svenska; i producentled får svenska odlare mer än dubbelt så mycket för sina bär. De belgiska priserna ligger betydligt närmare de svenska, utom 2015 då statistiken visar ett mycket kraftigt fall i de belgiska priserna¹⁸.

Källa: Eurostat, hämtat ur databasen i juli 2016

Figur 60 Pris i producentled på jordgubbar 2006-2015, euro/100 kg

Man bör dock komma ihåg att priserna här redovisas på årsbasis. Jordgubbarna har en förhållandevis kort säsong, och priserna kan växla snabbt från vecka till vecka.

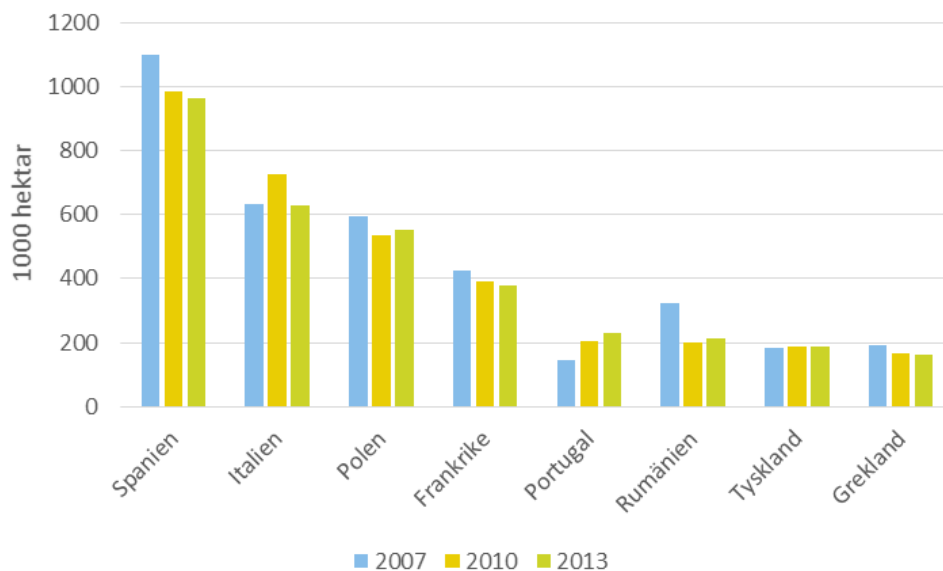
4.5 Strukturutveckling inom EU

Det här avsnittet ger en kort översikt över hur den odlade arealen och arealen per anläggning har utvecklats sedan 2007. Datan bygger på EU:s strukturundersökning, och alla siffror för 2013 är preliminära.

¹⁸ Enligt en belgisk kollega (Mart Vanhee, mejl 11 juli 2016) stämmer inte Eurostats uppgifter om ett kraftigt prisfall år 2015. De hade inga särskilda problem i jordgubbsodlingen det året och priserna var något högre än året innan.

4.5.1 Den odlade arealen minskar

Sett till EU som helhet har den odlade arealen frukt och grönsaker minskat med omkring fem procent under perioden 2005-2013. I de flesta stora producentländerna har arealen minskat eller varit stabil under den perioden. Det tydligaste undantaget är Portugal, vars areal har ökat med hela 53 procent under perioden.

Källa: Eurostats databas, hämtat 30 mars 2016

Figur 61 Areal frukt och grönsaker i de största producentländerna 2007-2013, 1000 hektar

Om man bortser från Portugal så har de största förändringarna skett i länder som anslutit sig till EU år 2004 eller 2007. Det handlar både om kraftiga ökningarna (Bulgarien och Malta) och kraftiga minskningar (Cypern, Lettland, Litauen, Rumänien och Slovakien). Även i ett par av de stora producentländerna, Frankrike och Spanien, har den odlade arealen minskat markant sedan 2007.

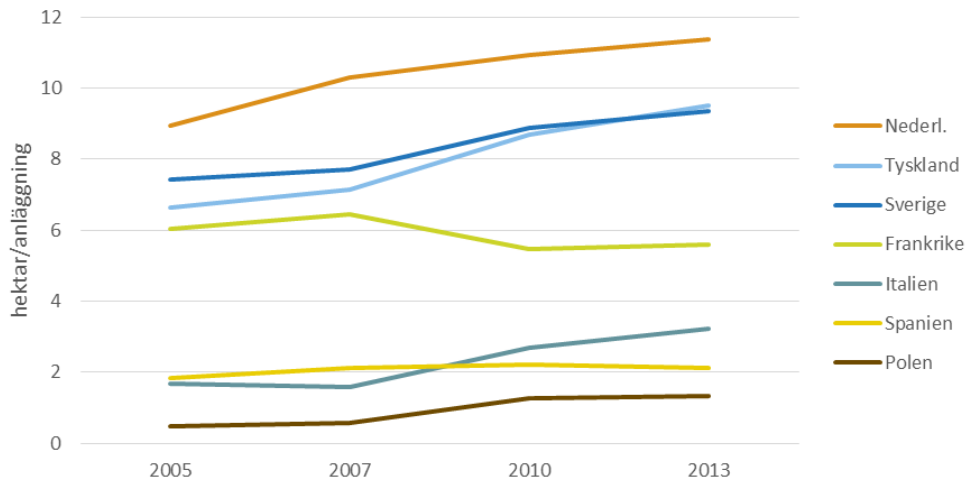
4.5.2 EU-företagen blir färre och större

Det är inte bara i Sverige som företagen blir färre och större. Samma tendenser kan ses i de flesta EU-länderna.

Under perioden 2007-2013 har det totala antalet anläggningar som odlar grönsaker och bär minskat med nästan 50 procent i EU som helhet. De största nedgångarna har framför allt inträffat i länder från det forna östblocket, men även i Finland och Italien har antalet anläggningar minskat med mer än 40 procent.

Även den odlade arealen har minskat, men inte lika mycket. För EU som helhet har arealen grönsaker och bär minskat med 11 procent sedan 2007. Det är stora skillnader mellan länderna när det gäller arealen. I stora producentländer som Frankrike och Spanien har arealen minskat med omkring 20 procent under perioden, men samtidigt har den ökat i till exempel Italien, Tyskland och Nederländerna.

Det här betyder att arealen per anläggning ökar i de flesta länderna. Figuren nedan visar utvecklingen för några av de största producentländerna. Sverige är med för jämförelsens skull.

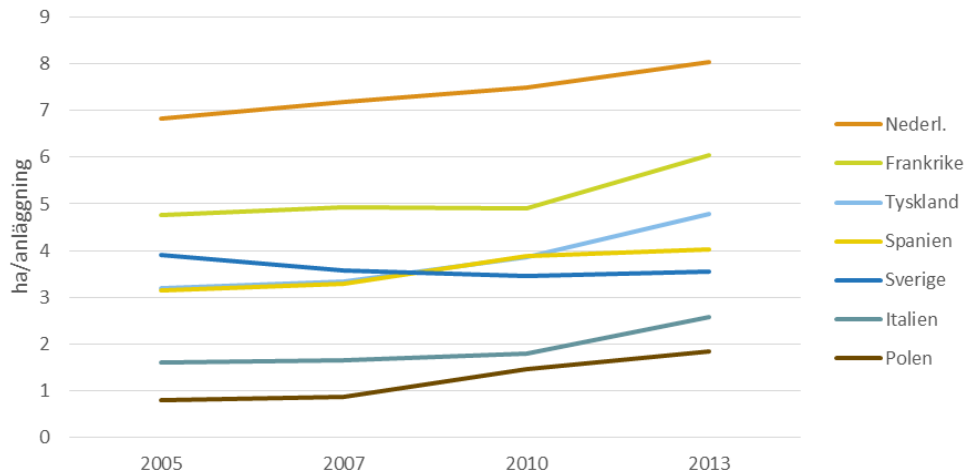

Källa: Eurostats databas, hämtat mars 2016.

Figur 62 Utomhusareal grönsaker och bär per anläggning i valda EU-länder 2005-2013, ha

Anläggningarna är störst i de norra delarna av EU. Storbritannien har de klart största anläggningarna, med ett genomsnitt på 19 hektar år 2013. Danmark och Nederländerna har genomsnitt på 11 hektar, och i Sverige och Tyskland ligger genomsnittet på omkring 9 hektar. I länderna runt Medelhavet ligger snittet ofta omkring 1-3 hektar.

Också för fleråriga odlingar (fruktträd och bärbuskar utom jordgubbar) så blir företagen färre och större. Antalet anläggningar har minskat med 25 procent i EU som helhet under perioden 2007-2013, samtidigt som den odlade arealen i stort sett inte har ändrats alls under perioden.

Källa: Eurostats databas, hämtat mars 2013

Figur 63 Areal fruktträd och bärbuskar per anläggning i valda EU-länder 2005-2013, ha

Liksom för de ettåriga växterna så är anläggningarna ofta störst i de norra länderna. Skillnaden är dock inte lika utpräglad för bärbuskar och träd, och en annan skillnad är att både Tjeckien och Slovakien har påfallande stora anläggningar för odling av fleråriga växter.

5 Världsmarknaden

5.1 Global produktion

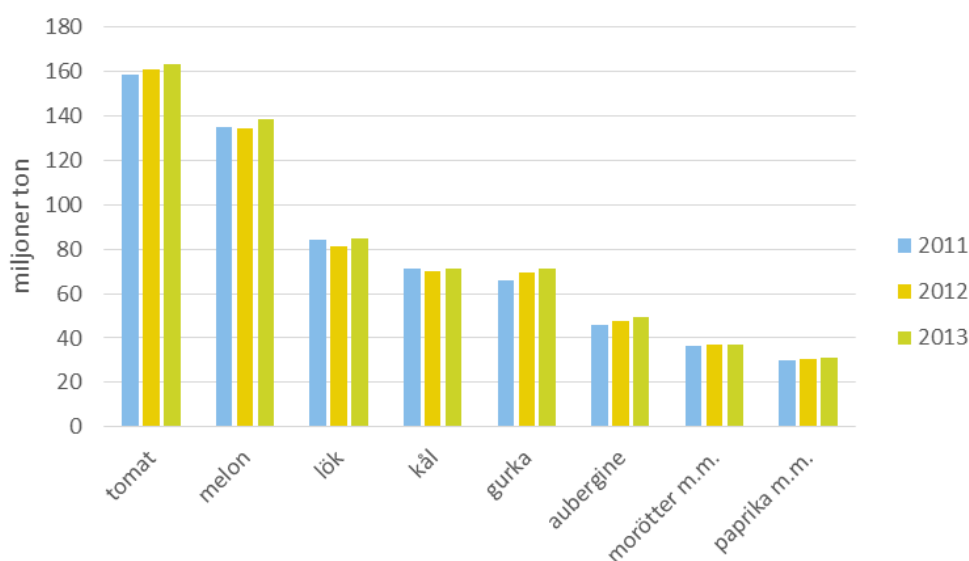
Den globala produktionen av frukt och grönsaker uppgick år 2013 till 1,8 miljarder ton.

5.1.1 Global produktion av grönsaker

Den globala grönsaksproduktionen uppgick år 2013 till omkring 1,1 miljarder ton.

Det klart största producentlandet är Kina, som ensamt står för nästan hälften av den globala produktionen av grönsaker. Andra producentländer är Indien, USA, Turkiet och Iran. Sammantaget betyder det att mer än 75 procent av världens grönsaker produceras i Asien. Europa står för omkring nio procent, och Nord- och Sydamerika tillsammans för sju procent.

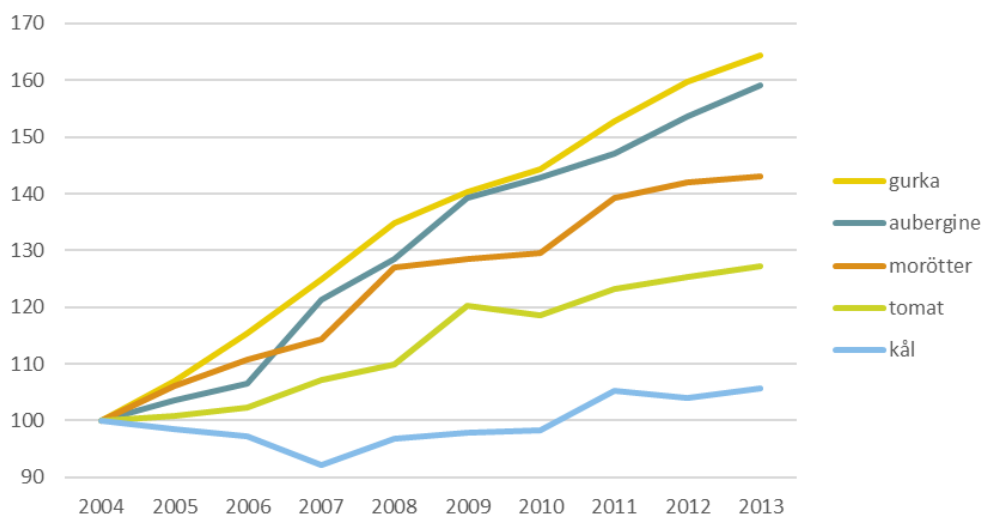
I ton räknat är tomater och meloner de viktigaste grönsakerna globalt sett. Om vi istället räknat i värde är det troligt att bladgrönsaker och paprika skulle ha kommit högre på listan.

Källa: FAO, hämtat den 21 juli 2016. Kategorin melon inkluderar vattenmeloner.

Figur 64 Global produktion av grönsaker 2011-2013, miljoner ton

Produktionen har ökat med omkring 30 procent de senaste tio åren. Gurka och aubergine är exempel på produkter som ökat betydligt mer än så, samtidigt som produktionen av kål nästan inte ökat alls under samma period. Figuren nedan visar hur produktionen utvecklats i procent under de senaste tio åren för några utvalda produkter.

Källa: FAO

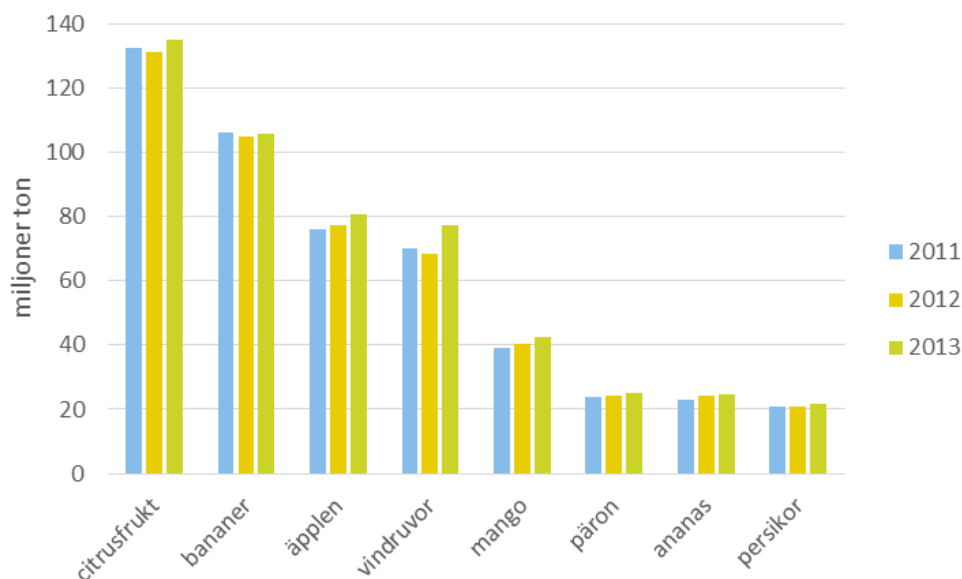
Figur 65 Förändring i global produktion av vissa grönsaker 2004-2013, 2004=100

En del av ökningen kommer från ökad avkastning. FAO redovisar siffror för den genomsnittliga avkastningen i hela världen för kategorin grönsaker, och enligt dessa har avkastningen per hektar ökat med tolv procent under de senaste tio åren. Större delen av den ökande produktionen torde därför komma från att man odlar upp mer mark.

5.1.2 Global produktion av frukt

Den totala fruktproduktionen uppgick år 2013 till omkring 679 miljoner ton. Det klart största producentlandet är Kina, som ensamt står för mer än en femtedel av den globala fruktproduktionen. Andra betydande producentländer är Indien, Brasilien, USA och Indonesien.

I ton räknat är citrusfrukt, bananer och äpplen de viktigaste produkterna i den globala produktionen. Man bör dock komma ihåg att en sammanställning baserad på vikt underskattar betydelsen av produkter med ett högt kilopris, som nötter och bär.

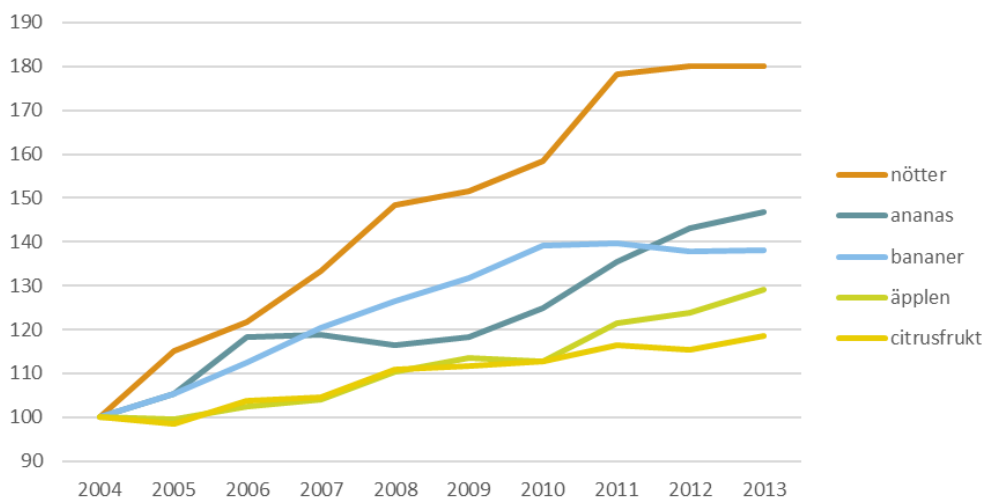

Källa: FAO, hämtat 21 juli 2016

Figur 66 Global produktion av frukt 2011-2013, miljoner ton

Om man vill studera förändringar i produktionen är det rimligt att se till en längre tidsperiod än i figuren ovan.

Under de senaste tio åren (2004-2013) ökade den sammanlagda produktionen med omkring 37 procent. Citrusfrukt och vindruvor är exempel på produkter som utvecklats långsammare än genomsnittet. Produktionen av dessa produkter har ökat med mindre än 20 procent. Produktionen av flera tropiska produkter har å andra sidan ökat snabbare än genomsnittet, till exempel bananer, mango och ananas.

Källa: FAO, hämtat 21 juli 2016

Figur 67 Förändring i global produktion av vissa frukter 2004-2013, 2004=100

Produktionen av nötter ökar också mycket snabbt. Den sammanlagda produktionen av mandel, cashewnötter och valnötter ökade med hela 80 procent under perioden, och uppgick år 2013 till omkring 11 miljoner ton.

Också för frukt redovisar FAO att den genomsnittliga avkastningen för all frukt i hela världen ökat med tolv procent under perioden. Liksom för grönsaker innebär det att en betydande del av den globala produktionsökningen lär komma från ökade arealer.

5.2 Världshandeln med frukt och grönsaker

5.2.1 Handeln med frukt

Den globala handeln med frukt, mätt som total import, är värd omkring 84 miljarder dollar. Den siffran innefattar färska frukter, bär och nötter (inklusive skalade nötter), men inte frysta eller beredda produkter.

Omkring hälften av det totala importvärdet utgörs av bananer, citrusfrukt och nötter. Även äpplen och vindruvor är viktiga produkter i den globala handeln med färsk frukt.

Tabell 12 Global import av vissa färska frukter 2009-2013, miljarder dollar

	2009	2010	2011	2012	2013	ökning 2009-2013
nötter	10,9	12,7	15,7	16,3	17,9	63%
citrusfrukt	10,7	11,7	12,5	12,6	14,0	31%
bananer	11,8	11,7	13,1	12,5	13,9	18%
vindruvor	6,6	7,1	7,8	7,8	8,6	30%
äpplen	5,7	6,7	7,2	7,5	8,5	48%
päron	2,4	2,5	2,8	2,7	3,0	26%
ananas	2,1	2,2	2,4	2,2	2,4	13%

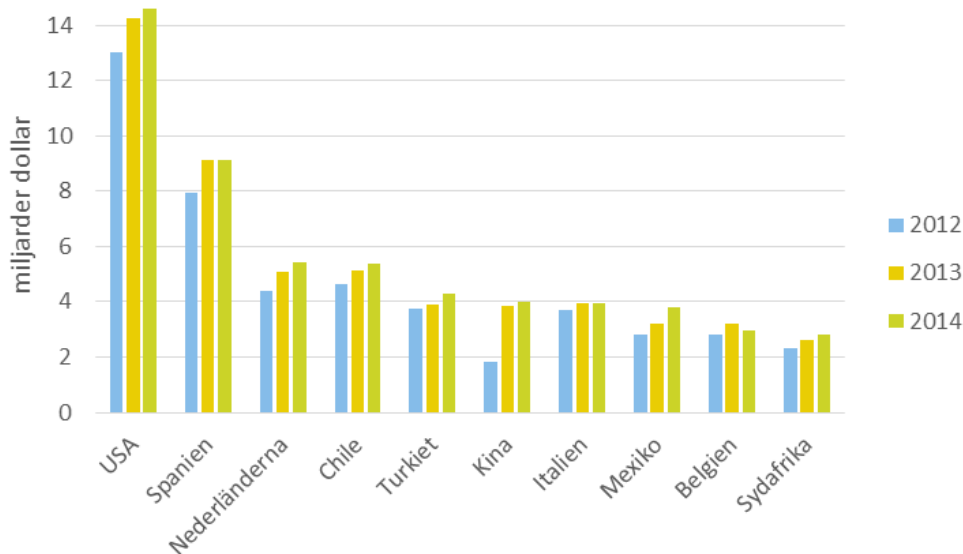
Källa: FAOSTAT, hämtat 18 juli 2016

Handeln med äpplen och nötter har ökat snabbt i värde de senaste åren. För nötter handlar det om en ökning på över 60 procent på bara fem år, och detta är numera den värdemässigt största produkten i handeln med färsk frukt.

Räknat i ton är de viktigaste produkterna bananer, citrusfrukt och äpplen. Den handeln har ökat med omkring 15 procent under perioden 2009-2013.

USA och ett par stora EU-länder dominerar världshandeln med frukt. USA är störst både när det gäller import och export.¹⁹

¹⁹ Alla kommentarer om handeln per land bygger på Comtrades data. Frukt är SITC-kod 057, som innefattar färska och torkade frukter och nötter. Produktgruppen är alltså inte helt densamma som i tabellen ovan.

Källa: Comtrade, årsböckerna för 2012-2014

Figur 68 De största exportländerna i handeln med frukt och nötter 2012-2014, miljarder dollar

USA stod för 14,5 procent av den totala exporten av frukt under 2014. Tillsammans stod de tio länderna i figuren ovan för 56 procent av den totala exporten.

Den mest anmärkningsvärda utvecklingen är att Kina snabbt har fått en större roll som exportör. Siffran för 2012 är visserligen ovanligt låg, men exporten från Kina har de senaste två åren varit betydligt större än de närmast föregående åren.

När det gäller importen så är USA som sagt den största aktören, följt av flera EU-länder (Tyskland, Nederländerna, Storbritannien och Frankrike). Det är dock troligt att en betydande del av till exempel Nederländernas import går vidare till andra länder. Även Ryssland, Kina och Kanada är stora importländer.

5.2.2 Handeln med grönsaker

Den globala handeln med grönsaker²⁰, mätt som totalt importvärde, uppgår till omkring 53 miljarder dollar. Importvärdet har ökat med en dryg tredjedel under perioden 2009-2013.

Tomater är den största produkten i handeln med grönsaker, räknat både i värde och i vikt. Om man dessutom tar hänsyn till att handeln med olika slags beredda tomater också uppgår till betydande värden så blir produkten ännu mer betydelsefull.

Andra produkter som handlas till stora värden är olika former av chilifrukt (inklusive paprika), och olika slags bönor.

²⁰ Meloner räknas som grönsaker i den här sammanställningen.

Tabell 13 Global import av vissa grönsaker 2009-2013, miljarder dollar

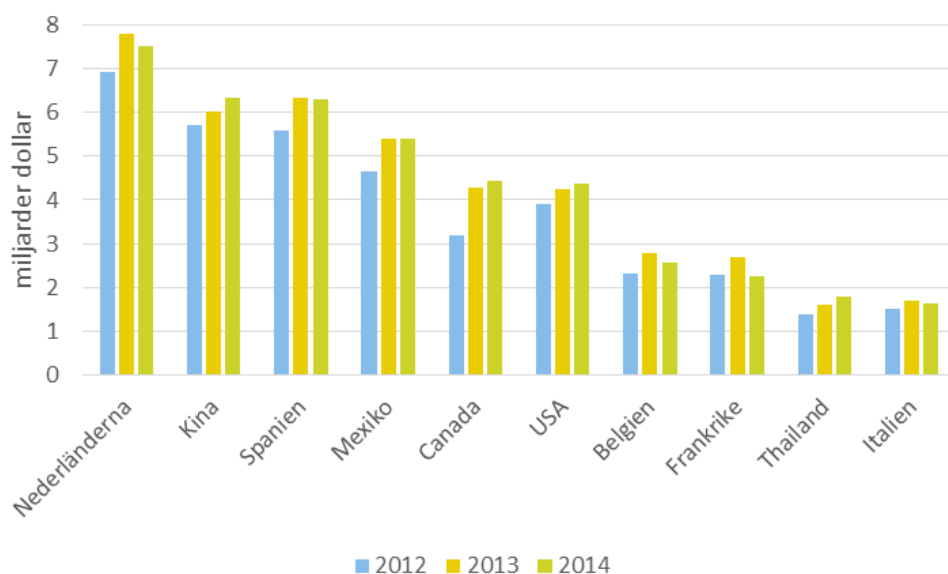
	2009	2010	2011	2012	2013	ändring
tomater	7,2	8,5	8,6	8,5	9,1	26%
paprika, chili	3,6	4,4	4,6	4,6	5,1	42%
bönor	4,2	4,0	4,6	4,8	5,0	18%
lök	2,3	3,0	3,0	2,5	3,3	41%
avokado	1,7	1,7	2,2	2,2	2,8	60%
sallad	2,2	2,4	2,3	2,5	2,7	26%
ärter	1,8	1,7	2,3	2,4	2,6	43%

Källa: FAOSTAT, hämtat från databasen 18 juli 2016

En produkt som snabbt ökat i värde i den globala handeln är avokado. På bara fem år har det totala importvärdet ökat med 60 procent. Större delen av den ökningen beror på ökade volymer, men också på ett högre enhetspris för produkten.

I ton räknat är tomater och lök de största produkterna.

Exporten av grönsaker²¹ är något mer koncentrerad än handeln med frukt. De tio största länderna stod tillsammans för omkring 67 procent av den totala exporten. Den största exportören är Nederländerna, följt av Kina, Spanien och Mexiko.

Källa: Comtrade:s årsböcker 2012-2014

Figur 69 De största exportländerna för grönsaker 2012-2014, miljarder dollar

Det land som importerar mest grönsaker är USA, följt av några av de största EU-länderna (Tyskland, Storbritannien och Frankrike). Även Ryssland, Kanada, Indien och Kina är betydande importländer. För svensk del kan det vara värt att notera att vi var det 15:e största importlandet av grönsaker år 2014, och det året stod för 1,2 procent av den globala importen.

²¹ Med grönsaker menas här SITC-kod 054, som inkluderar färska, frysta och enkelt konserverade grönsaker och rotfrukter.

5.3 Priser

Det finns inga världsmarknadspriser i egentlig mening för frukt och grönsaker. Priserna varierar kraftigt beroende på vilket land produkterna kommer ifrån, vilken tid på säsongen som avses, och vilken kvalitet produkterna har. Vi gör därför inget försök att redovisa globala priser för frukt och grönsaker.

6 Jordbrukspolitiken

6.1 EU:s jordbrukspolitik

EU:s jordbrukspolitik ska nå flera mål samtidigt. Enligt fördraget om den europeiska unionens funktionssätt, artikel 39, ska politiken åstadkomma följande:

- a) höja produktiviteten inom jordbruket
- b) se till att jordbrukarna har en skälig levnadsstandard
- c) stabilisera marknaderna
- d) trygga försörjningen
- e) se till att konsumenterna har tillgång till varor till skäliga priser

Några viktiga instrument för att åstadkomma allt detta är reglering av marknaderna, gårdsstödet och olika åtgärder för miljö och landsbygdsutveckling.

6.1.1 EU:s marknadsreglering för frukt och grönsaker

EU reglerar marknaden för frukt och grönsaker på flera sätt. De viktigaste inslagen är stödet till producentorganisationer, kvalitetsnormer samt olika åtgärder för att hålla priserna uppe på frukt och grönsaker (framför allt med hjälp av tullar). Det finns också ett system som ger stöd till utdelning av frukt och grönsaker i skolorna, och sedan 2014 gäller särskilda krisåtgärder med anledning av det ryska importstoppet.

Det här avsnittet ger en översiktlig beskrivning av de här systemen.

6.1.1.1 Stöd till producentorganisationerna

EU:s viktigaste stöd till sektorn för färska frukter och grönsaker bygger på ett system med erkända producentorganisationer (PO).

För att få stöd ska en PO ta fram ett verksamhetsprogram som visar vilka insatser de vill genomföra, och dessutom skapa en driftsfond som finansierar dem. EU står normalt sett för 50 procent av kostnaderna, men i vissa fall kan den EU-finansierade delen vara högre än så. EU-stödet får inte överstiga 4,1 procent av värdet av PO:s saluförda produktion. Den andelen höjs till 4,6 procent om den överskjutande delen används till krishantering.

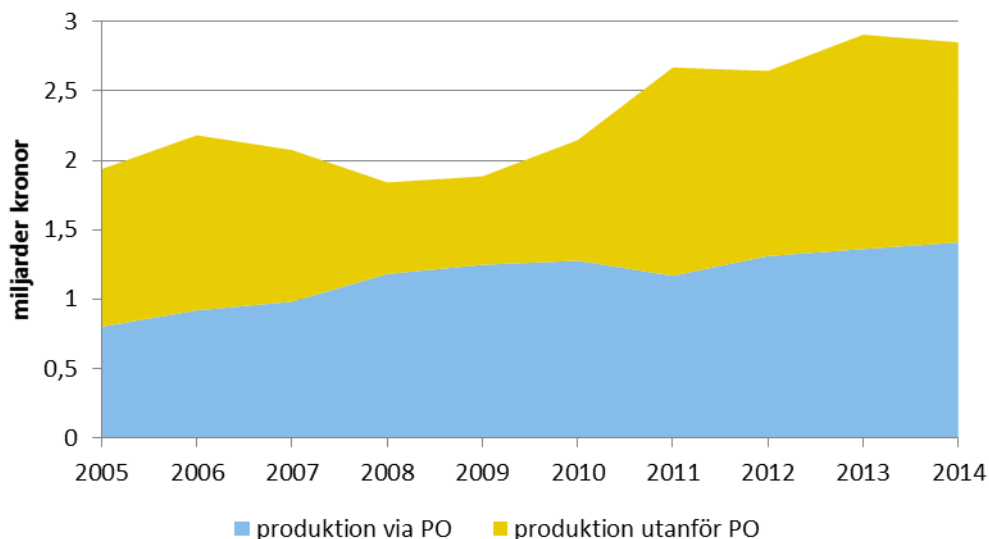
Vilka insatser en PO kan ta med i sitt verksamhetsprogram styr dels av EU-regler och dels av varje lands egen strategi. Det svenska programmet är öppet, vilket betyder att PO i stor utsträckning kan göra sina egna prioriteringar. Ett par viktiga begränsningar är att minst 10 procent av driftsfonden måste gå till miljöinsatser, och att PO inte får lägga mer än halva driftsfonden på samma typ av insatser. Sverige tillåter inte heller i normalfallet att stöd går till att dra tillbaka produkter från marknaden. Däremot kan vi tillåta det om EU beslutar om extra krisåtgärder, som i fallet med det ryska importstoppet.

Det här betyder att svenska producentorganisationer kan få stöd för insatser inom följande områden:

1. produktionsplanering
2. produktkvalitet
3. säljfrämjande
4. forskning och experimentell produktion
5. utbildning och rådgivning
6. krishantering och krisförebyggande
7. miljö

Sverige betalar ut omkring 30-40 miljoner kronor varje år till de svenska producentorganisationerna. De största beloppen går till insatser inom kvalitet och miljö.

Ungefär hälften av den svenska produktionen av färska frukter och grönsaker säljs via erkända producentorganisationer.

Källa: Totalt produktionsvärde från trädgårdsundersökningen (JO 28 SM 1501), PO:s produktion från deras årsrapporter

Figur 70 Svenskt produktionsvärde inom och utanför PO 2005-2014, miljarder kronor

Hur stor del av produktionen som säljs via erkända producentorganisationer varierar kraftigt mellan olika produkter. Den svenska jordgubbsproduktionen säljs till exempel nästan uteslutande av fristående odlare, medan mer än hälften av äpplen, tomater och kål produceras av odlare som är anslutna till en PO.

6.1.1.2 Tullar och systemet med ingångspriser

EU tar ut tull på nästan alla frukter och grönsaker när de importeras från länder som inte är medlemmar i unionen, och som EU inte har något särskilt handelsavtal med. Tullarna är ganska låga jämfört med vad som gäller för exempelvis kött eller mejeriprodukter; ofta ligger de omkring 10-20 procent. För produkter som inte odlas inom EU är tullarna lägre eller noll.

Det här betyder dock inte att EU:s marknad är särskilt öppen för import av frukter och grönsaker. Det beror på att EU har ett system som höjer tullarna på en del produkter om de är billigare än ett visst importpris. Detta kallas systemet med ingångspriser.

Ingångspriser gäller för fyra grönsaker och elva frukter:

- tomat, gurka, kronärtskocka och zucchini
- apelsin, citron, småcitrus, vindruvor, äpple, päron, aprikos, körsbär, persika, nektarin och plommon

Systemet är till för att stoppa lågprisimport. För en del produkter gäller ingångspriserna därför bara under den del av året då importen skulle konkurrera med EU:s egen produktion. Systemet slår inte särskilt hårt mot produkter som bara är lite för billiga, men om priset går under en viss nivå så slår ingångspriset till hårt. Så här tullsatserna ut om ett land utanför EU exporterar 100 kg äpplen till EU på hösten:

Tabell 14 Exempel på ingångspriser för 100 kg äpplen

Importpris	Tull	Pris + tull
50 euro	9 %	54,5 euro
45 euro	9 % + 0,9 euro	50,0 euro
42 euro	9 % + 3,7 euro	49,5 euro
40 euro	9 % + 23,8 euro	67,4 euro

Källa: EU:s tulltaxa

Det är sällan dessa tilläggsavgifter tas ut, eftersom det är meningslöst för exportlandet att sälja sina produkter till priser som löser ut tilläggen. Systemet verkar alltså förebyggande.

Utöver systemet med ingångspriser finns ytterligare en detalj i tullarna som är till för att skydda EU:s odlare mot konkurrens utifrån. Det är den särskilda skyddsklausulen i WTO:s jordbruksavtal, ofta kallad SSG. Regeln innebär att EU har rätt att höja tullarna på vissa frukter och grönsaker om importen överstiger vissa kvantiteter. För färska produkter har EU inte använt sig av den möjligheten, även om regelverket finns på plats för att göra det.

6.1.1.3 Skolfruktsprogrammet

EU erbjuder stöd för utdelning av frukt och grönsaker i skolorna. Totalt sett är 150 miljoner euro avsatt för detta, men de senaste åren har utnyttjandet legat på omkring 70-80 procent. Stödet villkoras av att länderna själva betalar minst 25 procent av kostnaden. Sverige har rätt till ett stöd på omkring 2,8 miljoner euro, men har valt att inte tillämpa programmet.

Syftet med programmet är i första hand att främja bättre kostvanor, men också att öka efterfrågan på frukt och grönsaker för att på så sätt gynna de inhemska producenterna.

Från och med läsåret 2016/17 ska skolfruktsprogrammet slås ihop med skolmjölksprogrammet. EU-budgeten för skolfruktsdelen ändras inte av det, men kravet på att länderna själva ska betala en del av kostnaden tas bort.

6.1.1.4 Särskilda krisåtgärder från 2014

EU införde särskilda krisåtgärder i augusti 2014, som ett svar på att Ryssland stoppade importen. Dessa åtgärder kommer utöver de som är tillgängliga inom ramen för stödet till producentorganisationer.

Sverige har möjlighet att använda krisåtgärderna för 3 000 ton frukt och grönsaker. Ingen har dock sökt något sådant stöd i Sverige.

Se avsnitt 1.1.2 för mer information om de särskilda krisåtgärderna.

6.1.1.5 EU:s handelsnormer för frukt och grönsaker

Nästan alla färska frukter och grönsaker som säljs inom EU ska uppfylla EU:s handelsnormer. Undantagna från den regeln är framför allt produkter som ska gå till industriell bearbetning eller foder, eller som säljs direkt till konsumenten på den gård där de odlades.

EU har produktspecifika normer för åtta frukter och tre grönsaker:

- frukt: vindruvor, äpplen, päron, citrusfrukt, kiwifrukt, jordgubbar, persikor och nektariner, samt gröna bananer
- grönsaker: tomat, sallad, paprika

För alla andra produkter finns en allmän handelsnorm, som i stort sett slår fast att produkterna ska vara hela, friska och inte ha några större fel. Om parterna vill ha något mer precist än den allmänna handelsnormen kan de komma överens om att istället använda de normer som tas fram av FN:s ekonomiska kommission för Europa (UNECE), som trots namnet är öppen för alla länder. Om en produkt uppfyller FN-normen så anses den också uppfylla EU:s allmänna handelsnorm.

Normerna slår också fast hur produkterna ska vara märkta. Produkter som omfattas av en produktspecifik norm ska vara märkta med avsändare eller packare, samt med klass och ursprungsland. I en del fall ska man också ange storlek, sort och handelstyp. För produkter som omfattas av den allmänna handelsnormen ska man ange ursprungsland samt packare eller avsändare.

Syftet med handelsnormerna är att förenkla kommunikationen mellan köpare och säljare. De produktspecifika normerna ger besked om vad man kan begära av en produkt av klass I eller II, vilket gör det lättare för alla inblandade att jämföra priser mellan olika leverantörer och att bedöma om man faktiskt har fått den kvalitet man har betalat för.

Normerna har alltså framför allt betydelse i handelsleden före slutkonsumenten. Konsumenten kan ju själv se varan i butiken och bilda sig en egen uppfattning om huruvida den är värd priset eller inte.

Det är i första hand den som innehar produkterna som är ansvarig för att de uppfyller kraven. I första hand är det parterna själva som ska kontrollera att normerna följs. Jordbruksverket gör dock stickprovskontroller hos odlare, grossister och butiker. Vi kontrollerar också frukt och grönsaker som importeras från länder utanför EU.

6.1.2 EU:s stöd till banansektorn

Bananer omfattas inte av EU-reglerna för frukt och grönsaker. Istället får EU:s bananproducenter stöd enligt olika regler beroende på om de befinner sig på det europeiska fastlandet eller i någon mer avlägsen region (EU-kommissionen 2013).

- Bananodlare på det europeiska fastlandet omfattas av gårdsstödet. Den odlingen är mycket liten. När bananerna flyttades in i gårdsstödet den 1 januari 2007 så flyttades 4,5 miljoner euro över till det systemet.
- Bananodlare i de utomeuropeiska områdena får stöd via POSEI. Det gäller Azorerna, Madeira, Kanarieöarna, Guadeloupe, Martinique, Réunion och Guyana. När bananerna flyttades in i POSEI år 2007 så flyttades 279 miljoner euro över till det systemet.

Vilka belopp som flyttades över för tio år sedan kan ge en uppfattning om hur stora stöden är idag, men det finns inget som säger att exakt samma belopp går till just bananer nuförtiden.

6.1.3 Övriga EU-stöd

Sektorn för frukt och grönsaker berörs av flera stöd som inte är specifikt utformade för just trädgårdsprodukter. Här ger vi en översiktlig beskrivning av de viktigaste stöden.

6.1.3.1 Stöd för säljfrämjande åtgärder

EU har ett stöd för säljfrämjande åtgärder. Stödet innebär att producent- och branschorganisationer kan få medel för marknadsföringskampanjer och säljfrämjande åtgärder för att på så sätt öka konsumtionen av EU:s jordbruks- och fiskeprodukter. Organisationen ska stå för 15-30 procent av kostnaden, och EU betalar resten.

Kommissionen arrangerar även, inom ramen för stödet, regelbundet handelsmissioner till olika länder.

Inga svenska frukt- och grönsaksföretag har sökt det här stödet.

6.1.3.2 Gårdsstödet

Gårdsstödet är kopplat till hur mycket mark en odlare brukar. Det spelar ingen roll hur mycket som produceras på marken, så länge den hålls i gott skick. Syftet är att konsumenternas efterfrågan ska styra vad som produceras, inte stöden.

Gårdsstödet omfattar omkring 13 000 hektar som odlas med frukt, bär eller grönsaker²². Arealerna håller sig ganska oförändrade från ett år till ett annat, även om man de senaste tre åren kan se en viss ökning för grönsaker och en viss tillbakagång för jordgubbar.

²² Datan avser areal som någon sökt stöd för. Den faktiskt odlade arealen är något lägre.

Källa: Jordbruksverket, från dawastatistik 21 juli 2016

Figur 71 Arealer som omfattas av ansökan om gårdsstöd 2014-2016, 1000 hektar

De här arealerna avviker något från de arealer som vi redovisar i kapitel 3 ovan. För grönsaker är gårdsstödsarealerna ungefär tio procent mindre än de arealer som redovisas i trädgårdsstatistiken, medan det motsatta gäller för jordgubbar.

För grönsaker beror skillnaden förmodligen på att trädgårdsstatistiken fångar in fler små producenter än vad gårdsstödet gör. För jordgubbar, där skillnaden går åt andra hållet, kan förklaringen hänga ihop med att odlarna inte alltid tar med arealer som är planterade men inte skördade (eftersom plantorna är för unga) under året när de rapporterar till trädgårdsstatistiken.

6.1.3.3 Stöd till landsbygden

EU har en rad olika stödformer som är till för att främja en hållbar utveckling på landsbygden. Stöden är samlade i det så kallade landsbygdsprogrammet, som gäller under perioden 2014-2020. Flera åtgärder i programmet kan vara aktuella för frukt- och grönsakssektorn:

- stöd till investeringar i råvaruproduktion, förädling eller förnybar energi
- startstöd till odlare under 40 år
- stöd till innovationer
- stöd till vissa miljöinvesteringar
- vissa miljöersättningar
- Producenterna kan inte själva söka stöd för kompetensutveckling eller rådgivning, men kan delta i olika arrangemang som anordnas av andra.

6.2 Svenska stöd

Utöver de stöd som finansieras helt eller delvis av EU så finns också några stöd som enbart kommer från den svenska statskassan.

6.2.1 Bär och grönsaker i Norrland

Bär- eller grönsaksodlare i Norrland (närmare bestämt stödområde 1-5) kan få ett stöd per hektar. Tidigare var det bara stödområde 1-3 som kunde få det här stödet, men det berörda området utvidgades 2016. Följande belopp gäller för år 2016:

Stödområde 1-3 2 920 kronor

Stödområde 4 2 470 kronor

Stödområde 5 1900 kronor

Varje skifte måste vara minst 0,1 hektar, och en odlare måste ha minst 0,3 hektar bär eller grönsaker för att kunna söka stödet.

6.2.2 Forskning och utveckling

Sverige lägger varje år pengar på forskning och utveckling om miljöförbättrande åtgärder i jordbruket. Pengarna går till projekt som bedrivs av forskare, organisationer och institutioner och ska ge kunskap bland annat om att minska riskerna med bekämpningsmedel och minska läckage av växtnäring.

7 Referenser

- Ekoweb, Ekologisk livsmedelsmarknad 2016, hämtad från [organisationens webbplats](#) i augusti 2016
- EU-kommissionen, *Bananas other than plantains*, september 2013, hämtad från DG jordbruks webbplats i juli 2016.
- EU-kommissionen, *Market overview on exports to Russia*, arbetsmaterial till expertgruppsmöte 14 augusti 2014
- EU-kommissionen, DG TRADE, *Inception Impact Assessment EU-Australia and EU-New Zealand free trade agreements*, 27 januari 2016
- FAO, [FAOSTAT om produktion](#), data hämtades vid flera tillfällen under 2016.
- Folkhälsomyndigheten, Skolbarns hälsovanor i Sverige 2013/14, grundrapport.
- Freshfel, pressmeddelandet till rapporten *Fresh fruit and vegetable production, trade, supply & consumption monitor in the EU28*
- Jordbruksverket, Livsmedelskonsumtionen i siffror, rapport nr 2015:15.
- KRAV, Marknadsrapport 2016
- Viola, *Svensk plommonodling i behov av modernisering*, nr 5 2016.
- WAPA (The World Apple and Pear Organisation), *European Apple and Pear Crop Forecast*, augusti 2016

Publikationer inom samma område

1. Utvärdering av den nationella strategin för frukt och grönsaker – *Hur har det gått sedan 2009 och vad gör vi nu?* Rapport 2016:3.
2. Marknadsöversikt 2014 – *färska frukter och grönsaker*. Rapport 2014:22.
3. Vi slänger frukt och grönsaker i onödan – varför? Rapport nr 2014:5.

Rapporten kan beställas från

Jordbruksverket • 551 82 Jönköping • Tfn 036-15 50 00 (vx) • Fax 036-34 04 14
E-post: jordbruksverket@jordbruksverket.se
www.jordbruksverket.se